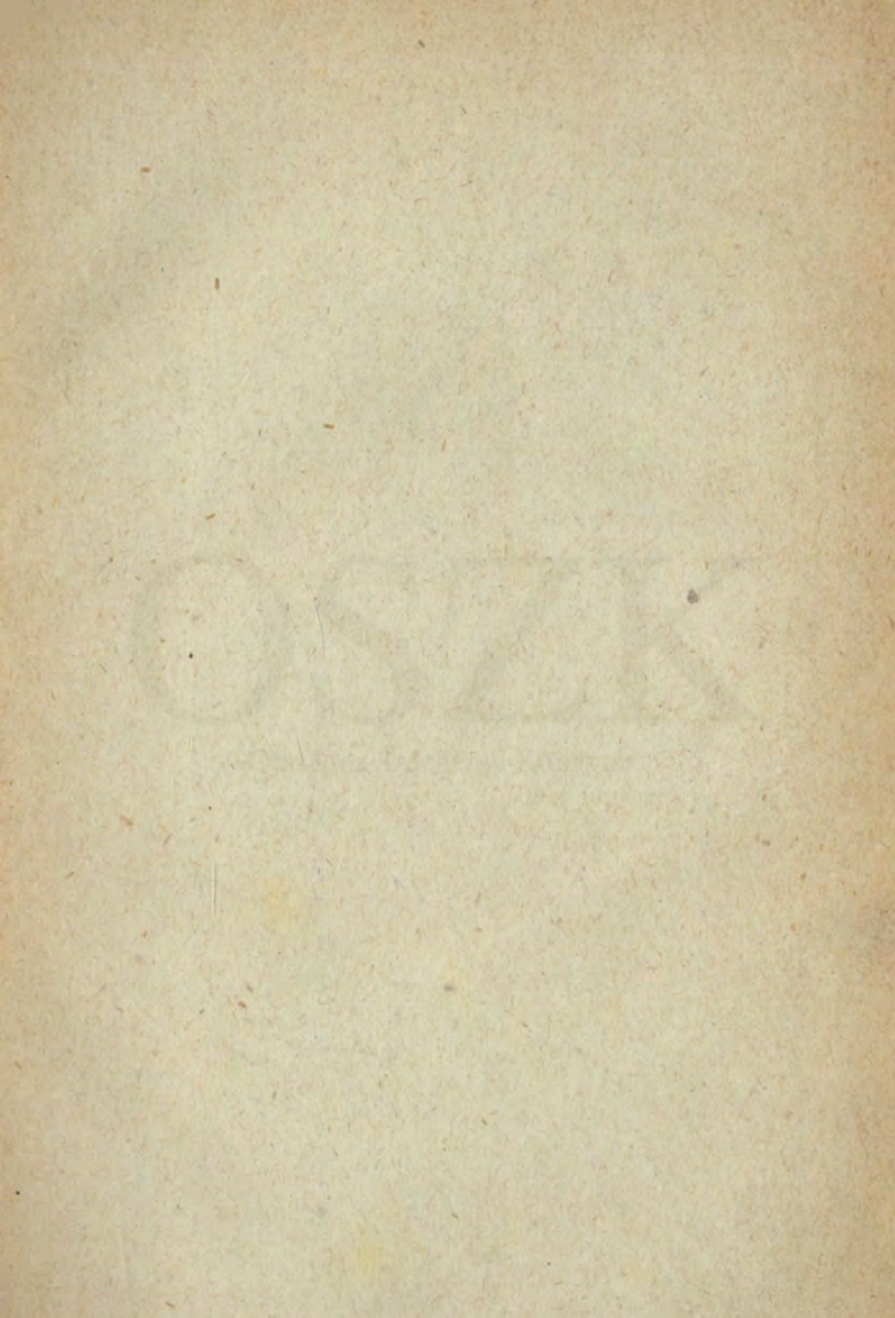

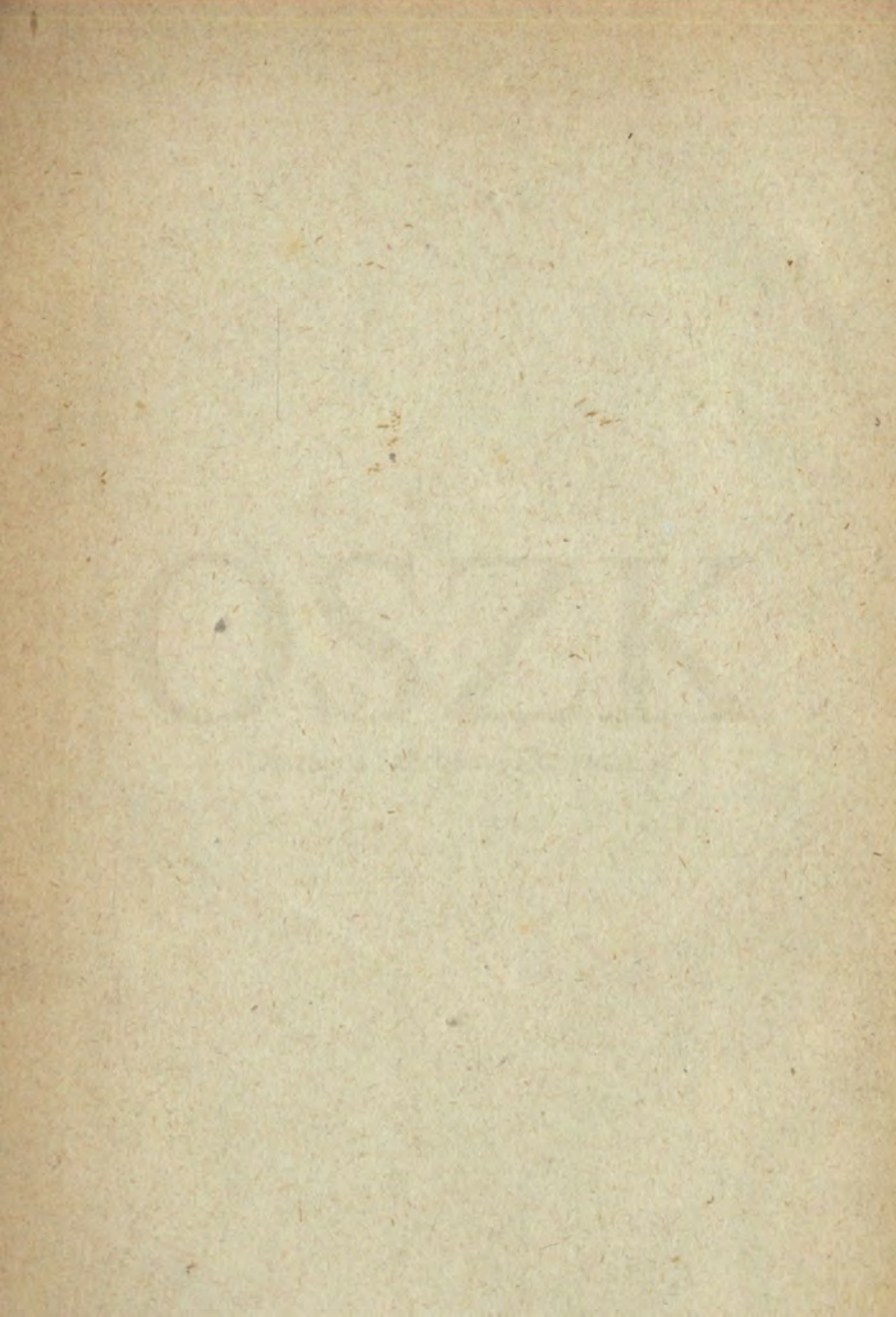
POVLEY
ONA
N 131 E

194881

OSZK

A RÓNÁK VÉSZE.

OSZK

A RÓNÁK VÉSZE.

VÁZLATOK A BETYÁRÉLETBŐL

ÖSSZEFÜGGÉSBEN

A SZEGEDI BÜNKRÓNIKÁVAL.

IRTA

TÓVÖLGYI TITUSZ.

PEST.

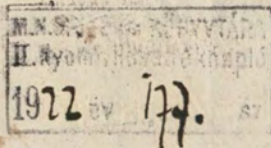
KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

MDCCCLXXII.

P.o. hung.
1796 he

194881

I.

A gyermek.

Bevett szokás már az a mi földnépünknel, hogy nem igen szokták meghagyni az embernek atyjától öröklött nevét, hanem igen is elnevezik még gyermek korában, valami tette, csinje, szokása vagy szójárása után, más valami különös névvel, mint a hogy Czoki Misát elnevezték még gyermekkori gulyás bojtár, inas korában Czokinak, mi után ezen szójárásával szokta ő a szarvas marha ifjabb nemzedékét a borjukat és tinókat az akolból kifelé ijesztgetni, olykor-olykor csáti bunkóssával végig is nyujtván egyik vagy a másik hátán, már ha t. i. nem akart neki „parirozni“, a mint hogy e szót egy kiszolgált huszárból lett csikóstól eleget hallotta a Hortobágyon. Már pedig ha ő rajta is végig huztak volna mindannyiszor, a hányszor nem akart parirozni, aligha maradt volna bőr a Czoki Misi öcsém azért elégszer megtapogatott hátán. De miután hát őt is megsimogatták néha, ő is igyekezett magának kárpótlást venni azokon, a miket meg ő simogathatott meg, és így nőtt fel aztán husz éves legény koráig, a midőn is megházasodott vala.

Itt van az ő élete leírásában egy nagy punctum. Kezdjük mi azonban a másik punctumnál, a melyik már sirt is tulajdonképen, mi után egy fiu gyermekből állt

vala, ki született hat hónapra a Misi házassága után az ő feleségetől Borcsától, kit hogy Misi lánykorában is szeretett, nagyon természetes, különben nem vette volna el feleségének, hogy az egész hoszu élet hosszu napjait keresztül perpatvarkodja vele.

Volt pedig Misi már akkor midőn megházasodott, hirneves gulyásbojtár azon a vidéken, kinek keze alól ugyan csak nem lopták ám el a tinókat, hanem ha épen arra került a sor, már akkor csak inkább ő lopta el a másét, a miért is 16 éves korától 18-ig hosszut is pihenhetett nemes Biharvármegye ingyen szállásainak egyikében, mely szállásokat goromba nyelven börtönöknek is szokták nevezni.

Hanem azért hát ember lett Misiből még is, így szokván nevezni paraszti nyelven azt a legényt, a ki emberré meri teremtetni magát az asszony által, t. i. megházasodik.

Misinek első szülött gyermeke isten különös kegyelméből a fiuk közé soroztatván, Tágürü helység keresztény katholikus templomában Istvánná kereszteltetett, és hazavitetvén neveltetett egész a talponjárásig, a midőn is már megbirván állni a maga lábán, saját felvi-gyázatára bizatva többet bizony rá se igen néztek, kivéve ha valami csint követett el ő kegyelme, mikor aztán jól végig vertek rajta, s megigérték neki, hogy kétszer annyit kap máskor, ha t. i. kívánatosabban nem viseli magát.

Pista három esztendő korában már az egész környék által ismert egy fránya gyerek volt, ki hol itt hol ott jelent meg nagy robajjal és a lármaharang kongatásával, — melyet rendesen nyakán viselt, és nem

ijesztette meg hangjával már az azt megszokott nyulakat sem.

Volt ugyan is a bogéri pusztán minden esztendőben egy-egy roppant tábla föld kukoriczával beültetve, mely Pistáknak rendesen erdőjeül szolgált, abban töltvén el az egész nyarat. Reggel t. i. amint az isten-áldotta pusztá földről föltápáskodott, s szemeit soha nem mosott ökleivel kitörülte, anyja nyakába akasztott egy vászon-tarisznyát egy darab kenyérrel, a másik oldalra egy zöld cserép korsót tele vízzel, kezébe adták a szijjas kolompot, mit ő aztán saját kezeivel akasztott saját nyakára, s egy szál bokáig érő ingből álló öltözetben, oly nagy bottal, mely harmadfélszer hosszabb volt mint ő, neki indult a kukoriczának és ott kolompolt beljebb és beljebb mélyedve mint valami csatangoló lélek, míg aztán el nem jött az alkonyat, s a kolomphangjáról meg tudva hogy merre jár, el nem mentek érte, és ki nem hozták a kukoriczából.

Nem egyszer történt azonban az is, hogy Pistánk a harmadik tábla kukoricza közé is bekolompolta magát, hogy a hang épenséggel nem hallatszott el a figyelmes szülői fülekig, és mert Pistát nem lehetett föltalálni, hát biz ő ott hált a kukoricza erdő közepett, s ha az éjszaka valamelyik felében fölébredt, nem hagyta magát sem a sötétség, sem a holdvilágos félhomály által zavarba hozni, hanem járkált, csörtetett, és kolompolt addig, míg aztán ismét rá nem jött az álom, mikor valami széles töklevéltre újból leheveredett. Midőn éjelenként a busan búgó kolomp méla hangja messze kizengett a kukoriczából, nevetve mondták egyik vagy másik tanyán, — hova t. i. a hang elhallatszott, —

hogy : „Ismét a kukoriczában felejtették Czokiék Pistájukat.“

Ez volt tehát a Pista mulatsága nyárban, míg télben is talált egy más időtöltésre alkalmas dolgot magának. Kapta ugyan is, ha t. i. szerét tehette, kiverte a vályuból a csapot, a víz kifutott és megfagyott a vályu körül. Ezért őt, mert a gulya egymásra hullt a jégen, mindannyiszor eltángálták, de mert Pista ugy hozzá volt már szokva a veréshez, mint a harapás kenyérhez, föl sem vette szülőinek e jó akaratu tevékenységét, hanem egy szál ingben és mezitláb kiment a jégre csuszkálni, s néha oly kéken került vissza a házba, mintha már-ványzott ónnal vonták volna be az ő testét. Hanem azért nem volt ám beteg egyszer se, erősnek meg volt olyan erős, hogy egyszer egy ujdonsült nagy házi kenyeret ellopott, és elé nem jött addig, míg meg nem ette.

Andris bácsi a hevéri csikós gyakran ellátogatott oda Czokiékhoz a szomszéd határból, a mikor is a Pista édesanyja két természetes kulacscsal rendesen elsietett a hajatlan csárdába, és hozta vissza a kulacsokat onnan tele borral. Hol tyúkot hol kácsát öltek ilyen alkalomkor, néha még malaczt is, ha épen kézhez akadt, és folyt a vendégeskedés be egészen a késő éjszakába.

Az Andris bátya Lengyel nevű pejlóva oda volt kötve a kopasz eperfához kantárszáránál fogva, s ugy megállt ott mintha mozogni se tudott volna, hejh pedig ugy vitte Andris bácsit mikor neki hajlott és egyet csördített karikásával, mint a forgó szél.

Mikor Pista elérte a négy esztendő, szabtak neki gatyát fehérítetlen vászonból és ráadták. Pista pedig akkor nap reggelétől egész estig ott állt a vályu mel-

lett, hol egy gödör volt, s abba szokott folyni a vályu vize. Réggeltől egész estig ott nézegette magát a víztük-rében, s ha valaki akkor nap elment előtte, olyan ki-csinylőleg tekintett rá az a gyerek, mintha gatyája leg-alább is napsugarakból lett volna szöve, és szintén csudálkozott azon, ha annak a ki reá tekintett, ez a fényesség, mely még a vízből is visszaragyog, el nem vette a szeme fényét.

Ez napságtól kezdve Pista sokkal méltóságosabban viselte magát, sőt egyenesen megmerte anyját kérni, hogy : ha majd Andris bácsi eljön, és ismét borért mennek a csárdába, az egyik kulacsot ő vihesse.

Sőt egyszer a mi több, mikor Andris bácsi megér-kezett és Lengyel lovát, — melynek egyik füle, mintha valami elharapta volna, csonka volt, — a kopasz eper-fához hozzá kötötte, Pista vett magának annyi bátorsá-got, hogy fölmászott az eperfára, onnan rámászott a ló hátára, és nem unta meg azon az ülést három óra hosz-száig, sőt még az után is alig birták levenni róla, úgy belekapaszkodott a nyereg takarójába.

Annyi igaz, hogy Pista előtt a világ legnagyobb embere Andris bácsi volt, és a világ legjobb és dere-kabb lova a Lengyel, melylyel végre annyira összeba-rátkoztak, lopván Pista a Lengyel számára kenyérhaját és egyebet, hogy midőn a ló a gyereket meglátta, rö-högni kezdett.

Hanem egyszer csak egy éjszakának alkalmával, mikor Pista már hat éves volt, megállt két szekér a gulyás háza előtt.

Tisztán világított a hold, és nagyon szépen lehe-tett látni mindent. Az első kocsiba három ló volt fogva,

a másikba kettő. Az első kocsin ült egy ur, kinek a dolmánya vörössel volt bélelve, és úgy vöröslött még a holdvilágnál is. Amint a kocsi megállt, ez az ur fölállt és leugrott a kocsiról. Kard volt az oldalán és az csörgött, és ragyogott. A másik kocsiból pedig négy kardos ember ugrott le, a milyeneket Pista már látott is, mert gyakran megfordultak a tanyán, és gyakran ittak az ő apja kulacsából. A közöl a négy ember közül kettő sebesen bement a házba, a többi pedig kívül maradt.

Ekkor az első kocsiról megszólalt egy ismeretes hang, és néven szólította őt :

— Hozz egy csupor vizet, Pista fiam.

A gyerek először a kocsihoz szaladt, és megnézte az embert kinek hangja olyan volt mint az Andris bácsié, és nagy csodálkozására csakugyan látta is, hogy az az ember Andris bácsi.

— Hát kelmed miért nem megy be a házba? Apámuram emlegette, hogy a csikóstóhoz mennek.....

— Ne papolj! — kiáltá Andris csikós haragosan, — hanem hozz vizet, nem hallottad, hogy azt kértem tőled?

A gyermek be akart menni a házba, hanem a két kardos ember épen most lépett ki az ajtón, és atyját vezette kifelé, s a gyermek úgy látta, hogy egy vas karika összetartja atyja két kezét, — anyja pedig rettentő jajveszékeléssel és rimáncózással jött utának, s váltig átkozta azokat, kik az ő urát ártatlanul elárúlták, és bajba akarták keverni.

— Kocsira vele, — parancsolá az ur annak a két kardos embernek, a Pista ingvállát pedig megragadta, és a gyereket bevitte magával a házba.

— Hát mond csak kis fiam, — kérde a csendbiztos a gyerektől, — hová akart menni apád Andris bátyáddal?

— Én nem tudom, — mondá a gyerek, s ijedten nézett a kardos ur szeme közé.

— Eh dehogy nem, hiszen azt mondtad az előtt, hogy a csikós tóhoz akartak menni.

— Hászen oda akartak menni a csikós tóhoz.

— Tudod, hogy hol van az a csikós tó?

— Nem tudom, hanem a „kerge veröskét“ azt tudom, hogy hol van, — mondá a gyerek tudatlanul, nagy szemeit a csendbiztosra meresztve.

— És mi az a „kerge veröske“ kérdé tőle a csendbiztos.

— Hát az a nagy gödör itt a házmögött, hol a Teremtőjek Jánossával, és a Kergéjek Misujával mancsozni szoktunk.

És mi van abban a nagy gödörben?

— Most nincs benne semmi, hanem volt benne sok zöldviz, és abban volt sok béka.

— És aztán nem tudod, hogy mit akartak apádék csinálni a csikós tónál?

— Nem.

— Járnak oda gyakran?

A gyerek bámulva nézett.

— Tehát gyakran járnak oda? — kérdé másodszor is a csendbiztos.

— Nem tudom, hogy mi az? — mondá együgyűen a gyermek.

— Azt akarom kérdezni tőled, hogy sokszor volt-e már apád Andris bácsival a csikós tónál?

— Ühü, — mondá gyermek, már megunván a felelgetést.

A csendbiztos most kiment a házból, felült a kocsira melyen Czoki és Andris csikós ült, és mind két kocsi elrobogott.

— Mondtál valamit a csendbiztosnak? — kérde most az anya megragadva a gyerek karját.

— Kinek? Annak az urnak?

— Annak az urnak!

— Nem mondtam semmit.

— Hát mit beszélt veled a házban?

— Azt kérdezte, hogy a csikós tó hol van.

— És te mit mondtál neki.

— Azt mondtam, hogy nem tudom.

— Hát még mit kérdezett?

— Azt kérdezte, hogy hogy hogy mit csinálnak ott apámék?

— És te mit feleltél?

— Azt hogy nem tudom.

— Hát még mit kérdezett?

— Azt kérdezte hogy hogy hebegé a gyermek visszagondolkozva: hogy hogy voltak-e már ott sokszor?

— És te mit feleltél?

— Azt feleltem hogy: — ühü.

— Azt felelted? Hogy tehát meg tudd mit kell máskor felelni, mindjárt megtanitalak most rá. — Más-kor akár ki kérdez valamit, mindenre azt fogod felelni: nem tudom. Érted?

— Értem.

— És hogy elne feledd amit mondtam, — most az

anya a gyereket a tűzhöz vezette, mely a patkán égett, a gyermek testét két lába közé fogta, fejét hátra fesztette, egyik kezével megfogta annak nyelvét, és másik kezével egy darab parázs tüzet tett arra.

A gyermek vonaglott, iszonyú hangokkal árulta el kinszenvedését, végre ájultan rogyott össze.

— Most már nem fogod elfelejteni, — mondá a rettenetes anya, és végig öntötte a gyereket egy csöbör vízzel.

— Ki van itthon? — kiáltott be egy hang az ajtón.

— Te vagy-e az Gyura?

A pitvar ajtó előtt egy lovas ember volt látható, s egészen elfogta a hold világosságát.

— Én vagyok, de feleljen csak frissen kelmed, itt-hon találták-e Misu bátyámat a kopók?

— El is vitték öcsém. Vágtass a csikós tó felé, érrj oda hamarabb ha lehet és csináld el a mi elcsinálni való van.

A másik pillanatban a lovas sarkantyuba kapta lovát, és száguldva tűnt el a sötétülő éjszakában.

II.

A gulyások.

Szépen hangzik csendes nyári éjszakán az a kolompszó. Magyar pusztát kolompbugás nélkül még csak képzelni is alig lehet éjjel. Olyan megkivántató kelléke ez a pusztának, mint erdőnek a fülemüle. Ez zengi el kesergő énekével a puszta költészetét. Aztán ott pihen mellette leterített subáján a pásztor ember, s rövid száru pipájából nagyokat füstöl, aztán nagyokat gondol a maga észjárása szerint, a tegnapi, vagy a holnap napról, s az ő élete rendszerében épen oly nagy dolgot képez egy tarka üsző megbetegedése, mint királyok gondolatában egy tartomány nyomora, — vagy annál sokkal többet.

Igy gondolkozik ő ott üde gyepszin egészséges illatát érezve, és nézve a fehéren hamas, átvilágított felhőket, melyek a hold alatt olyan furcsa alakokat képezve uszkálnak el, s azt hinné az ember, hogy talán maga a holdvilág indult olyan sebes utra.

A sötét kék ég alatt, ezüst sugáros légárban pedig szerte hullongva legelész a gulya apraja nagyja, néha-néha bődül meg egy-egy borjas tehén, s a hang mint messzekürtszó gyűrődzik tovább és kihál végre.

Most is ott heverész Karánd falu gulyása és nézi a fiastyukot, mely apró csillagaival a tejuton akar keresztül haladni, és emelkedik lassan-lassan az ég kúpja felé.

Veregi Márton, becsületes egy pásztor ember, ritka a maga nemében, mert annyira éber, hogy nem vezett el még egy marhája se, és annyira becsületes, hogy nem bántotta még a másét soha.

Két legény fia van már, Péter és Ferencz. Ferencz szabadságos katona, Péter sor alatt lévő, olyan szál legény mind a kettő, hogy a vidéken ritkitja párját. Ez a két fiu az öreg Márton két bojtárja jelenleg, s a gulya három szegleténél két libegő alak fehérlik fekvve, mendégélve, vagy hosszú botjára támaszkodva.

Amint az öreg ott pipázgat magában, el-el me-rengve a csillagos égen, vagy a pásztor ember szívéhez leginkább hozzá szóló kolomp hangján, egyszerre csak megjelenik hátánál egyik legény fia, és boldog heveré-szést kíván.

— Hát a burjánosnál ki maradt? — kérdi félol-dalt fordulva subáján, s bal karjába támaszkodva az öreg, — nem annyira szamonkérő, mint tudakozódó han-gon. — Rosz szomszédságban vagyunk Ferko fiam, Czo-kiéknak régen fáj már foguk arra a két daruszörüire meg a seregélyre, nem jó lenne-e azt a burjánost szemmel tartani, mert már vagy két éjszakán át láttam arra va-lamit? Aztán a felhők is sietnek össze felé és sokkal sürűbben takarják a holdat mint az előtt. A fiastyuk fénye is nagyon játszadozik a néha-néha elötünedező ködben, mintha fürödnék, pedig a tyukfürdése mindig esőt jelent. Ha eltalál borulni, akkor aztán nem lehet ám leülnünk még csak egy minutáig sem.

— Peti magára vállalta a vigyázást addig mig kelmeddel beszélhetek, — válaszolá a fiu. — Épen azért jöttem pedig én, mert borulni látom az időt: hogy vaj-

jon nem jó lenne-e a rekettyés felé mozgatni a gulyát, mert vagy két nap óta magam is vettem észre valamit a burjános felé. Nem kell csak egy pillanat. Mig én balra fordítok, jobbra már kiszakithatnak egypár jószágot, hogy menjünk aztán utána, ha az egész gulyát nem akarjuk itt hagyni. Pedig egypár darabért is sokáig kellene ám szolgálni apám uram.

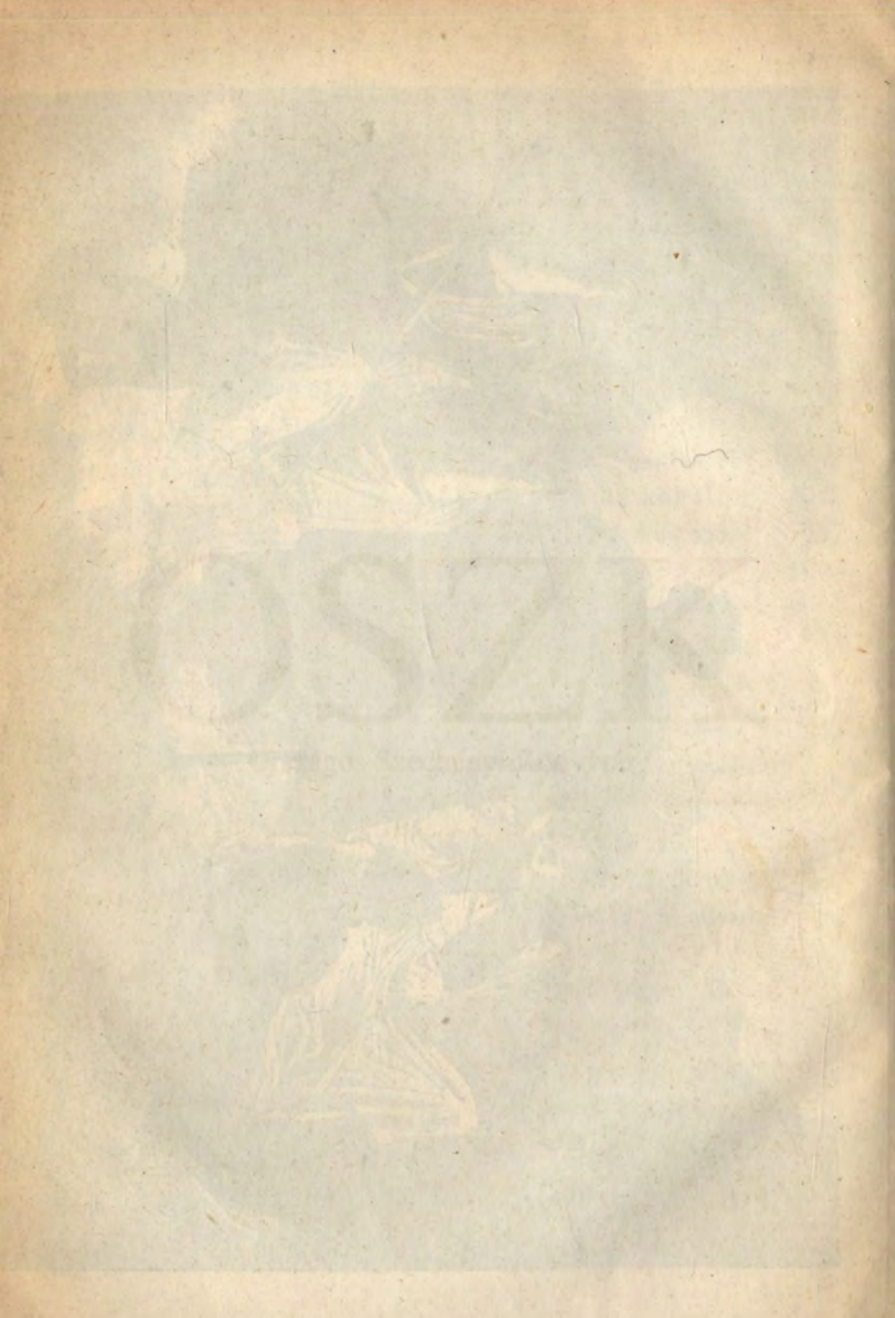
A hold tisztán ragyogott most a némileg megzilált fellegek közöl, s a gulyás bojtár magas sugár alakja hosszú árnyat vetett a harmatos föld színén, s gombáros kalapján lassu hajlongással himbálódott az árvalányhaj. Félválra vetett virágos fehér szűrét hosszucsapoju karikás tizenhat ágból font kigyója folyta körül, s jobb karja a gyepnek támasztott piros nyelvű fokos csillogó rezére nehezedett.

— Bizony magam is azt hiszem, — szólt néhány szippantás után az öreg, — hogy jó lesz a rekettyés felé mozognunk, ebben a félig világos, félig borongós időben. Hát csak menj, aztán az elbogarászókat csendesen indítsátok vissza felé, lassan legelve majd huzódni fog a többi is. Hanem azért kár lenne legelésükben megszavazni.

— Már arra majd vigyázunk mi is, — szólt Ferko czifra dohányzacskójába meritve pipáját. — Ugyan nem csúholna-e ki apám uram?

— De mielőtt vissza inditanátok a jobb szélét, — szólt az öreg elővonva kostökét, és kibontva szattyán zsinorán csüngő acélját, míg az aprókoczkákra vágott dohány közt a kova és tapló után kaparászott, — jó lesz megnézni, nem ténfergett-e már be a Daru vagy a Szőke a burjánosba, mert ezek nagyon eltekintgető állatok.

— Biz apám uram egészen gyerekeknek gondol, — válaszolt Ferko némi nehezletéssel, — nekünk is van talán már aunyi eszünk, hogy szemünk előtt tartsuk az ilyesmit.

— Na na, — mondá az öreg félig felülve, s a kovára igazítva a taplót, — de azért csak meglehet ám hallgatni az öregebb ember szavát is. Most fölemelte aczéllal fegyverzett jobbját, hogy gyújtó szikrákat teremtsen elő a kohából, midőn egyszerre csak éles fütty hasította keresztül a levegőt, s a Peti: „Haj rá! haj rá!“ — kiáltása hallatszott.

— A! — szólt az öreg mind két kezét leeresztve.

— Baj van! — kiáltá Ferko hirtelen fölemelve fejét, s a kiáltozásokra figyelve.

— Haj rá! haj rá! — hangzott a burjános felől. — Ide ide! Elé csak Ferko elé!

— Megyek! — harsant most meg a szólitott érczes kiáltása, s balkezüvel félválra kapva subáját, jobbával megcsóválta fénylő fokosát a légben, aztán szemére nyomva a kalapot: „Megyek! megyek!“ — kiáltással iramlott a burjános felé.

— Megyünk! — kiáltá most az öreg mélyebb bass hangja, „Megyünk“; — s az ősz ember fölemelve atletai termetét, s felragadva fényes baltáját a földről, nem oly sebesen bár de meglehetősen haladva indult a holdvilágos éjbe már el-el tünedező fia után.

III.

A betyárok.

A karándi hármás határdomb magasan sötetlett a róna tükörsima lapálya felett, mint a kísérteties mesék, középen elválasztott hármás fekete korom hegye. A most már gyakran elbujó holdvilág csak néha világítá meg sugárból szőtt hamvas ezüstköddel e dombok nyugati oldalát, s az azok tövetől elterülő nádas mocsárt, melynek szakadozott csillogása egy-egy tünékeny kép gyanánt villant föl olykor-olykor, s merült el ismét az éjszaka sötétülő homályában.

Láthatatlan vízi madarak visitása hangzott a fekete légürben, s egy-egy loccsanás a nádasok közt, midőn valamelyik lecsapott, vagy egy viziállat lubiczkolt egyik állomásától a másikig éjjeli találkát tartva, vagy rabló kalandra indulva ki.

A mocsár messze beláthatlan sötétségbe terült el, s az itt ott néha csillagként fől sugárzó tisztásabb vizi-tükör, vagy a magas nád kísértetiesen susogó homályos körvonala jelzé a határt, a vagy ha nem a határt is, de azt: hogy a süppedékek birodalma tart még ott is, és figyelmezteti az embert ingoványos feneketlen mélységére.

Gémek és vakvarjuk sűrű csoportja zsibongott és kelepelt a zöldes fővény, vagy összefolyt gyökér szige-

tek alacsonyabb sásai közt, míg a nagyobb vízterület fölszínén gigegő ludak vonalai uszkáltak, huzván maguk után sziporkázva hasadozó vízi utat. A bokros csáté, vagy nagy levelű gyékényfű tövei közül réczék hápogtak, és verekedtek egymással.

E terjedelmes feneketlen folt, melyen keresztül évek óta nem hatolt már szárazföldi állat, a karándi hármas határtól beterült egész a Hortobágyig, s vadon buvó helye volt az orvas farkasoknak, a tolvaj rókáknak épen úgy, mint az alföldi betyárság e vidéken tanyázó seregének.

Ennek a mocsáros tónak vidéki elnevezése a „csikos tó“ volt — miután olykor-olykor halcsikokat is fogdostak belőle azok, kik munkájok után akartak megélni.

Éjfél után lehetett már idő, midőn a homályból erősen lihegő és dobogó állatok fehéres alakjai merültek föl és bontakoztak ki, a hármas határ felé közeledve.

Az ég mindinkább elborult, csak itt ott villogott még egy-egy kifelejtett fényes csillag, s a hold már csak nagy ritkán terjeszté szét sugárát, akkor is csak egy-egy pillanatra, midőn a futólagosan megvilágított róna úgy tűnt föl, mintha le emeltek volna róla valami sötétlő fátyolt, s aztán mintha betakarták volna azzal ismét.

A lihegő állatok azonban nem sokára elértek a hármas halom alá, hol aztán megcsendesedtek, s erős fuvással jelezték fáradságukat. Az állatok, melyek sugár alaku szélesen szétálló szarvu tinók vagy ökrök voltak, négy lovas által vétettek körül és hajtat-

tak még mindig előre, bár csendesebben, s már-már majd nem lépésben, a dombnak délkeleti oldala felé.

A lovasak közül még eddig egyik sem ejtett egy hangot, csak nyelveik csattogásával, vagy tapssal adtak némi jelt egymásnak. Most azonban, ki legközelebb járt a mocsár széléhez, megállt és megszólalt.

— Talán bizony meg is pihenhetnénk már. Egész úton nem találtunk senkit, azok pedig ha jönnek is utánunk, még Körmöndös körül járhatnak. De meg nehezen is lesz abból valami, hogy csak úgy a maguk erejében bizva utánunk merjenek gyalogolni. Az lesz ebből az egészből: hogy holnap, vagy talán ma, — szólt körültekintve az égenyhét, — feljelentik a dolgot a komiszáriusnak, és majd elkezdik a kutatást jobbra balra. Előre is tudom, Csikos Andrist és Czokiékat fogják elő, mert az öreg Rekemesznek csak is ezekre lesz gyanuja, mi után volt már velük baja egypárszor. — A mondó vagyok tehát, hogy be kell mennünk egész a csuszap közepeig, ott megkötjük ezeket az állatokat, és akár alhatunk az egész napon keresztül, az éjszaka beálltával aztán hajthatjuk Tyukod felé.

— Úgy is kell annak lenni, — mondá a másik. Hanem Gyura azért forduljon be Czoki Misu bátyánkhoz, és mondja el neki, hogy mire mentünk a dologgal. Jó lenne ha holnap éjszaka aztán kinéznének ide ők is, még pedig korábban, mert majd eltalálják vágni utjokat a kopók, akkor aztán szorosabb lesz nekünk is a határ.

— Na Gyura, te hát csak indulj Tágürü felé, és legyen gondod arra, hogy okosan végezz mindent; — mondá az előbb szóló, — Josi pedig induljon neki a

csuszapnak (így nevezvén rejteküket a betyárok), mert most már elég sötét van, és csak úgy hü bele Balázs nem lehet ám neki menni ennek a feneketlenségnek. A ki aztán itt elmerül, meg sem áll a pokol közepéig.

E szavak után egy lovas kiváltt a többi közül, egy másik pedig előre ment a mocsár felé, s nem sokára lehetett hallani lova lábainak pocsogását.

— Erre erre, — mondá meglehetősen hangosan, — utánam kell indítani a marhákat.

A betyárok nagyon jól tudták a szarvasmarha azon szokását, hogy ily helyeken saját ösztöne tanácsából sugáregyenest megy az előtte haladó után.

Néhány pillanat múlva lucsogott is a mocsár, s a közelebbi helyeken tanyázó vadludak serege hangos gágogással repült ki, s verte emelkedése közben a sás leveleit szárnyaival, míg a zaj mint egy tábori őrszó hatott tovább, és zsibongásba hozta a nádas valamennyi lakóját.

A vezető lovas azonban biztosan haladt előre, s utána a sűrűn egymáshoz húzódó állatok szarvai kopogtak össze, míg a két utolsó lovas a mindinkább hihető biztonság érzetében fütyörészni kezdett, s olykor-olykor megveregeté tenyerével lova nyakát, mely prüsszögve lobácsolt a mindinkább mélyedni kezdő mocsárban.

A tolvajlás tehát sikerült. Míg Ferko atyjánál járt kérdezősködni, az alatt a burjánosból előtört a négy lovas, a gulyából kiszakasztott több darab tinót, és nyargalva verte azt előre. Mire Ferko és az öreg, a helyszínére értek, már késő volt minden. Petit találták ott egyedül és egészen kimerülve, kinek arcából csurgott a vér, mi után karikással egy csapást kapott. Azok négyen voltak, ő csak maga, azok lovon, ő pedig gyalog.

— Már mindegy — lihegé az öreg, midőn átgondolta volna a kárt, és kifujta volna magát, — most már mindegy. Se imádkozással, se káromkodással nem használunk semmit. Hanem Ferko fiam, vedd utadat egyenesen toronyirányának. Menj először Tóth István sógorhoz és kérd el lovát, oda adja ő azt neked ilyen esetben. Aztán egyenesen Bökösdre. Ott lakik a komiszárius, és ha otthon találod, még meglőzheted ezeket a gazembereket, kik bizonyosan nem fognak oly sebesen mehetni a marhával, mint te. Aztán egyenesen csak el kell fogni Csikos Andrást aztán meg Czokit. Megmernék esküdni az egy élő istenre: hogy az ő réveiken megy ez keresztül. Régen látom már én embereit ólálkodni, de ők azt hiszik, hogy nincs az öregnek esze. — Csak rajta fiam, csak rajta tehát. Mig ki nem adják kezeikből, addig a mienk, de ha egyszer kiadták akkor vége. Még nem történt ez velem világéletemben, s szintén irigykedtek már rám mindenfelé, s lehet hogy biztatták is Czokiékat. Ha meg nem foghatjuk őket édes fiam, mig a marhán tul nem adtak, akkor minden eddigi keresetünknek vége.

Ferko ez utóbbi szavakat már nem is hallotta, mert amennyire erejétől kitelhetett, futott a tanya felé. A kerülő ház előtt volt a Tóth István lóva megkötve, a nélkül tehát, hogy még csak engedelmet is kért volna, a lóra dobta magát és vágdatott Bökösdre. A csendbiztost otthon találta, egy óra mulva már kocsin ült az hat pandurral, s hajtattott Tágürü felé. Utjában esett a homokosi pusztá, ott Csikos Andrist elfogta rögtön, és amint láttuk, még Gyura előtt érkezett meg Czoki Misa uramhoz is.

IV.

Az orgazda.

A nagy ürüsi csárdában keservesen húzta az Angyal Bandi nótáját három cigány legény, hogy csak úgy recsegett bele a száraz hegedű, s a zsineggel toldozott hur tisztátalan vastaghangja úgy tévedezett a szobában, mintha valmi félre helyet keresett volna magának. — Történt pedig ez más napra, a marhák elhajtása után.

A nagyürüsi csárdához nem messze volt a fehérakoli puszta, a hol nagyban ment a dohánytermesztés, és mert a dohányt már lehetett lopni, azon a környéken aligha voltak nagyobb urak a fehérakoli dohányosoknál. A kasznár ugyan vakarta fejét, mert jobbról balról érkezett a hír : hogy most itt, most ott láttak egy csomó dohányost, nagy batyukkal hátaikon, Madaras féle haladva, bizonyosan dohányt szállítván ilyen teve módon, mert leginkább arra felé keresték útjokat, merre nád, a vagy kukoricza közt lehetett járni.

Jól tudta a kasznár, hogy biz úgy lehet az amint neki azok az irigyek beszélnek a kik nem lophatnak, s hogy nem feles, de harmados a termelő gazda dohányosával, — de hát mit lehetett neki tennie? Kinjában ugyan már szövetkezett a finánczokkal is, hogy álljanak résen és fogják el a dohány-tolvajokat; hanem hát jó isten! ennek a szövetkezésnek meg az lett a vége,

hogy a finánczokat egyszer zsákokba dugdosottan találták, és még egy csepp hija volt, hogy nem a kasznár itta meg a levét, mert rá akarta fogni az a bődült fináncz-törvényszék, hogy egyet ért a dohányosokkal. De hiszen ilyen bolondgombával élő ítélő urak nincsenek is másütt, csak ebben az ütött-kopott Magyarországon, mely országot míg a német kinozta, addig a német ütötte, de most már a magyar kinozván, a magyar üti.

Szóval nagy urak voltak a fehérakoli dohányos urak, és három cigány legény által huzatták maguknak a nagyürüsi csárdában kivilágos kiviradtig, mikor aztán nagy részegen hazamentek, okos fejfel körülvizsgálták, hogy mi történik a dohány körül? s ha feleségeik, s gyermekeik nem úgy jártak el, mint az ő borbanázott bölcseségüknek tetszett volna, jó sort vertek egyiken is, másikon is, aztán lefeküdtek, hogy az istent hortyogva dicsérhessék.

A fehérakoli dohányosoknak muzsikált tehát az a három cigány legény, s muzsikájok keserves hangját még keservesebb bögedezések keserítették keserübbé, hanem azért jól esett rá a Salamon gazda által először agyon vizezett, aztán agyon krumplipálinkázott bor féle valami, s kortyogott lefele a dohányosok telhetetlen torkán, a kik azt hitték: hogy legboldogabb az ember akkor, ha malacz.

A csárda nagy ivószobájában, a nagy hosszú tölgyfa asztalon kívül volt még egy másik rövidebb asztal is a másik szegletben. A nagy hosszú asztalon, feltoló gyertyatartóban garasos fagygyugyertya égett, s nagy fagyucsapok mereszkedtek róla lefelé, mint megannyi ágak, s köztük az álmos láng vastag kóczból

készült ágyáról olykor-olykor föl-föl ásitván, homályos pislogásával csak alig világítá meg a füstös falzatu, de elég tágas szobát. Hanem oda se néztek annak a homályosságnak a fehérakoli dohányos urak, ott állván előttük meglehetősen mennyiségű lámpás, melyekből folytonosan öntözgeték lelkük kanóczára a krumplipálinkától lángoló nedvet.

A szegletben álló kisebb asztalnál, melynek környéke csak néha néha részesült a fölásító láng oda dobott egy-egy sugárában, — egyedül ült egy fekete fényes hajzattal bíró pusztai magyar ember, szótlánul nézve a dohányosok multatságát, és hallgatva a hegedűsök keserves művészkedését. A dohányosok föl se vették őt, kit hihetőleg nem ismertek, hanem ittak, énekeltek és azt gondolták, hogy mulatnak.

Salamon gazda fekete dinnyehéjhoz hasonló sapkácskával feje bubján, gyakran betekintgetett az ivószobába, hunyorgatott apró éles szemeivel, és simogatá hosszúhegyes szakállát, míg néha néha hosszú zsiros kabátjához dörzsölé tenyerét, s mosolyogva mondá a dohányosoknak :

— Viszkhed a markhom atyahafhiak.

— Pénzt kap kelmed Salamon gazda, — felelt erre egyik.

— Na hogy az isten nyila üssön a markodba, — mormogá magában a másik.

Hanem ez alatt Salamon gazda folytonosan szemmel tartotta, és kerülgette a kisebb asztalnál egyedül ülő embert, mintha kiakarna lopni belőle valami hangot, noha igen jól tudta, hogy azaz ember nem jött ide más egyebért, mint azért, hogy vele akarna valami

dologról bezélni. Jól ismerték már ők egymást, s hihetőleg elég kíváncsiságot fojtogattak magukban mind a ketten, hogy vajjon mit akar ez az ember mondani? — a vagy: — ugyan mit fog az én mondásomra ez az ember felelni? Annyira azonban értettek már az ilyen mesterséghez, hogy mindig az szokta húzni a rövidebbet, a ki hamarabb kezd a dologhoz, mert a másik aztán igyekszik fölhasználni azon mutatott előnyét, hogy nem oly sürgős reá való nézve.

Az idő azonban haladt, s emberünk gyakrabban megmozdult most az asztalnál mint azt az előtt tevő, és Salamon gazda gözösön járván tapasztalta, hogy az ilyen mozgások után szokott megindulni.

„Ahá“ — gondolá magában, — „tehát még is khibhüjtöltelek atyafi, the fhoghod khikhaparni a geszthenyét, nem én.“ — Gyakrabban is forgolódott most már az asztal körül, hogy a megszólítónak mindjárt kezeügyében lehesen.

Emberünk végre nagyot ivott hosszú nyaku, kis testű butellájából, s torkán végig reszelve egy hangot, sűrű fekete bajuszát megtörülte lobogósinge ujjával.

— Na, hogy fulna meg a ki ezt a but szürte, — dörmögé fogai közt, — hanem iszen mikor is volt jó borod neked Salamon?

— Jú bor ez, cshak hodj khend még jobbhoz van szhukva Bhálint shugor, — mondá Salamon vigyorogva. — Szház eszthendeje mióta khendet nem láttam. Biz isthen ugy mngfhiathalodott azútha mintha csak ma hazásodott vúna valamit abból a szhip khis menyecskhibül. Hej hej Bhálint gazda, thudja már no, mikhor enghem is meghítt a magha lakhodalumba.

— Régen volt az Salamon, — szólt Bálint gazda ismét egyet törölve bajuszán, és a dohányosok felé tekintgetve, vajjon nem figyel-e beszélgetésükre valamelyik? hanem azok úgy ittak mint a gödények. — Régen volt az Salamon. — Most a korcsmáros elé tette üvegét, s a nélkül, hogy arra tekintett volna mondá:

— Hát nem innál egy kortyot ebből a jó borodból?

— Nem lehet Bhálint ghazda. Khend nagyhon righen todja már, hodj in bhecsülethes zsidhó ember vagyok, és meg szhuktham tarthani a magham reguláját. Khend pápista ember, háth khend is tedjen amit akar, én is azt theszem akkor mikor se meg nem iszom, se meg nem eszem aztat ami tréfli.

Bálintnak egészen másütt járhatott az esze, mert a Salamon beszédjére nem igen látszott hallgatni, hanem midőn az bevégzé szavait, emberünk maga mellé mutatott és sokat tekintve a korcsmárosnak, mondá kérdező hangon :

— Salamon?

— Akhar valamit Bhálint ghazda?

— Nem ülnél le ide egy kissé?

— Megthehetem biz én a khend khivánságára, a minthogy nagyon is sokat megthettem már ilethemben. — Hanem cshak úgy ülök le Bálint gazda, ha megigéri khend elüszür, hogy semmiféle phinz szó nem fogja maghát bele kheverni a dhulughba, mert the-remthücse Bálint gazda, ugy khivagyok khüthekezve minden phizemből, hogy khend bizonyosan egy millio-narius most hozzámkhipest.

— Tudom tudom Salamon, — válaszolá amaz,

ismét egyet törölve bajuszán, — ez szokott lenni a te rendes predikatiód hanem azért

— Nem! theremthüce nem! — kiáltá a korcsmáros mind két kezét mellére téve. — Hidje meg nekhem ha edjszer mondom, hodj soha szeghinyebb embert nem láthut khend a világhon, mint azt, a khire most rá nézi.

— Ugy hát fizetek, — mondá Bálint dolmánya belső zsebében kaparászva, — akkor mennem kell, más fele próbálni szerencsét, mert hogy én nekem pénz kell, az már szent igaz.

— Nagyun shajnálom Bhálint gazda, nagyhun sajnálom, — mondá kezeit dörzsölgetve Salamon, — de hiszen jól is thudhatja khelmed, hodj mig egyszershe bocsáthutam el üres khizzel. Hanem most, bizisthenü-cshimre mondom, hogy szeghinyebb vagyok annál a Júbnál, aki meghaltha maghának a szemeithen. Hanem azért nem muszajám olyan nagyon sietni khelmednek Bálint gazda. Thodja már azt khelmed rigen hodj én nagyhun jó ember vagyok, és szolgállok mindennel a mivel csak szolgálhatok. És hogy megmuthassam khelmednek Bhálint gazda, hát hozok khelmednek olyan bort, melyet bizisthenü-cshimre mondok nem ita mig lakhadalma óta. Phedig akhor is in atham ám, emlik-szik e khelmed Bálint gazda? — Mondá vigyorogva Salamon, visszatartva az ember fizetni akaró kezét, és ki suhanva a szobából.

Nem sokára vissza tért, több üveg bort hozván, s midőn azokat, egyet kivéve, a dohányosok asztalára rakta volna, ama egygyel a Bálint asztalához lépett.

— Nathudom, hogy meg fogja khend nyelni a szája szélét, mondá a mint a Bálint poharába töltött, s nézé apró vizsga szemeivel, amint az a poharat egy hajtókára kiüritette. — Hát hodj mondja Bhálint sóghor? Hát nem mondtham in igazat khendnek midőn azth mondhom, hogy jú embere vagyok khendnek? — Hát mondja csak, — folytatá Salamon Bálint mellé fészkelődve. — Vhuna thalán khelmednek valamije eladhú? Thudja Bálint gazda, ha én megnem vehe-tem is, de mindhig thudok jó embereket, akik, akik a szeghinyleginyeknek nem szukhtak ellenshigei lenni. — Irth engem khelmed? — szólt a korcsmáros, embe-rünk szemeközé vigyorogva.

— Értelek, — mormogá az bajsztát törülgetve, — de nekem nincs most annyi időm, hogy más embe-rek után séfíndáljak.

— Eh dehogy nincs, — dehogy nincs Bhálint gazda. Mindenre kell az embernek idejének lenni. Az-tán mondja csak, miféle jószágok volnának azok, melyeket khentek úgy szépszerével Na de irt már khend engem Bhálint gazda.

— De ugyan minek akarod tudni, ha nem akarod megvenni? — kérdé a betyár, merően tekintve a korcs-máros szeme közé.

— Hát nem mondhtam már khendnek Bhálint, hogy vannak ismerőseim? — Még ha a leg és legolcsób lenne is Bhálint gazda. Ha volna phildánakokhaért ökhür. Érthi khend? — És volna nigy. Irthi khend? Is azt a nigy ökhürt ide adnának nekem nyulczvan forin-tér, bizisthenücschimre mondom, mig akhur se nem thudnám megvenni.

— De ha volna nyolcz, és azt a nyolczat oda adnánk neked száz forintért?

— Mit? — kiáltá Izrael maradéka, alig birván eltitkolni meglepetését. — A nyolczhat is a százforinthirt ha ideadnák khentek? Isthenücschimre mondom Bhálint gazda, hogy akurshe tudnám a többet megadni irthe a nyolczvannál. Aztat is csak úgy, — de jul megirtschen ám khelmed Bálint gazda, ha nincsenek megbillegezve, — mert ha meg vannak billegezve? isthenücschimre mondom, nem tudnik irthük thübet megadni az ötvennél. Hanem azért ne siessen khend olyan nagyon Bhálint gazda, — szólt helyéről sebesen fölállva Salamon, mert a dohányosok ismét bort parancsoltak.

V.

A pandúr.

Hanem ideje is lenne talán már Czoki Misu és Csikos Andris uram után tekinteni, kiket aligha látunk azóta, mióta a csendbiztos által kocsira pakoltatának, és elvitetének, tudja isten, melyik része felé a világnak.

Magyar embernek a világa, még ha betyár is, nincs tovább Magyarország határánál, bölcsője ez és majdan sirja is, még ha az akasztófa alatt találja is föl. Bűnös a mennyire bűnös, hanem azért még is magyar, ha bűnös is. Mikor bujdosott még ki magyar szegény legény hazájából, ha bár annak határát átlépve menekülhetett volna is a halál körmei közül? — Nem! Inkább meghalni itt, mint élni ott!

Van ebben a mi magyar népiünkben sok rossz, hanem nagyon sok jó is. Benne van minden rossz, mit a civilizáció még kinem írthatott belőle, hanem benne van aztán az a jó is. A jónak és rosznak öserejében levő nép még ez a magyar nép, s oda lehet öt idomitani a hová akarja az ember. És hejh, mennyire is vétkeznek azok, kik most nyilladozni kezdő lelkének csecsemői korában, midőn jó, rossz, leghamarabb megfogamzik a szivben, az önző politika és képmutatás elvére akarják tanítani.

Amint tehát a csendbiztos a Czoki Misu udvaráról

kihajtatott, megparancsolá a kocsicsnak: hogyha tudja, merre van a csikos tó, hát egyenesen annak forditassa a kocsi rudját.

A kocsis erről a vidékről való ember volt, tehát jól is tudta az utat a csikos tó felé, mely kátyuk, semlyékek és fenekek közt kacsaringósan haladt odáig.

— Hanem gyalog még hamarabb ellehetne oda érni csendbiztos uram, — mondá, amint a lovakat a mély süppedések közt szólitgatnia kellett.

— Csak hajtson kend, — válaszolá a csendbiztos, kinek igen sok oka volt foglyaival kocsin tenni meg az utat. Gyura azonban a Czokiék házatól sugár egyenest vágott neki a csikos tónak, s ment lóhalálban, tüskön bokron, sömlyéken vizálláson keresztül.

Már három óra felé lehetett az idő, s kelet felé pirkadni kezdett a láthatár, midőn a csendbiztos a harmas halomhoz ért foglyaival.

A többi csillagok már halványodni kezdtek, hanem szürkés, igen fehér kékes fényben ragyogott az emelkedő hajnalcsillag, s a reggeli hűvös lég mintha ama fényes nyíláson tolulna ki, lengedezni kezdett, hal-
kan susogva a sás, és nád levelei közt.

Eső nem esett, hanem dús harmat boritá a növényzetet, a fellegek pedig már egészen eltűntek, csak egy némelyik hurezolá még sötét palástjának uszolyát kifelé a láthatárból.

Amint világosodni kezdett, annál láthatóbban csillogott a csikos tónak itt ott nádtól, vagy másféle vizi-
növényektől ment fölszine, s lehetett látni fekete pont-
tocskákként az uszkáló viziszárnyasokat, s hallatszott

egyik vagy másik helyről a vadludak hajnali lebzselő beszélgetésére.

A két kocsi megállt a hármás halom mellett.

— Tehát a csikos tónál volnánk, mondá a csendbiztos, aztán Csikos Andris fele fordult, ki nyugodtan legelteté tekintetét egy a tópartjába szúrt és kétfelé hasított száraz ágon, melynek egyik galyára néhány szál fehérlőszőr volt kötve. És most kenden a sor, hogy czimboráinak rejtek helyére vezessen bennünket, — szólt kemény hangon a csendbiztos.

— Nem én csendbiztos uram; — válaszolá Andris határozott tekintetét meg mindig a száraz ágon legeltetve. — De hiába is volna. Aztán meg nem is tudom itt az utat. A ki utánam indulna, nem látná többé a csillagos eget. — Én ugyan nem tudom, hogy mit akar velünk komiszárus uram, de ha keres valamit azt itt ugyan föl nem találja többé. Ott az a száraz ág a tópartján azt jelenti, hogy akik itt voltak, azok innen el is mentek.

A csendbiztos fürkészőleg hordozá tekintetét hol a Csikos, hol a Czoki arcán, de olyan egyöntetű volt most mind a kettő, hogy a vonások közt se lehetett volna semmi különbséget találni. Az a mindenre kész elhatározottság, az a tudatlanságot képmutató kifejezés, az a megörögzött csökönyösség, melylyel csak hamar ismeretségbe jön még a kissé tapasztalt csendbiztos is.

Vannak emberek kik tűznek, viznek s a kinok minden kinjának ellentállnak, s talán szétszedetnék magukat, de nem vallanának semmit. Volt Kaálban, Hevesmegyében, egy ilyen lókötő betyár, ki jószántából vallott néha valamit, de ha a csendbiztos, hogy

többet kivegyen belőle kinoztatni kezdé, míg a mit mondott is megtagadta.

Csendbiztosunk, kinek ugy is volt dolga már ez atyafiakkal, csakhamar belátta azt; hogy vallatás által nem lehet itt menni semmire. A leleményességhez kezdett tehát folyamodni, minővel ilyenkor a csendbiztosok élni szoktak, s épen a felett gondolkozott, midőn egyik pandurja csendesesen megérintette vállát :

— Csendbiztos uram.

— Nos? Akar kend mondani valamit? — kérdé a csendbiztos hátratekintve.

— Ugyan kérném csak alássan egypár szóra.

A csendbiztos és pandur néhány lépésre távoztak.

— Igaza van ennek a vén gazembernek csendbiztos uram, — mondá inkább susogva, mint beszélve a pandur, — valaha, még legénykoromban én is uzaváltam (gyakoroltam) ezt a szegénylegényes dolgot, s ugy gondolnám, hogy még most is értek hozzá egy keveset. — Ez a száraz ág itt csakugyan azt jelenti, hogy a fattyúk valahogy megtudták közeledésünket, sőt még azt is, hogy ez a két vénebb bűnös itt a kocsinkon van, (Hogy hogy nem? mondá a pandur, amint a csendbiztos kételkedő tekintetét látta, — isten tudná megmondani, mert van ezeknek a gyerekeknek nagyon sok eszüik) annyi bizonyos, hogy tudják; vagy ha azt nem, akkor még várnak ide valakit, a kinek jelentik, hogy már innen elmentek, s hogy Kisbógyi Imrénél keresse őket a ki megakarja találni.

— Kisbógyi Imrénél? — kérdé a csendbiztos csodálkozásában még hátra is lépven egyet. — Hogy tudja kend még azt is: hol kell keresni őket? —

s e kérdés után szigoruan ránczoló össze szem-öldökét.

— Bizony még azt gondolja csendbiztos uram, hogy egyetértek velök, mondá a pandur kedélyesen mosolyogva, — pedig olyan egyszerü dolog ez az egész, a milyen csak lehet. Régen vigyászom már én azt, hogy Kisbógyi Imrének a tutajos felé nyíló ablakánál kilencz szál fehér lószőr van az ablak keretébe ékelve. Más ember igaz, hogy nem venné az ilyen felé mesteriséget észre, de mondom komiszáros uram, hogy én is uzováltam ezt a dolgot, olyan félig ember féle életemben. Higyje el nekem komiszáros uram, hogy ez a lószőr nem jelenthet itt egyebet; — mert kilencz szál, ám tessék megoldvasi, — minthogy Kisbógyi Imrénél keresse őket a ki megakarja találni.

A csendbiztos az ághoz akart lépni, — talán hogy megoldvassa a szörszálakat, hanem a pandur visszatartotta őt kardszijánál fogva :

— Nem kell elárulni a dolgot csendbiztos uram. Másszor is hasznát vehetjük még ennek. Ha az a két róka ott meglátja, hogy komiszáros uram a szörszálakat olvassa, mindjárt tudni fogja, hogy hányadán van a dolog. Nem kell most csinálni semmit. Menjünk haza, vigyük magunkkal e bűnösöket, és hazulról ki ne mozduljunk estig. — Mi végből? Nappal ők nem fogják hajtani a marhákat, hanem itt valamelyik nádasban, csutajban, vagy isten tudja hol huzódnak el, de három nap kellene ahoz, hogy e rejtekhelyeket bejárjuk. Este aztán neki indulnak, s ha tiz órakor nem talál-

juk őket Kisbogyinál, hát akasztasson fő komiszárius uram.

Hanem a pandur is csalódott ám ha azt hitte, hogy ezen susogásból, s azon tekintetekből, melyeket a csendbiztos a száraz ágra vetett, Kocsis Andris, és Czoki Misu, nem értett ki semmit.

Néhány percz múlva a két koci már haladóban volt a csendbiztos faluja felé.

VI.

A kitanultság.

Este aztán csakugyan befogattak ismét, aztán bekötötték a Czoki Misu és Csikos Andris szemét kendővel, hogy nem lehetett azoknak látni még csak egy holdsugárt sem. Aztán megindultak azon falu felé melyben Kisbógyi Imre lakott.

Ugy tiz óra felé csakugyan megnyílt nyikorogva a mi Kisbógyi Imrénknek vesszőből font, hanem azért meglehetősen magas kapuja, hogy t. i. nem lehetett keresztül látni rajta, s a kapún befelé megindult nyolcz olyan fehér tinó, mint a tajték.

A kapu bezárult ismét, s a 8 tinó keresztül az udvaron, a szérüs kertbe hajtattott, mely kertből volt egy kijárási a nagyürüsi utra, a kertben pedig egy meglehetősen tágas pajta, melybe a nyolcz tinó bezáratott, hajtói pedig visszamentek az elsőház belső szobájába borozgatni, hogy t. i. a gyertyavilágosság ki ne verjen az utcára.

Fél tizenegyig elborozgattak beszélgettek, Súlyos Bálintot pedig elküldték előre Salamon gazdához, hogy akar mi áron de adja el ezeket a jószágokat, melyek már nagyon alkalmatlanok kezdenek lenni. Ugy éjfél-tájban aztán majd elindítjuk őket Nagyürü felé.

Igy lévén elhatározva a dolog, a betyárok nem mulattak tovább fél tizenegynél, hanem ők is kimentek

a pajtába egy kissé ledőlni, hogy az első kakasszóra aztán fölkelvén indulhassanak a Nagyürü fölött ragyogó csillag után. Kisbógyi pedig bement az első szobába, s míg anyjok fel feküdt az ágyra, ő a ládára teríté bundáját, s arra heveredett.

Ez alatt pedig a komiszárius hat pandurral és Czoki Misuval úgy Csikos Andrissal, kiknek szemei bevoltak kötve, két kocsin már be is ért a faluba és közeledett a Kisbógyi Imre háza felé.

Kisbógyi még nem aludt, mert akárhogy megszokja is az ember az ilyen mesterséget, keblében a kisbíró, melyet lelkiismeretnek hívnak, még se talál addig nyugodalmat, míg az a jószág, mely után bizonyosan fáj most néhány szegény ember szíve, sőt talán kol-dussá is tette azokat, — ki nem masiroz a portáról.

Ott forgolódott tehát bundáján, és mozgott, nyikorogott alatta a láda, miután annak is valami nyomta a mellét t. i. Kisbógyi Imre uram, s hozzá meg az ő nehéz lelkiismerete. Amint azonban így forgolódik és fészkelődik, egyszer csak dübörögni kezd a föld füle alatt, és Kisbógyi uram nyugtalanul emeli föl fejét.

„Ugyan ki járhat erre ilyen későn?“ — kérde önmagától. „Hiszen erre sem országut, sem olyan ut, mely a falun keresztül vezet? Talán bizony Kocsis András komáék kik meglátták a tó partján az utasítót? De hiszen ők meg nem szoktak kocsin járni.“ — Így gondolkozott és tépelődött Kisbógyi Imre uram, mikor a két koci egyszerre csak megállt ablakja előtt.

„Hm“ — gondolá magában — „még is csak Kocsis komáék lesznek azok. Az ablakhoz ment tehát, s kinézett azon, de nem látott egyebet mint a sötétségben

álló két szekeret, és néhány szűrös embert. Az ég ismét meglehetősen elvult borulva.

Két szűrös ember most leszállt az egyik kocsiról, s az ablak felé közeledett. Kisbógyi az egyiket mindjárt fölismerte köhögéséről, a ki Csikós Andris volt. A másikat azonban nem tudta fölismerni.

A csendbiztos pedig még a kocsin elmondta Csikos Andrisnak, hogy mit fog beszélni, s most föl vonta pisztolylyal kíséré őt az ablakig, egyenesen kijelentvén, hogyha másképen beszél, agyonlövi.

Kocsis Andris oda lépett a Kisbógyi ablakához, és megkopogtatta azt háromszor, hanem a harmadik kopantás olyan valami különös volt, hogy Kisbógyi föl ugrott a ládáról, s az ágyhoz lépve száját az anyjok füléhez nyomva susogá :

— Kelj föl anyjok. Kocsis Andris komát elfogták a pandurok és most itt vannak. Menj hamar hátra, és a tinókat kikell verni a nagyürüsi útra.

Az asszony föl kelt, és nesztelenül távozott a szobából.

Az ablakot ismét megkopogtatták háromszor.

„Ez pedig hatot jelentett“ — susogá magában Kisbógyi uram — „tehát hatan vannak a pandurok.“ — Hanem azért még nem felelt, időt akarván engedni feleségének.

Most harmadszor kopogtatták meg az ablakot.

„Még a csendbiztos is itt van“ — susogá a házigazda, s végre nagy vontatva mondá :

— Ki a no?

— Én vagyok komám uram, — felelé kívülről a Csikos Andris hangja.

— Kend-e aztán csakugyan?

— Én vagyok. A csikostótól jövök. Megérkeztek-e már a többiek?

— Mi féle többiek komám uram? Nem érkezett ide egy áldott teremtés se.

„Áhá“ — gondolá magában Kisbógyi, — „kérdez-
tetnek vele; hanem ezzel csak azt nyerik, hogy a tinó-
kat az alatt csakugyan kihajtják a nagyürüsi utra.“

— Hát Czoki Misu komát sem látta kelmed? —
Kérdé ismét a Csikos Andris hangja.

— Már legalább is egy hónapja, hogy nem láttam.

— De hiszen ő előre indult és azt mondta nekem
hogy ide fogják hajtani a tinókat.

— Tinókat? — kérde Imre gazda bámulást eláruló
hangon. — Talán vásáron voltak kegyelmetek?

— Ugyan ne tetesse magát komám, nem sok ját-
szani való idő van, a kopók nyomunkban vannak.

— Nyomukba? Hát aztán mit törödöm én velük
ha nyomukban vannak is. Úgy segéljen nagyon furcsán
beszél kegyelmed. Talán bizony rossz fát tett kegyelmed
a tüzre?

Most halkán megnyílt az ajtó, és anyjok lépett
nesztelenül a szobába.

— Minden megvan susogá, — és ismét felfeküdt
az ágyra.

— Ugy látom, hogy bolondozni akar kend velem,
— szólt ismét Csikos Andris, — nyissa föl hát az ajtót
és hadd megyek be, innen az utcáról nem akarok
beszélni.

— Azt megtehetem komám uram, — válaszolá
Kisbógyi, — de ha nem jó járatban van kegyelmed, úgy

ne időzzék kegyelmed nálam, mert ugyse géljen nem szeretném ha bajba hozná a házat.

Ezzel kimenet az udvarra, és felnyitotta az utczaajtót.

— Gazember! — kiáltá most felvont pisztolylyal rohanva be a csendbiztos; azt hiszed, hogy bolonddá lehet engemet tenni. Ti zshivány nyelven beszéltek akasztófárávalók, vagy azt gondoljátok, hogy nem értettem meg már a kopogásról? (Bizony pedig nem ő értette meg, hanem a pandúr susogta fülébe.) Nem csaltok meg. Embereim egy része megkerülte a házat, mert nagyon jól tudom, hogy hátul is van egy kijárás a nagyürüsi utra. — Vasat a gazemberre, aztán kocsira vele, a többi mellé.

— Na, hogy az isten soha ne segítse haza a csendbiztos urat, ha így bánik egy ártatlan emberrel! — hangzott most ki az asszony siránkozó hangja.

VII.

Az idegen kéz.

Mig ez így történt, addig a Salamon gazda nagy ürüsi korcsmájában recsegett a három cigány legény hegedűje, daloltak a dohányosok, gazdájoktól ellopott finácztól elsimított dohány árát irgalmatra vigóra pazarolva, Bálint pedig ott ült az ivószoba egyik szegletében, iszogatva a részére külön csap'atul hordott sufrit, mely csak annyiban volt különb a többinél, hogy nem négy, de csak három felé húzta az ivó ember száját.

Salamon marasztalta vendégét, és mindenféle képen igyekezett kimutatni tiszta szivből eredt szivességet, hanem annak minden, a vásárt illető szavára csak azt felelte :

— Isthenücschimre mondom, ha billeghes, nem adhatok thübet irthe az ütvennél.

— Billeges-e vagy nem, az ördög tudja Salamon gazda, nekem bizony még nem volt érkezésem megnézni, — de hiszen minek is vesztegetnénk reá a szót annyiféleképen, mikor tudom én, hogy volt a te padodon billeges bőr már elég, de még három mészáros sógorod van, s mire a vármegyének eszébe juttok, addig már csizmának is kikészítették a bőroket, s lehet, hogy valamelyik grófnak a lábára szabják, azon pedig nem keresi senki.

— Khend csak beszil Bhálint, khend csak beszíl

az gondolja hodj khitelik az időből. Thodja khend hodj nekhem sem első dhugom már az ilyesféle, és még is khend akkar engemet thanítani, mintha bizony iskholás gyerek vúnék. — Hanem hát thodja khend, megadom khendnek az ütvenütüt, de cshak ugy Bhálint gazda, jól megirtshen kend, de csak ugy ha nincsen billeg rajtha, khülönben istenüeshimre mondom, nem adhatuk érte thübet a harmincznál.

— Hiszen már ötvenet mondtál, — mordult föl a betyár összeszorítva ökleit, — és már meg harminczat ígérsz? Tudod-e Salamon hogy nem jó az ilyen emberrel tréfálni mert

— Na na Bhálint, nanna, — vigyorgott hizelgő arcot vágva a korcsmáros; — jó is lenne thalán ha megirthenénk egymást. Ütvenet ígértem ha nem billeges, és harminczat ha

— Nem igaz, eb a lelked Salamon! — kiáltá Bálint, hogy a dohányosok is könnyen meghallhatták volna, ha nem lettek volna torkukkal és dalaikkal elfoglalva. — Nyolczvanat ígértél ha nem bélyeges, és ötvenet ígértél ha bélyeges. Én se

— Megálljon csak khend, — vágott most közbe Salamon, jobb kezét a betyár jobb vállára téve, — megálljon csak khend. Ha ötvenet mondtham, hat jul van, akkor ütvenet mondtham, — én becsülethes ember vagyok, és amit egyszer khimondtham, azt soha sem szoktham elthagadni. Legyen tehát Bhálint ha harminczat mondtham is, mert khend ugy akharja. Hát legyen, hogy ötvenet mondtham. De gazember is legyen azthán Bálint, soha thübé ne legyen becsületes ember, ha csak egy fél fityinggel is thübet adok értte. Irthet

khend engem? . . . ha csak egy fél fityinggel thübet adok is irthe. — E szavak után Salamon fölkel a lóczáról, s oly szigoruarczczal, mintha a világ fölött mondott volna ítéletet, fordult az ajtó felé, s ha épen semmi dolga nem volt is kívül, de ezért még is csak kiment, jól tudván, hogy mire vissza jön addig Bálint kétszer is rágondolja magát az egyességre.

Nem is csalódott föltevésében Salamon. Zsebre is dugta már az ötven forintot, mert azzal aztán tisztában volt, hogy a tinókat bizonyosan nem fogják másfelé hajtani, sőt ingyen is istállójában hagynák, ha másképen nem tudnának megszabadulni tőle. Az ötven forinttal azonban még is csak kikellett rukkolnia, mert hát szokás mondás hogy : majd kell még az ember máskor is, — de meg nem is tanácsos az ily szörű emberekkel még ennél is zsidósabban bánni. Zsebébe dugta tehát az ötven forintot, és amint az ügy fontossága hozta magával, egész ünnepélyes arczot öltve tért vissza az ivószobába.

Bálint már türelmetlenül várta, s amint a korcsmáros belépett, intett is neki mindjárt, hogy üljön még mellé egypár szóra.

— Hát aztán holvan az a pénz Salamon? — kérde egyet törölve bortól nedvesedett bajuszán. Ha jól érzem hát hajnalodni akar az idő, pedig a hajnalsillag feltünése után nem sokára itt lesznek a tinók is. — Végezzük hát el a dolgot még az előtt, hogy aztán mehessünk utunkra még mi előtt egészen kivilágosodik, mert nem szeretném ha épen most látnának járkálni erre felé.

Hát a negyvenöthöt irthi khend . . . Na na csak tri-

fálok, — szólt Salamon vigyorogva, — midőn a betyár vissza feléről akarta megfogni a butella nyakát. — Bizony nagy ur is lett khegyelmedből, hogy nem akarja megírtheni a tréfát se. — E szavak után belső zsebébe nyúlt, kihúzott abból mindenféle rongyos bankót és háttal fordulva a dohányosoknak, a bankjegyeket olvasni kezdé.

Bálint is szörnyen neki adta magát az elmerülésnek, s még akkor sem emelte volna föl fejét a világért, midőn a dohányosok éneke egyszerre csak elhallgatott, és olyan néma lett a cigányok hegedűje mint a fa.

— Huszonhárom, huszonnig, — olvasta Salamon gazda. — Be sok phinzt is elvisz khend thülem Bhálint azokhírt a gazdátlan thinókírt, csak azthán megne volnának már billegezve.

— Akkor nyolczvanat adnál érte Salamon, — dörögte Bálint fogai között, nem mozdítva el tekintetét a bankókról, melyeket a korcsmáros elébe rakott.

Ekkor valami idegen kéz nyult előre a korcsmáros hóna alól, és a bankók fölött meresztette szét öt ujját, s ezt kiáltotta egy hang a Salamon fülébe :

— Majd adok én neked tinót Salamon!

Bálint hirtelen fölemelte fejét és mozdulatlan maradt, Salamon pedig hátratekintve halálsápadtá lőn, mert tekintete a csendbiztos tekintetével találkozott.

VIII.

A szerető szív.

Olyan szép és tiszta kis falusi ház az, melybe most vezetjük az olvasót, mint egy torony nélküli kis templom, pedig hát azért van annak tornya ha nem látni is, azon imádság, mely naponta háromszor emelkedik azon kis házból azon kis ház fölé, s a legtisztább lelkiismeret zengő áhitata képezi az Isten előtt oly kedvesen megjelenő harangszót.

Pedig hát csak egy pusztai kerülő lakása az a kis ház, és két ragyogó kis ablak szeme mégis annyit beszél a megelégedésről és családi boldogságról, hogy megirigyelné tőle sok palota. Csak hogy hiába: szegény ember sorsát boldog Isten birja! Mikor még a gazdagok élete sem lehet bubánat nélkül, hogy lehetne a szegényé? Pedig azt hinné az ember, hogy az a gazdag, kinek nem kell gondolnia mindennapi kenyere után, kinek perczeit soha sem keseríti meg a szükség annyi fájdalmat előidéző percze; kinek ha gondja van, azt bizonyosan nem az élet, hanem ő saját maga csinálja magának : hogy az a gazdag ember nem is lehet más csak boldog. Hja! hanem a világ oly igazságosan van ám teremtvé, hogy egyiknek a kincsből, másiknak a megelégedésből juttat többet, s bizonyosan az a gazdagabb, aki ezt az utóbbit birja, s ez a gazdagság aztán boldogító gazdagság.

Nem is mondhatjuk, hogy a Tóth Péter uram házába a boldogság helyett az elégedetlenség fészkelte volna be magát, de hiába, olyan emberi hajlék volt az is mint a többi, azt pedig a változó sors csak egyet is alig véve ki, nem igen szokta megkimélni, s amit megad egyben, elveszi másban, mert hogy az ember különbséget tudjon tenni a jó és a rossz közt, így teremtetett a világ.

Bizony szomorú egy jelenet volt az, mely most a Tóth Péter uram házába beszállásolta magát, különösen szomorú pedig annak a szép fiatal leánynak, ki mert vasárnap van, tehát ünnepi öltözetben bár, de ott az ablak világossága előtt ülve, és simán ragyogó szőke fürtű fejét kezeire hajtva keservesen siránkozik.

Tőle nem messze egy legény ül és jobb karjával térdére könyökölve ugyancsak jobb kezére hajtja fejét. Bö lobogos ingujja lehullva előtűnteti napbarnított karjának kifejlett erős izmait, és sötét fekete, hullámoisan göndör haja, mint egy fátyol hull arcza jobb felére s hinti be kezét sűrű szálaival, míg tekintete az ablak előtt ülő leányra van szegezve, és olyan sokat mond, olyan sokat beszél nézésével, hogy ha arra kerülne a sor, talán bizony e néma, de sokat jelentő beszédet még le is lehetne írni.

A szoba homályosabb részében, a magasra vetett ágy előtt, melynek duzzadó párnái aszoba tetőzetét érik, keskeny de magas karu tálipános széken Tóth Péter uram ül, szintén szóltanul eregetve pipája füstjét, míg szüre fölhajtottan fél válra van vetve, nagy kerülő furkasbotja térdéhez támasztva, keskeny kairmáju jászos kalapja pedig a fején, mintha valahová készülne,

vagy valahonnan érkezett volna, de még eddig nem kívánt se levetkezödni, se szóhoz jutni.

A kérefestett s cifrára faragott négy szegletű asztal mellett, egy álmos könyvet, nagy kerek, rézkeretű szemüvegen keresztül nézegetve, és buslakodva Tóth Péterné asszonyom ül szintén szótlanúl, talán éjjeli álmának megfejtését keresvén, mely ama két fiatalra akarja rá olvasni az örömet, — bizonyly inkább, mint a szomorúságot.

Hanem azért a szobában oly csöndesség van, hogy nem csak azon nagy donnó légy-zugását lehet hallani, mely sebes szálltában, hol az egyik hol a másik ablakhoz koppan, és csillogtatja vereses fényben égő méregzöld hátát, hanem hallani lehet az apróbb legyek zongását is, és a szű furását a barnára öregedett vastag mestergerendában. Künn pedig vidám daltól, s kurjontgatástól zajosak az utczák. A templom előtti téren körben állnak a leányok, s hajuk fonadékának piros szalagja messze virit, míg a sürgő játék szokásos énekének dallama még messzebbre hangzik. Legények csoportokban állnak, vagy sétálnak dalolva erre arra, kalapjukon szöke árvalányhaj-bokrétát lenget a szél, s a játszó leányok felé közeledve egyik kaczkisabbnak akar látszatni mint a másik, olykor-olykor tánczba perdül és nagyokat dobbant, mélyen neki hajolva széles jókedvének, aztán büszkén kiegyenesedve abból, s titkolni akaró vizsga tekintettel nézve szét: vajjon észre vette-e rózsája az ő nagyon is nagyon legényes legénységét?

És míg ez így foly a faluban, míg a hét pihenő napját a vasárnapot úgy használja föl a fiatalság hogy

még többet izeg mozog, mint teszi azt, talán dolgozó napon, addig, amint már le is irtuk, a Tóth Péter uram házában nagy a levertség és a szomorúság, s hogy félére ne magyarázzuk a dolgot, úgy kell annak lenni bizonyosan, hogy valami nem mindennapi baj érte, ezt az eddig boldogságban élő családot.

És valóban, ha jól szemügyre vesszük azt a fiatal embert és azt a fiatal leányzót, kik ott ülnek egymás előtt az ablak reájok boruló világosságában, olyan nekünk, mintha láttuk volna már valahol valamelyiket, s ha nem mind a kettőt is, de az egyiket bizonyosan.

Nem is más ott az a fekete haju sugár legény mint a Veregi Márton nagyobbik fia Ferencz, ki azért jött most Tóth Péter uram házához, hogy elbeszélje azt a szerencsétlenséget, mely velük tegnapelőtt éjjel történt, s hogy az óta bizony se híre, se hamva a tinóknak, pedig olyan nyolcz darab, s már járom alá való tinó volt, hogy nem volt párja tizenkét határban. Mentek utána jobbra balra, ő tegnap egész nap járt, az éjjel nem aludt, majd bele veszett a csikos tóba, mert élet halál közt gázolta át, de bizony nem talált ő ott egyebet, üresen hagyott betyár tanyánál.

— És az istenre kérem kelmedet, — szólt könyben uszó szép szemeit a legényre emelve Boris, — hát ha a betyárok ott lettek volna, bizonyosan agyonverték volna.

— Hát iszen csak vertek is volna! — sohajtá Ferkó fejét fölemelve és megrázva, hogy sűrű hajfürtjei megannyi lombok gyanánt rezegtek rajta, — csak vertek is volna! Mit ér most már nekem az élet. Elszolgálhatok én azért a nyolcz tinóért testvérestől apástól

együtt vagy négy esztendeig, hogy lefoszlik rólam még a gúnya is. — Hiszen csak vertek volna, bár agyonverték volna!

— Ne vétkezzék kelmed az isten ellen, — szólt Boris siró hangon. — Tudja-e kelmed a Jób példáját, hogy mindene elveszett, de százszor annyit kapott vissza. Kelmed fiatal és erős, és ha csakugyan addig kellene is szolgálnia, az után is lesz még élet, az után sem fog még elveszni a világ.

— Bár elveszne! — kiáltá Ferkó ismét megrázva fejét, — bár elveszne! — Aztán szótlanul gondolkozott néhány pillanatig, és fölsohajtva mondá: Mit érne nekem ez az élet! — Szolgálatom ideje a jövő farsangon lejár, megesküdhattünk volna, — és . . . most már . — szólt a legény elfulladt hangon, — mindennek vége!

A leány elsápadt, s tekintetét ijedten emelé a beszélőre, de nem tudott, vagy nem mert szólni semmit.

— Vége Boris, mindennek vége! — folytatá a leány. — Hogy vezethetnélek most már tégedet egy koldusnak a hajlékába, aztán kitenni búnak, nyomornak: — hejh Boriskám! — nem vinne arra lelkiismeretem!

— És ha én erővel is elmennék kelmedhez! — kiáltá most a leány fölugorva, s hangos zokogással borulva kedvese keblére. — Nem azért szerettem én kelmedet soha, hogy kelmed engem bőségben fürösztessen, nem azért adtam én kelmednek kezemet és szíveimet, hogy akkor, midőn legnagyobb szüksége van a szeretetre és segítségre, hogy akkor elhagyjam azt, kit jobban szeretek gyarló életemnél. — Nem nem! Te nem fogsz magadban élni, én veled megyek, veled teszek, ha lesz búd, búsuljunk együtt, s ha lesz örömed, örülünk

együtt. Aztán nekem is van egészségem, nekem is van két kezem, és megfogom birni keresni azt a keveset, mely életem fenntartásához szükséges. — Boris e szavak után átfonta gömbölyü karjaival a legény vállát, s úgy csüggött azon, mint lehajló ágán a rózsabimbó.

— Borisom! kiáltá Ferkó, -- Borisom! — Hát igazán úgy szeretsz te engem, hát igazán olyan tiszta a te szived, mint a minőnek én képzeltem! — Most a legény szemeiből is kicsordultak a könnyek, s oda szoritotta kedvesét magas keble fölé, és széles e világon nem is lehetett volna jobb helyet találni annál, a leány szerető szive számára.

Milyen csodálatos, milyen isteni erő is van a szeretetben. Búbánat, boldogtalanság, minden, minden eloszlik annak a napnak fényessége előtt, mely a szerető szeméből feléd ragyog.

Bizony pedig volt oka Ferkónak a szomorúságra elég. Az a nyolcz tinó az akkori időben is megért ezer-ötszáz váltó forintot, pedig sok pénz, nagyon sok pénz volt az akkor. Jónás gazda meg készebb lett volna megnyúztatni a gulyás egész családját, mint elengedni annak három babszem árát. Olyan ember volt Jónás gazda, pedig a leggazdagabb ember volt a vidéken.

És még is, még is! Mindezeket elgondolva és sulyát érezve; midőn a leány oda a legény keblére borult, s elmondá annak tiszta szeretetét, — úgy megkönnyebbült annak szive, hogy szeretőjének kedves terhénél, nem érzett azon egyebet.

S mintha Tóth Péter uram is ezt a pillanatot várta

volna, elhagyá ülőhelyét, s a szerető pár felé közeledve mondá:

— Majd megsegít az isten, öcsém. Mig az ember el nem hagyja magát, addig nem hagyja el az embert ő sem. Ne búsulj tehát, mert azzal ugyíse használnál semmit. De még elékerülhetnek azok a tinók, ha amint mondtad, még akkor éjjel talpra kerekedett a komiszárius. Neked is vele kellett volna menned.

— Nem engedte bátyám. Azt mondta, hogy elég lesz már ő oda, én pedig más felé tekintsek, mert az ilyen betyárféle embert nem mindig lehet egy felé föltalálni.

— Az is igaz, — válaszolá Tóth Péter uram, — az is igaz. — Isten áldjon meg hát édes öcsém, mert bizony nekem már mennem kell. Alkonyodik, és a kukoricza föld még jól el van, sötét lesz mire oda érek. — E szavak után kezét szorítottak egymással, és az öreg kiballagott az ajtón.

— Igaza van apámuramnak, — susogá Boris, — ne búsulj édes szívem.

— Mikor itt a szivemen vagy, akkor nem is tudnék búsulni, — válaszolá a legény.

Künn pedig, a játéktól hazafelé tartó leányok dalától hangzott az egész falu.

IX.

A részeg ökle.

Salamon gazda tehát, amint a csendbiztos egyik kezét a bankjegyeken, másik kezében pedig az ő geschäftesen dobogó szívének szegezett pisztolyt megpillantotta, nagy hirtelenében agyonra ijedt, s védelem gyanánt nem birt más egyéb szót kilőni magából, mint ezt :

— Vaj mir!

— Noha vaj, — mondá a csendbiztos, — lesz még jaj dir is. — Ezzel kivett tarsolyából olyan láncz félét, mint minőre az ebfajt kötni szokták, és azt mondta Salamon gazdának hogy : — No Salamon, ha még nem imádkoztál összetett kézzel, hát csak tedd össze most, mert megtanitolak az imádkozásra.

Azt mondja azonban a magyar példa beszéd, — noha nem mindenben adunk neki igazat, különösen pedig e legelsőben nem, hogy : „asszonynak, lónak, zsidónak nem kell hinni, mig meleg.“ Lehet bizony hinni az asszonynak, igen sok esetben jobban mint a férfinak, lehet hinni a nemes vérű lónak, és a becsületes zsidónak bizonyosan jobban, mint a gaz kereszténynek, — de hijába, azt még sem tagadhatja senki, hogy a zsidó, — tisztelet a kivételeknek, — még is csak zsidó. Még a mostani állapotában is nagyon vaj : mir, jaj : dir. Rettentő sokat kell még e fajnak becsületesedni, ha azt

akarja, hogy jó szemmel tekintsünk reá. Annál nagyobb becsülést érdemel aztán a kivétel, miután körül van véve mélységekkel, — és még is elbir haladni az igaz uton.

Mondanunk sem kell talán, hogy Salamon gazda nem kivételes, hanem olyan tökéletes zsidó volt, mint a minőnek a zsidót egy általában képzei az ember. Ravasz, szívtelen, és erkölcstelen, lévén istene, és minde, a pénz. Szóval olyan köpni való ember volt biz ő. Megvolt azonban benne, az e tulajdonokkal járó rettentő szemesség és találékonyság, mint a rókában. Elveti magát ha hurokra kerül, de ha kezdi észrevenni, hogy a hurokról megszabadúlhat, beleragaszkodik a huroktartó kezébe.

Látván ugyan is a részeg dohányosok, hogy ide csak úgy szó nélkül, és minden adjon isten nélkül beront két ember, karddal, pisztolylyal, és más e féle gyilkoló szerszámokkal, kezdék hegyezni füleiket, és meresztgetni szemeiket: hogy hát mit is akarnak ezek tulajdonképen? Aztán meg olyan féle dolog is az a bor, hogy verekedhetnémségi kedvet önt az emberbe, s az illető tisztelt dohánytolvajok már is azon a fokon álltak, hogy t. i. ha nem talál közójök lépni valaki, hát saját magok közt verekedtek volna össze.

— Hm, — szólalt meg most közölük a legboglyasabb, legrongyosabb és legrészegebb, aztán szeme kezdé elveszteni homályos fényét s mindinkább csillogóbban feszült neki a csendbiztos mellének. — Hm. Hát aztán miféle potentátok ezek?

Salamon gazdára úgy hatottak e szavak, mint egy sugár jéghideg víz arra, ki a forróságban már el akar

ájulni, s bár összerázkódott attól, mi most agyába kezdé fészkelni magát, hanem azért igyekezett annak helyet adni, s míg félszemével a csendbiztos kezében levő vasra és pisztolyra, addig másik szemével a nagy-fejű dohányosra sandított.

— Hát csak tedd össze a kezed Salamon, — mondá neki a csendbiztos egész hidegvérrel, mint ki azon hitben él, hogy kezei közt tartja prédáját.

— De hát mit akarnak ezek itt? — kérde a részeg-dohányos, fejét magasabbra tartva, — miért jönnek ide? Zavarni akarják a szegény ember mulatságát? — E szavak után a többiek minden ellentállása daczára kívánszorgott az asztal mögül, és oda tipegett a csendbiztos mellé, aztán kidüllesztve gyomrát, elkezdé a dolgot rettentő böles ábrázattal nézni.

A torzsonkodás, melylyel t. i. a dohányos az asztal megöl, és társai közül kivergődött, némi kis figyelembe részesítettet a csendbiztos által is, és az alatt volt Salamon gazdának ideje, hogy meggondolhasson valamit.

Bálint, ki nem birt annyi találékonysággal, csak ült, és várta a szerinte elkerülhetetlen bekövetkezést hogy t. i. vasra fogják verni mindkettőjüket.

— Hát nem hallasz? — kérde most szigorubb hangon a csendbiztos. — Nem hallottad, hogy mit parancsoltam?

Salamon csak állt, és nézett hol a csendbiztos, hol pedig a dohányos mozdulatára, de nem mozdult.

— Meghalsz! — kiáltá most indulatba jöve a biztos, — vagy add ide kezedet mindjárt.

Ekkor a részeg dohányos, kinek különben, ha bár

nem volt is valami nagy ember, de meglehetős széles vállai voltak, — a nélkül hogy valamit szólt volna, föl emelte karját, s öklével olyat ütött a csendbiztos kezére, hogy az elejtette pisztolyát. Ezt látva a pandur, hirtelen elfordul betyárunktól, és a dohányosra lö, de nem azt, hanem egy másikat talál, ki eddig mozdulatlanul nézte a jelenetet. Most Bálint hirtelen fölugrik mint egy szarvas, és a pandurt gallerjánál hátulról megragadva a földhöz vágja, a zsidó hirtelen fölkapja a zavarba jött csendbiztos pisztolyát, és a csendbiztos mellének szegezi. Látván pedig a dohányosok, a dolog ily sebes fordulatát, vérszemet kapnak, s mert dühök meglőtt társuk jajgatásától a végsőig fokozódik, a zsidónak, és betyárnak segítségére kelnek. A lármára három pandur ugrik be, Bálint pedig fölhasználva a zavart, ugrik ki.

Már hajnalodott. Tisztulni kezdő égen szürke felhők uszkáltak, s a derengő világosságban már meglehetett ismerni az embert.

A ház előtt két szekér állt, megrakva emberekkel, a szekértől néhány lépésre pedig ott állt a nyolcz tinó, egy alak által őriztetve.

Amint Bálint a csárdából kiugrott, egymásután három lövés dördült el odabennt, s mintha a lövések őt illették volna roppant sebességgel száguldott ki az ajtón, de ekkor egy ember hirtelen elebé állt, s „megálljt“ kiáltott, de a rohanó által föltaszittatva, végig borult a földön.

Az árgyélusodat! — kiáltá most a betyár, és futni akart.

— Bálint! Bálint! — hangzott a kocsikról,

miután a kocsin ülök a Bálint hangját fölismerték. —
Üssd agyon Bálint, ne szaladj.

Erre a bátyár önkénytelenül visszafordul, neki-
esik a már fölfelé kapaszkodó pandurnak, kicsavarja
kezeből a fegyvert, és mellbe lövi.

— Ide frissen Bálint, vágd le kezemről a kötelet!
— kiáltá most egy hang, — mire Bálint kirántja
csizmaszárából kését és a kocsira ugrik.

— Most menj a másik kocsira és hajts! — kiáltá
ugyan az a hang rövid szünet múlva, s a két kocsi pár
pillanat múlva sebes vágatva robogott el a csárdától,
a nélkül, hogy a tinókat őrző pandur megmerte volna
akadályozni.

X.

Az igazságos Isten.

Azon időben, melyről történetünk szól, Jónás gazda volt a leggazdagabb ember azon a vidéken, s az izraelita phugástársak nemzedékének egyik nagy tekintélyben álló, s talán még most is emlegetett büszkesége. Volt nagy hasa, zsíros kabátja, és nagy puggyellárisa, mi épen oly megkívántató kelléke a falusi gazdag zsidónak, mint a nagy háj a chinai nagyobb urnak.

Jónás gazdáról egész pietással beszéltek a gyufa és nyúlőr kereskedők, s nagy büszkén emlegették, hogy Ábrahámról vagy Izsákról rokonságban is állnak vele, de komája volt legalább is ezernek, kik e komaságra sokat is tartottak, s bár nem értek vele egy pakli gyufát, nem adták volna kettőért.

Abban a faluban tehát, melyben Jónás gazda lakott, a bachkorságos szolgabíró várta ebédre, s mert Jónás gazda nem ette a tréflit, tehát nem híhatta meg ő nagyságát, — mert hiszen nagyságos volt akkor a Bach hivatalnoknak még a pudlija is, — de fölszólította a jegyzőt, hogy legyen olyan szíves, és hívja meg őt — „mert hát ugy is (sokat loptatok már együtt) jobban találja magát a szhúgabíró jegyzőouramnál mint nálam.“

Történt pedig a bachkorságos szolgabíró kijövele azért, mert szörnyűséges inquisitio volt megindu-

lóban Veregi Márton és fiai ellen, kik a Jónás gazda előadása szerint igen veszedelmes emberek voltak, s azon hiszemben, hogy a kár majd elfog nekik engedtetni, egyetértettek a betyárokkal, vagy ki tudja, talán ők magok adták el a tinókat. Ezen állítását pedig azzal igazolta Jónás gazda a leghathatósabban: hogy az ő ezredik komája, a nagyürüsi korcsmáros, ki pusztán lakik, s így elég alkalmá van a jó madarakat megismerni, nem egyszer látta már Veregi Márton uramat és fiait, azok társaságában.

Mondhatta pedig Salamon gazda ezt az égbekiáltó bűnös hazugságot azért, hogy a gyanút a valódi zsványokról, kikkel ő összeköttetésben volt elhárítsa.

Amint tehát mondtuk, a Jónás gazda falujában nagy vizsgálat volt készülöben.

Délelőtt ugy tiz óra felé, valóban láttak is egy hintót a faluba bekanyarodni, melyet négy csulya fülű sárgaló czipelt maga után, és tartott egyenesen a faluháza felé, hova négy lovas zsandár már azelőtt jóval megérkezett, hogy a nagyságos főszolgabíró, volt cseh kellner urnak tekintélyét és hatalmát növelje.

A helység házának udvarán két vitéz zsandár közt ott áll az ősz és becsületes Veregi Márton, két legény fiával, mindhárman vasban, mert soha nagyobb vitézt nem látott még senki a zsandárnál akkor, ha becsületes embereket kellett megvasalnia; hanem a zsványokra a pandurakot küldték.

Ugyancsak a helység házának udvarában volt Tóth Péterné és Boris, miután az utóbbi nyiltan bevallotta anyjának, hogy ő sirjáig nem fogja elhagyni Ferenczet. Lehet, hogy most, miután bajban van, el-

fogják hagyni az emberek, — lehet hogy mert próbára akarja tenni, tehát elfogja hagyni az isten is, de égiek és földiek elhagyhatják, hanem ő, ki egyedül van a világon, ki sem földhöz, sem éghez, csak a Ferencz szívéhez tartozik, ő nem fogja elhagyni amíg él.

Látván az anya, hogy leánya nem csak kimondani de megtenni is kész azt amit kimond, nehogy maga menjen annyi sok bámuló ember és a szolgabíró szeme elé, tehát ő is vele ment, hogy ha már nézik, ha már megítélik leányát, nézzék és ítéljék meg vele együtt, legalább megosztja gyermekével még a rágalmat is.

Ott ült tehát Boris a szekérszin előtt egy falóczán, mely a kisbíró helye szokott lenni, nem véve le tekintetét Ferenczről, ki szintén nem látott senkit mást Borissán kívül, tehát e képen jött segélyére a szerelem az ártatlannak, hogy még a kerítés körül összegyűlt bámulók szemeinek sugárát sem érezte.

— Milyen jó hirben álló ember volt ez a Márton bácsi, — tévé ezt a megjegyzést egy gyermekét szoptató asszony egy másiknak, ki még a szoptatásnak csak reményeivel foglalkozott, — és mire került még is.

— Addig uszik a korsó a vizen míg el nem törik, — felelé nagy bölcsen a másík.

— Jól tudtavinni eddig a dolgát, azért nem akadtak tetteire, — de hiába, az isten előbb utóbb világosságra hoz mindent.

— Azt mondják, hogy fiai vették volna rá, — jegyzé meg a szoptató asszony fejét csóválva, s egyszerre szörnyűködő, és szánakozó tekintettel nézve az öreg Mártonra, ki ott állt lesütött szemekkel, mintha

mondta volna: „Ezt talán még sem érdemeltem meg tőled Istenem!”

Ama két asszony még tovább is folytatta volna elméletének szavakba öntött okos mondásait, ha a kisbíró hirtelen be nem ugrik az utcza ajtón, és nem kezdi nagy serényen nyitni a kaput befelé, miután a szolgabíró urnak az ő nagy hintaja, és a hintót czipelő négy csulya fülű sárga lo, már láthatóvá lön az utcza végén.

Mikor aztán hireérkezett a volt cseh kellner közeledésének, az udvarban sorakoztak a jelenlevők, és szemeket a kapu felé fordíták, míg Boris és anyja félelemtől meglepetve takarta el arcát, mintha az utolsó ítélet trombitáját hallaná harsogtatni. Szóval a legnagyobb csend és figyelem ütötte föl tanyáját a helység házának udvarában, míg a két első csulya fülű sárga neki botorkászott a megnyílt kapu közepe tájának, s az ostorhegyes már igen megunván a menést, eléggé föl nem emelt pókos elsőballábát a kaputtartó czövekhez nem kommitotta úgy, hogy majd hasra esett; az utána igyekező kocsirud azonban segített rajta, és betaszította az udvar közepéig, hogy nagy putton fejével majd agyon ütötte a Veregi mellett kifeszített mellel ácsorgó egyik zsandárt.

Ezek után a fülesek után aztán benyüzsgölődött a hintó is, és megállt a helységházának pitvarajtója előtt. Oda is ugrott azonnal a jegyző, kinyitván a hintó ajtót, melyen kinyult egy vándorló legény kezébe való görcsösbót féle lábszár, roppant nagy csizmafélét viselve végén, s utána kiemelkedett egy gereben alaku emberi csoda, olyan hosszú orral mint egy lopótöknek a szára.

S mert a kisbíró megparáncsolta Vereginek és fiainak, hogy a kalapot vegyék le, abban a hosszú orrban, bizonyosan a szolgabírónak kellett bennlakoznia.

Ezután a madár ijesztő után pedig kilépett egy híres magyar ember, ki a lehető leglegjobban el volt látva szakállal, s bár minden bachkórságos hivatalnoknak megvult parancsolva a beretválkozás, ennek a hősnek megengedték a szakálhordást, miután ez a hős olyan spiczli féle hivatalt viselt, s erre a magyaros álarczra szüksége vala. Volt pedig ő máskülönben egy meghalt rézorru kanonoknak kulcsárja, most pedig a meghalt helyére érkező vasorru kanonok ajánlatából, — nehogy az ő nyakán maradjon, cs. kir. szolgabírói tollnok.

A két nagyságos ur aztán maga után huzva órmóttan lábait, becsoszogott a helység házába, s lett utánuk mindjárt nagy tolakodás a pitvarajtó felé, hanem a kisbíró foghegyre fogván pipaszárát oly nagyokat mondott a tisztelt tolakodó közönségnek, hogy az a tisztességes visszavonulást igen szükségesnek tartotta.

Nem sokára ismét kocsi érkezett nagy zörgés és csörgés közt, három mindenféle színű lóval, melyek közül a lógos, egy hóka mocskospej, nagyokat billentett bal első lábával, s utána végigcsíkos fejével, mintha helyeselné igen sok élő azon gondolkozását hogy: „nem ér ez az élet semmit!”

A kocsi megállt a helység háza előtt, s a hátsó, pokrócczal takart zsup ülésről nagy szuszogva fölemelkedett egy nagy gyomor, és egy nagy has, vöröshagyma párát illatozván a görbén száj fölé hajló orral. Aztán keresztül tette rövid lábát a kocsi oldalán,

nagy pihegve keresvén a fürhész, mely nyikorgott, midőn végre a test is ráereszkedett. Innen aztán Jónás gazda, valahogy a földre lépett.

Tehát Jónás ~~gazda~~ volt ez, az ezer komával és 999 tagból álló atyafisággal bíró híres zsidó, kinek nagy pugyellárisában benne volt a vidék, urt szegényt összevéve, de kinek nagy gyomrában azért nem volt egyéb vöröshagymánál. Nélkülözés által lehet az ember gazdaggá, mire aztán gazdaggá lett, megszokta a nélkülözést.

Három vagy négy, ott a faluban lakó zsidó, kik Jónás gazdát már ott várták a helység háza előtt, bizonyosan bőrköt, vagy gyapjút kívánván neki eladni, rögtön oda is ugrott, s Jónás gazda úgy félvállról kezelt is szorított velük. Aztán bozsékoltak ott valamit, minek azonban az lett a vége, hogy Jónás gazda kijelenté nekik, hogy most dolga van, s így várjanak míg azt elvégzi; ezek után pedig kacsalépéssel, elkezdett dücögni a helység háza felé.

Veregi Márton és fiai, levett kalappal ott álltak a zsandárok közt és várták, hogy Jónás gazda talán csak érdekesíteni fogja őket tekintetére, s megvasalva látván egy becsületben megöszült embert vasban, meglágyul szíve, s véget fog vetni e rettentő igazságtalanságnak.

Jónás ~~gazda~~ azonban sokkal nagyobb Jónás ~~gazda~~ volt, mintsem hogy észrevette volna a körülte álló szegényeket, vagy ha épen észrevette is, nagyon helyeslé a kellnerből lett szolgabírónak azon intézkedését, hogy egyenesen vason hozatá ide azokat, kiket önnagyságának bepanaszolt vala. Bedöcözött tehát a

helységhezába, s meglátván a szolgabíró, hajtogatta magát amennyire hasa engedé, mely hajtogatást a szolgabíró igen kevélyen fogadott; nehogy a jelenlevők azt hiessék, hogy Jónás gazda és ő nagysága közt, valami összeköttetés létez.

Amint tehát elhelyezkedtek volna, és eleget nyújtózkodtak volna, a szolgabírói tollnok előránczigált táskájából egy csomó iratot, s azt az asztalra téve, jel adott a kisbírónak, hogy a vádlottak az igazság bírói széke elé vezettessenek.

És most szolgabíró ur fölvette az ő hivatalos tekintélyü ábrázatját.

Az ajtó nemsokára megnyílt, és a zsandárok magasan tartott fejjel, hegyes szuronyú töltött fegyver közt elővezették Veregi Mártont két fiával, kik nem a félelemtől, de szégyentől lesütött szemekkel léptek be, s álltak meg a szolgabíró előtt. Kivül a pitvarban pedig egy leány hangos zokogása, s a kisbíró nagyhangú szavai hallatszottak, ki mint az ilyen hivataloknál szokás, nagy dicsőséget csinált magának abból, hogy az ajtót őrizhette, különösen tekintgetvén pedig egy, az udvarban több barátnéjával álló szöke hajadonra, ki nagyon elbizta most magát abban, hogy az ő mátkája milyen hatalmas ember s elhitette a leányokkal, hogy csak egy szavába kerülne, s Marcsi bebocsátaná mindnyájukat. A leányok unszolták is hogy mondja ki hát azt a szót, de Rózsi tartotta magát, mert jobban szeretett hinni mint csalódní szeretett volna, egyuttal az ő, s a Marcsi tekintélyét is lerontván barátnői előtt.

Ez alatt a vádlottak ott álltak a szolgabíró előtt,

és igaz szivből, úgy amint történt, feleltek a tollnok ur kérdéseire :

— Csak hogy ez mind nem igaz khirem alássan, — szólt most bele a dologba Jónás ~~gazda~~ is. Hiába theteti khend magát olj jábor embernek Márthon, mert azért ismerik már khendet a vidéken. Azt gondolja thalán khend, hogy in elhagyom magamat vakhitatni a khend jámbur arcza álthal, vagy hogy én nem thudom, hogy a khend fiai leverekhedőbb legények a vidékhen? Csak ne csináljun khend oljan jámbor arczot Márthon gazda, hanem mondja khi egyenesen, hogy nigy thinó a khendtek rivén ment el, mert bizony szeretnim in azt a bethyárt látni, ki három ilyen dherik embertől, nyolcz thinót, és pedig választva khi tudjon venni a falkhá-ból. Az igazság elüb utúb khiderül Márthon gazda, hát csak azt mondom khendnek, hogy jobb ha magáthól khivallja, mint hogy egyeszhendeig ithélet nélkhül üljön a vármegye bhürthünibe, mert olyan ighaz Márthon gazda minthodj itt állok, ha mindenemet rá khütüm is, én nem fogom abban hagyni a dhugut.

A vén gulyás szó nélkül hallgatta, amint Jónás erőnek erejével bünössé akarta őt tenni a szolgabíró és a törvény előtt. Volt egy kis házacskája és egypár hold földecskeje, ott a Jónás szomszédságában, talán bizony arra fájt a foga, annak a gazdag zsidóembernek.

Mikor azonban a tollnok felszólította Mártont, hogy feleljen a nemzetes Jónás ur vádjaira, Márton csak annyit mondott :

— Mit feleljek nagyságos főszolgabíró urnak? Elmondtam már mindent, úgy amint történt, mint elmondanám isten széke előtt, ki mert tudja, nem is kételked-

nék szavaimban. A tinókat könnyű volt kiszakítani a gulyából, mert hát az állatok összeváltak szokva, és mindig összetartottak. Az a daru szőrű pedig nagyon elszokott bogarászni, és vitte a többit magával. Arra pedig nemzetes uram, hogy fiaim legverekedőbb legények a vidéken, csak azt felelem: hogy nem kezdtek még ők egyetlen egy verekedést sem, de ha beléjük kötött valaki, akkor bizony nem hagyták magukat, mert hiszen védelmezi magát még a bogár is. Csak annyit mondok a nemzetes urnak, és aztán nem is szólok többet akár mit csináltat velünk, — csak annyit mondok tehát a nemzetes urnak, hogy bocsátasson bennünket szabadon, mert elhiheti a nemzetes ur, olyan tiszták vagyunk ettől a büntől mint a nap!

— Mit? Én bocsáthassan khendteket szabadon, — kiáltá haragra förmedve Jónás zsidó. Hátha mindenem elphusztulna, szabadon bocsáthatnám-e az ilyen zsványokhat?

— Zsvány az apád! — szólt most Ferkó hirtelen magasra emelve fejét, és lángoló szemeit Jónás gazdára szegezé, — azért hogy láncz van a kezemen, tizszer annyit loptál, s húztál vontál már te életedben, mint az én egész nemzetségem.

Jónás gazda ezen szavakat hallva úgy kitátotta száját, hogy nem volt vöröshagyma, mely annak nyílását befogta volna. A szolgabíró pedig nagyot csavarintott orrahegyével a légben, a tollnok nagy tintapecsétet ejtett a papirosra, a bíró és jegyző pedig sápadozott, s mintegy előre befogta szemét, hogy ne lássa, amint a szolgabíró parancsára, a zsandárok ezt a rettentő vad magyart, — ki még egy nagy pugyellárisu

czimzetes nemzetes urral, pugyellárist respectáló szolgabíró előtt így szembe mer szállni, — szétfogják trancsirozni.

Ekkor azonban nagy lárma kerekedett a helység háza előtt. Kocsizörgés, lódobogás, hajszolás, ostor csatogás, és a többi. A szolgabíró azonban mind ezt nem vette észre, Jónás gazda kékült és zöldült dühében, a jegyző és bíró pedig nem látott és nem hallott ijedtségben; s ki tudja, hogy mi történik a szerencsétlen legénnyel, ha most hirtelen föl nem nyilik az ajtó, s föl-kötött karral, bekötött fejjel, be nem lép legelőször a csendbiztos, aztán be nem lép utána két pandur a keményen megkötött Salamon gazdával, ki még nyálát is alig birta lenyelni.

És lett egyszerre a helység házának, az előbbivel egészen ellenkező kinézése.

Jónás gazda kedves komáját Salamont így megkötözve látván, neki támaszkodott a falnak, Salamon pedig nagytekintélyű komáját maga előtt látván, szeretett volna bebújni valamelyik puskának a csövébe, hogy lötték volna abból akár a nagyüresi csárdába, hol különben el nem igazított veszedelmes dolgoknak fognak nyomára jönni; — akár pedig ki Magyarországból, százszor szivesebben vállalván magára a halhatatlan bolygó zsidó szerepét bár hol is a világon, mint a föl-akasztott zsidó szerepét Magyarországon.

Most már a szolgabíró is fölállt, mert nem tudta mire vélni a dolgot, a vádlottak arczán pedig a reménynek örömlángja vonult végig.

— S ha szabad kérdeznem, — szolt a csendbiztos, Veregiek felé fordulva, s egy megvető tekintettel mér-

vén végig a zsándárokat, kiket csak is békés emberek vasraveretésére használ föl a császári királyi bérencz sereg, — ha szabad kérdenem: miért vannak itt ezek az emberek vasraverve.

E kérdésre Jónás gazda hirtelen magához tér, Ferencz elé ugrik, s ha a csendbiztos nem akadályozza hihetőleg tele pöki annak szemét.

— Azthán védelmezi khomiszáris uram ezeket a semmirevaló, ezeket az akhasztófáraavaló, ezeket a kherek alá való, thinótlopó zshiványokhat? És még ezeket védelmezi khomiszarus uram? — kiáltá dühétől reszketve, s beszédközben mindenfelé köpködve, a méltóságában annyira megsértett Jónás zsidó.

— Hogy ezek az emberek nem tinó-tolvajok, s hogyha azért vannak, akkor ártatlanul vannak megvasalva, azt én mondom, — felelé keményen a csendbiztos. Nézzen ki Jónás gazda az ablakon, és megfogja látni, hogy a tinók az udvarban vannak, azt pedig hogy kik vitték el, azt csak bizza reám, azzal majd én fogok beszámolni a szolgabíró urnak, és a törvényszéknek. Most pedig kérem a főszolgabíró urat, hogy e becsületes embereket, az én felelősségemre legyen szives szabadon bocsáttatni, s mert a csendőr urakra sincs szükség, — őket utnak eresztetni.

A szolgabíró mindjárt meg is parancsolta a csendöröknek, hogy a vádlottak kezéről vegyék le a vasat, s hogy isten hirivel elmehetnek. Veregieknek pedig meghagyta, hogy kívül várakozzanak, mert még lehet szükség rájuk.

Képzelfhetni aztán az örömet, melylyel a két szerető

egymás keblére borult, s a bámészkodók megváltozott véleményét.

— Ki is hitte volna Veregiékről, hogy ők részesek voltak a tolvajlásban, — mondá a szoptató asszony.

— Én mindjárt tudtam, hogy nem igaz, — válaszolá a jóreményben lévő.

Mig aztán az udvaron illetén örömek és beszélgetések folytak, addig ugyan melege kezdett lenni a két zsidóembernek oda bennt a helységházában, mert történtek ott a dolgok, a következendőképén.

— És most üljön le maga Jónás gazda, — mondá a csendbiztos a gömbölyű termetű gazdag embernek, mert magának is lesz itt hallani valója elég. — Elkezdé aztán beszélni, hogy jött ő a tinók nyomára, hogy t. i. Veregi Ferencz még az éjjel, melyen a lopás történt, fölkereste őt, s adott neki utbaigazítást, mi nagyon helyes is volt, mert ez utbaigazítás nélkül elvesztek volna a tinók örökre. — Elbeszélte, hogy mint találta Kisbógyi Imrét, ki a tinókat a porta hátsó kapuján hajtató ki, s hogy ők aztán szépcsendesen, bizonyos távolban a tinók után mentek, mig az ut a nagyürüsi csárdaig be nem fordúlt, ott aztán csellel körölkapták, és elfogták, megkötözték, s kocsira rakták a tolvajokat. De mert a tinókat a nagyürüsi csárda felé fordították a lopók, a különben is gyanus Salamonra gondoltak, s a csárdához érve megis lepték, amint a tinók árát, a tolvajok előre küldött czinkosának fizeté.

Elbeszélte az olvasóink által is ismert jelenetet, még azon többi eseménynyel, hogy Salamon gazda a földről felkapott pisztolylyal csakugyan reál lött, és karját találta. Emberei azonban berohantak, a részeg do-

hányost lelőtték, a többit pedig szétugrasztották, csak-hogy e zavar alatt a betyárok elmenekültek, s egyik pandurját agyon is lötték. Salamon gazda azonban lép-en ragadt.

Jónás alig várta, hogy a csendbiztos szavait bevégezze, mert már fujt a dühösségtől. Az a gondolat, hogy az ő tinóit az ő kedves komája ötven forintért vásárolta meg a tolvajoktól, — egészen kihozta sodrából. Oda állt tehát Salamon gazda elé, és szembe pökvén őt, elkezdett zsidóul kegyetlenül káromkodni, és kitudja mi mindent hányt kedves komája szemére, hol lábujhegyről, hol meggörnyedve, hol neki dülleszkedve, hol vékony, hol vastag, hol pedig síró hangon. — Salamon állta is amig állhatta, de midőn a nagy tekintélyű ~~méltóságos~~ koma, mert senkitől sem akadályoztatott, arra vetemedett, hogy Salamont még arczul is legyintette? — ezt már Salamon sem állhatta meg felkiáltás nélkül:

— Vóósz? — kérde a lepökdösött, és fölképelt zsidó ember, — Ihr hobtsz mierz noch etwoosz of dhe óghe zhu werfhen? (Te vagy az ki nekem még szemrehányást csinálsz?) — Hát mond csak Jónás te gazdag ember, nem eleget vettél e te lopott lovat, lopott tinót, és mindenféle lopott jószágot harmadrésze árán. Most is rá tudok mutatni istállódban két lengyelországi lóra, melyeket újra bélyegeztél, és a régi bélyegget elrontottad. Hát nem te vetted-e meg tőlem a suhodi templomból ellopott ezüstöt és aranyat? nem te csináltattál-e a gömbédi jegyzővel annyi hamis passzust amennyit csak én kívántam? sat. sat. — És eltartott egy negyed óráig a Salamon gazda azon beszélgetése,

mely nem állt másból, mint azon kriminális dolgok elsorolásából, melyeket ők kettecskén, szépegyetértéssel véghez vittek.

Jónás gazda pedig nem tudott egyebet tenni, mint hol elkékülve, hol elsápadva hebegé :

— Hazugság!

Hanem azért a csendbiztos szépen elővette a vasat, és a Jónás gazda térdrehullása daczára is rácsatolá azt karjaira. A szolgabíró pedig elforditá tekintetét, s ugy tett, mintha nem látott volna semmit.

Készelhetni aztán az udvaron állók bámulását, midőn látták, hogy Veregiék helyett Salamon és Jónás gazdát vezették összevasalva a vármegye székhelye felé.

XI.

Ember határoz.

Multak aztán hetek, de multak hónapok is. A nyár belement az őszbe, az ősz belement a télbe, a tél belement a sirba, melynek szélén aztán kihajtott az ujesztendő.

Farsang volt. Mulattak az emberek mint bőjtben, és szomorkodtak mint farsangban, kinek hogy hozta a kedve. Szóval olyan volt a világ mint amilyen lenni szokott.

A bögsödi csárda füsttől, mocsoktól sárga ivószobájában három szegény legény ült, és ivott szép csendeskén, s gondolkozott azon bükkfáról, melyen talán szarka fészkel most, s esztendő ilyen korra holló fog ülni, hogy a reá akasztott hullájából farsangot csináljon magának.

Komisz egy élet! Mit csináljon azonban, ha már egyszer benne van az ember, még is csak élni kell talán holtig?

Se pihenés, se nyugalom, sem szeretet, sem boldogság, semmi más, csak az az eczetes sufri, melyet holmi félreeső csárdában a korcsmáros éléjük tesz. Azt aztán inniok kell, akár esik jól, akár nem, le kell nyelni még ha reszelő volna is benne, mert hát egy kis vidorságra van szüksége a szegény legénynek, hogy bevár-

hassa a statariumot, különben úgy lőné fejbe magát még ma, mint egy tőköt.

Czudar egy élet!

— A legzavarosabbjából Mózes! — kiáltá egy könnyökén heverésző, asztal mellett bóbiskáló alak, — abban talán lesz még egy kis erő mert — ebben még több a józanító iz, mint a vízben.

Amint ez az egy megszólalt, a másik is fölütötte fejét, s nagyot nézve az előtte pislogó mécsre, fölkiáltott :

— Hát farsang ez?

— Azt mondják, — dörmögé a harmadik.

— Még is csak jobb dolgunk volt otthon Misu. Mit mondasz hozzá?

— Azt hogy : még is csak komisz egy historia ez az élet.

— De még milyen komisz.

— Csak hozná már Mózes azt a seprűt. Azt mondják, jobban lelehet magát az embernek borral enni, mint inni.

— Akkor együnk Misu, mert szörnyen nagy kedvem van a részegséghez.

— És ki az oka mind ennek? — dörmögé a harmadik alak.

— Kicsoda? — kérde Csikos Andris kormos pipáját véve temyeréhez; — hát kicsoda?

— Sem hajlékunk, sem otthonunk, rablók vagyunk, akasztófa lesz a végünk, — sohajtá Czoki Misu.

— De hát ki ennek az oka? — kérde Bálint másodszor is.

Akkor vert meg az atyauristen, mikor legelőször a Veregiék gulyája felé tekintettünk.

E szavak után Csikos Andris szikrázó szemekkel ragadta föl a palaczkot, és a kármentőhöz vágta.

— Bort korcsmáros, vagy a véredet iszom meg!

Mielőtt azonban történetünket tovább folytatnók, jó lesz megemlitenünk, hogy a tinólopók közül Csikos Andris, Czoki Misu, és Bálint volt még az, kit a nemes vármegye hiába üldözött mindekkoráig. Most már nem csikót, tinót lopók, de rablók is, gyilkosok is voltak. Sok rémes eset történt e vidéken az óta, s végrehajtónak mindenki ezt a három embert tartá. A hatóság száz darab aranyat tűzött egy-egynek a fejére.

Hanem azért ők ittak, lelkiismeretük furdalását, s az akasztófárávaló gondolatot, borban akarták elfojtani.

— De enni? — kiálta most egyik a három közül.

— Hiszen ma van Veregi Ferkó lakadalma Görömbön.

Összenéztek.

— Ma van?

— Persze, hogy ma van. És tudjatok e mire esküdünk akkor mikor meghallottuk, hogy Tóth Borist elkendőzte magának?

— Ha biz úgy a, még olyat is elfelejthetne az ember.

Csikos Andris most fel pattant az asztal mellől, s mintha új élet szállt volna inaiba, a gerendába vágta baltáját.

— Bort ha mondom!

A Czoki Misu szemei is csillogni kezdenek, mint midőn az aludni készülő parázs egy kis szél kap és ujra elevenedik.

Bálint körmével hasogatta az asztalt, s látszott rajta, hogy ő is nagy kedvet kezd érezni valamihez.

Mikor aztán Mózes az asztalra tette a borral telt palaczkokat, Csikos Andris kiüritett egyet fenéig, és a kármentőhöz vágta ismét.

— Szűz vért iszom ma, a ki fátyola van a világnak!

És amilyen csendesek, amilyen szótlanak voltak ez emberek az előtt, s nyugodt hangulatukban nem ültek ki arczukra a pihenő szenvedélyek, — úgy kukucskáltak most ki az arczvonások, mint tigrisek a kaliczka rácsai közül.

— Ki innen Mózes, — ha szereted az életedet! — kiálta Andris gallérjánál megragadva, és kidobva a szobából a zsidót, — nem a te fülednek való, amiről mi beszélgetni akarunk. — Ezzel ismét egy hosszut húzott a másik üvegből, aztán neki pederintvén bajuszát, lekapta baltáját a gerendából s úgy vágott neki az üresen álló asztalnak, hogy az recsege omlott kétféle.

— Álljátok-e hát a mire fogadást tettünk? — kérde társaihoz fordulva.

— De még csak most álljuk egyszer, — kiáltá Bálint.

— Elmegyünk-e hát a lakadalomba?

— De hát megtörténhetnék-e az nélkülünk? — kiáltá Bálint.

— Beszéljünk tehát, — szólt Andris az asztalhoz ülve, és ismét nagyot huzva a palaczkból. — Aztán nem bánom ha meghalok se. — Most széttekintett a szobában. — És hol tartja Ferkó a lakodalmat? — kérde Bálint felé hajolva.

— Hát az urasági korcsmában, a falu szélén, —
mondá Bálint.

Andris gondolkozott egy darabig.

— Odaérünk-e éjfél tájban? — kérde kis idő múlva.

— Odaérünk éjfél után egy órára.

— És aztán hogy intézzük el a dolgot?

Ismét csendesség lett, mind a hárman gondolkoztak.

— Hanem annyit mondok, hogy Boris az enyém lesz, a többivel aztán csinálhattok amit akartok! — kiáltá Csikos néhány pillanat múlva.

XII.

Isten végez.

És szólt a zene a faluvégi csárdában!

Ferkó kitöltötte katona idejét, kikapta *abschiedját*, s beteljesülhetett vágya a két szerető szívnek, de valóban meg is érdemelték egymást.

Nem is volt talán akkor boldogabb pár széles Magyarországon. Aztán meg szép is volt ám, mert Ferkónak alig volt párja a regimentnél, Borist pedig egymásután festették volna le a festők, ha uri kisasszony lett volna. Többnyire együtt tánczoltak, többnyire együtt beszélgettek, nem kívánták idejüket másokkal tölteni, nem birtak eltelni egymással.

Mikor egymás szemeközé tekintettek, és elgondolták: hogy most már egymáséi vagyunk, és nem választhat el egymástól csak a sír, — úgy repesett az a két szerető szív örömében, s arcaikról lelehetett olvasni a boldogságot.

És nem volt-e vétek még a gondolat is, hogy megelégedésük-e szent pillanatában tépjék le őket egymás kebléről, hogy megfoszszák ez emberi élet legdrágább pillanatától, minőt alig lehet másodszor is megérni.

Ott volt az öreg Veregi Márton, és Tóth Péter uram is. Egy asztalnál üldögelt a két öreg, és koczingatott egymással, kívánván boldog életet, a szívékből szakadt fiatal párnak, mert hiszen ugy is az övük már az élet, az öregek leélték annak javát.

És így folyt a mulatság, beszélgetés és gyönyörködés közt, mindenki találván magának valami örömet, és boldogságot.

Nem sokan voltak, de éppen azért nem volt köztük irigység, mert csak olyanokat hozott össze ez ünnepély, kik szerették egymást.

Kivül csikorgó hideg volt, és csak úgy ropogott a hó alatta, ha t. i. néha kitekintett egyik vagy másik a mulatók közül. A hold magasan ragyogott, számtalan csillag borította az eget, s a falu nagy utcájáról kihangzott, amint az éjjeli őr az éjjelt kiáltotta.

Csak hogy az ilyen mulatság kivilágos kivilágos kiviradtig szokott tartani, s onnan tovább.

Nagyon sok helyen szokásban van az, hogy éjjel után a vőlegényt és a menyasszonyt altatni viszik, a násznép pedig mulat tovább.

Ugyan ez a szokás uralgott, s uralg még most is azon a tájékon hol történetünk szerepel. Amint tehát az éjjelt elkiáltotta, a tánczolók közé lépett a nagy vőfény és mind a muzsikát mind pedig a tánczot megállítván, a vendégekből egy kört alakított, s e körnek közepére vezette a menyasszonyt és vőlegényt. Most az ifju pár elébe állt, és mondott nekik versben sok dolgot, aztán felszólította a vőlegényt, hogy legény-, a menyasszonyt pedig, hogy leánypajtásaitól bucsúzzék el, mert ugymond :

„Nyílik előttem egészen más élet,
A legény emberré, leány asszonnyá lett,
S most már az örömnél más italát issza,
S az elhagyott útra, nem térhet ő vissza.

Fogjatok hát kezet, tisztos bucsuzásra,
S ne legyen ezután törekvéstek másra,
Csak egymásért lenni, csak egymásért tenni
S biz Isten hasznát is fogjátok majd venni!“

Ekkor aztán elkezdődött a sirás a menyasszony és a leányok részéről, mintha még csak nem is látnák egymást többé. Kezet fogtak, ölelkeztek, csókolóztak, míg végre aztán a vőfény a menyasszony, a nyoszolyó asszony pedig a vőlegény karját fogván meg, szépen kivezették őket, a vendégség közöl. Sokan utánuk mentek, s kísérték őket a hátulsó ház ajtójáig, hol ismét megálltak, s a fővény a következő verset mondá el előttük :

„Most tisztos menyasszony téged átaladlak,
A kit választottál, férjednek s uradnak,
Már ezutánsággal ő viseli gondod
S véle az örömet, bút közösen hordod.
Most tisztos vőlegény, hozzád szállok szóval,
Kit urunk megálda, ilyen szép asszonnyal,
Vedd tehát kezemből, ő a te jószágod,
Módjával bánj vele, tudom meg nem bánod.“

A vőfény bevégezvén mondókáját, boldog heverést kívánt, s a nász-nép is hasonlóképen cselekedvén az új házaspár a számukra elkészített szobába lépett, a többiek pedig vissza felé vették utjokat, és tánczra szólalt meg a zene ismét.

Köröskörül csendesség volt már. A faluban régen lefeküdt minden ember, csak a kuttyák ugattak itt ott, de megunván a hideget, ők is elhallgattak, s valahol az istálló mellett kerestek menedéket.

A hó beterült messze, messze, a sötétlő láthatár alá, s fehér ragyogó leplén a hold ezüst fénye játszadozott. A falutól nem messze volt egy nádas, abban ugatott haragjában valami róka, talán nem sikerült rablókalandról térvén vissza. Ez volt talán az egyetlen hang, mely a csendes éjszakán végig rezgett, mert a zene bizony nem igen hallatszott messzire, be lévén csukva ablak, ajtó.

Egyszer csak a fehér hó felett néhány homályos alak jelent meg, s amint a csárda felé közeledett, lehetett látni, hogy lovas valamennyi, s a lovak lépései ropogva közeledtek a fagyos havon.

Bennt javában folyt a mulatság, és szólt a zene, esze ágában sem volt senkinek, hogy azon kívül más valamire is gondoljon.

A lovasok közeledtek. Milliárdnyi csillag ragyogott az égen, és nézte tisztán fénylő szép szemével azt a sötét fekete bünt, mely ott a lovasok szívében ütötte föl tanyáját, s mely annyival feketébb volt az éjszakánál.

Amilyen zaj volt a csárda falain belül, oly csend uralgott kívül a természetben, s csak a szél suhant el olykor a lombtalan fák ágai közt, mintha fölemelkedett volna a föld keble, s elhagyta volna azt egy-egy hoszszu sohaj.

Mikor a lovasok a csárdához értek, egy közülök szétttekintett, s az égre szegezve tekintetét halkan mondá :

— Már elmúlt az éjfé.

— Ugy már lefektették a menyasszonyt,— felelé a másik,—most már csak azt kell megtudni, hogy hova?

— Jó lenne ha Bálint arra a hátulsó ház felé tekintene, — szólt Csikós Andris fogai közt tompa hangot adva. — Mi majd addig itt állunk, s torkára szorítjuk a szót annak aki jön, nehogy valami lármát csapjon.

E szavak után Bálint meg is indult a ház hátulja felé, a másik kettő pedig leszállt lováról, s két oldalról oda álltak az ajtó mellé, hogy rögtön megnémítsák azt, aki ki találna jönni.

— Hejh! be jó kedvük is van, — Szólt végre Csikós Andris felsohajtva, — élük világukat, mintha hirét sem halották volna a vármegyének.

Mi közük is van nekik a vármegyéhez, — szól Czoki Misu majdnem haragosan, — de meg a vármegyének is külön emberekre van gondja.

— Hanem azért még is csak jobban szeretnél te is, olyan otthonosan vigadni, s talán még azt is megengednéd, hogy más legyen a külön ember helyetted, csak ne gondolna veled a vármegye, — mondá Csikós Andris keserűen tréfálkodván.

És valóban irigylendő dolog is volt az a vigság, mely a csárdából kihangzott olyanok előtt, kiknél az már régen kiment divatból. Szótlán, s elgondolkodva hallgatták tehát, s lelkük csakúgy sírt bánatában, midőn egyszer csak megérinté valaki a Csikós Andris vállát, ki hirtelen hátra tekintett, és Bálintot látta maga előtt.

— Csitt csak, — mondá az halk suttogással, — meg van a menyasszony, nem kell félni. Ott susognak a hátulsó szobában, — mert ki lehetne más, mikor minden ember vigan van, csak is egy uj pár találja

magát jobban az egyedüliségben, még ily esetben is. Hát csak jertek, végezzük el a dolgot minél sebesebben, mert még itt érhet bennünket a világosság.

E szavak után csakugyan el is mentek mind a hárman, lovaikat a kantárszárnál fogva vezették, és úgy közeledtek a ház hátulsó része felé.

Mikor aztán ahhoz az ajtóhoz értek, melynél az új párt eltűnni láttuk, szép csendesen megálltak. Csikós Andris és Czoki Misu lova kantárának szárát a Bálint kezébe adta, ők pedig oldalt, nehogy az ablakon át meglehessen őket látni, az ablakhoz léptek.

Ekkor Csikós Andris halkán megkopogtatta az ablakot.

— Ki az? — kérde a Ferkó hangja azonnal, mi arról látszott tanuskodni, hogy még nem nagyon volt álomba szenderülve.

— Ferkó, — szólt most Csikós elváltoztatott hangon.

— Hallom! — kiáltá az belülről.

— Baj van.

— Mi féle baj? — kérde a hang élénkebben.

— Apád összeverekedett apósoddal.

Alig mondta ki Csikós e szavakat, midőn a szoba belső ajtója megnyilt, s a lépések a pitvarajtó felé közeledtek.

A két betyár birokra gyürközötten állt az ajtóban, s amint a biztos mozdulatokról látni lehetett, már elintézték maguk közt, hogy mit fognak csinálni.

Czoki Misu levetette szürét, s azt szét huzva tartá kezei közt. Ekkor megnyilt az ajtó, és kilépett azon a Ferkó sugár alakja. Még nem is juthatott a

kilépő, szóhoz, midőn Czoki a fejére dobta szűrét és lefogta azt, Csikós Andris pedig derékon kapva a megzavart vőlegényt, ki a fejét elborító, s szemeit, száját betakaró szűrőtől, nem is védhette magát a földre teperte. A két betyár aztán Ferkóra térdelt, s a nélkül, hogy védhette volna magát, megkötözté azt.

Boris nem tudta, hogy mi történik kívül, de a dulakodást hallva, felszökött ágyából, s csak úgy félig öltözötten, amint volt, sietett a pitvarajtó elé. Amint az udvarra ért, s a földön hentergő alakokat látva, összezsapta kezét, s fölsikolytott, de Bálint hirtelen elbocsátá a lovak kantárszárát, s oly sebesen s oly nagy erővel ragadta meg a szerencsétlen menyasszonyt, hogy sikolytása elfulladt, s az egyensúlyt veszítve a Bálint karjai közé esett.

A betyár egyik kezével felfogta őt, a másikkal pedig betakará száját, s tartotta míg társai a Ferko megkötözésével készen nem lettek. Ekkor a vőlegényt, behurczolták a pitvarba, és sebesen lóra ültek. Csikós Andris magához emelte Borist a lóra, ki most már eszméletén kívül volt.

Bennt a csárdában egyre szólt a zene, s ez alatt az idő alatt még csak egy lélek se mutatta magát az udvaron, hanem mulattak, és poharat üritettek, a boldog házasok egészségére. A boldog házasok egyike pedig betömött szájjal, s összekötözötten, kétségbeesésének kinjai közt hevert a sötét pitvar fagyos földjén, míg a másikkal, ki fél holtan, félöltözetben volt kitéve az éjszaka dermedtő hidegének, — tova lovagoltak a betyárok.

XIII.

A vadászkok.

Már jókor reggel nyivogtak a kopók Gábor báró udvarában, mert látták a vadászatra történő előkészületeket, a kocsisok és inasok sürgés forgását, a szánok előczipelését, nagy bundák fölrakását, stb. Nem különben a peczér is megjelent már köztük a zvorkákkal (összefüző szij) és kezdte őket összezsákolni, ami nem jelentett mást, mint azt, hogy a nemes báró nemes teteteinek egyik legnemesebbjét veszi ma elő, vinnyogó hadseregével neki indulván a nyulak repülő táborának, és pedig azon vakmerő földi szándékkal, hogy utol fogja őket éretni, vagy kutyával, vagy golyóval.

A cselédségnek ugy volt kiadva a parancs, hogy még viradat előtt készen legyenek, mert reggeli nyolcz órára már a bogdácsi csárdánál akar lenni a nemes társaság, honnan a hajtás, leggyakrabban, — kezdődni szokott. Ezen parancs volt tehát oka annak, hogy a legtöbb cseléd még lámpával futkosott erre arra, hordván maga után az árnyékot, s maga előtt a lámpa fényét a földre vagy a falakra szórván azt, ugy t. i. amint a körülmény hozta magával.

Nem sokára aztán elővezettettek a trüszögő és kényesen tipisgáló lovak, állittatván a fölbundázott szánok elé, míg három nagy deszka-szánba igás lovak fogattak, a szánokra pedig fölrakatott vagy negyven

angol kopó, melynek az a természete, hogy addig hajtja a nyulat a jégen, míg meg nem sül, s evésre készen a nemes társaság asztalára nem dobja magát.

Mikor aztán szán, ló, kopó, peczér, kocsis, inas, készen volt a maga dolgával, akkor tudtul adatott Gábor bárónak és társaságának, mely hideg sült mellett malagát vagy madeirát quaterkázott, és várta a jelszót az elmasirozásra.

Nem sokára hallatszott is a zaj a folyosón. Csu-szogott lefelé a nagyreményű uri fiatalság nagy bélelt csizmákban, melyek száraiból roppant feltünőleg nyuladoztak ki a pipaszárnak beillő lábszárak.

Gábor báró elől jött, utána vagy hét ivadéka buzogányos ösnek, krátyogva és hahotázva, amint már azt az ilyen urak szokták.

A szánok nem sokára megteltek, minden egyes vadász mellett ott ragyogott a magától czélozó, lövő és találó damask fegyver, míg azon fölül jött még utánok vagy két szán, urasági vadászokkal, egy pedig urasági enni, és inni valókkal megrakottan.

Az első szán aztán, melyen Gábor báró ült, megindult, és utána a többi, egy hosszú kísértetiesen csuszó és haladó vonalat képezve. A jeles trapperek majd nem röpültek, míg az urasági igás lovakat ugyan csak biztatta a kocsis a többi után, a peczér pedig a kutyák közé ütött nagyokat, mikor t. i. nem akartak megférti a maguk helyén.

Amint aztán így mentek mendegéltek, mindinkább világosabb lett, s mikor a burai erdőség szegletéhez értek, a csavarodásnál egyszer csak három lovassal találják magukat szemközt.

A lovasok ugyan még lehettek pár száz lépésre, s amint a szánokat megpillantották hirtelen megálltak, váltottak egymással néhány szót, és az utról letérve, a hóval borított buzaföldeknek vették irányukat.

Gábornak is, de a többinek is feltűntez, amiért is a báró megeresztette a gyeplőket, s a lovak egész erejükkel ügettek azon hely felé, hol a lovasok az utról letértek. Hasonlóan sietett Gábor után a többi szán is.

Elérve az árok átvágását, le lehetett az utról térni. Gábor báró a lovakat a lovasok felé fordította. Utána a többi; a lovasok pedig ezt látván, sebesebben haladtak előre.

— Gábor hajts! — kiáltá most az uracsok egyike. — Azok valami emberfélét visznek. Én lábait is látom lelógni. Az a középső. Nem látod, hogy mennyivel nehezebben halad?

Gábor báró a lovak közé kiáltott, s azok most szaguldva ragadták a szent maguk után. A többi utána.

Igy tarthatott ez néhány perczig, midőn a harmadik lovas messze maradván a többitől, leejtette nyergéről amit magával vinni látszott, s így megkönnyebbülven paripája minden telhető erejével futott társai után.

Az elejtett tárgyat a szánok csakhamar elérték. Egy majd nem egészen megfagyott nő volt az, eszméletlenül kívül, fölbomlott hajjal, s testét alig takarta némi ruha.

— Vegyétek föl! — kiáltá Gábor, s ő hajtott a lovasok után. Társai kik a szánban ültek, most már előkabdosták fegyvereiket, és lövődöztek a futók után, de nem érte őket sem a szán, sem a sörét.

Addig a többiek körül fogták a nőt, s kíváncsi vizsgálódás, bámulás, kéjes megjegyzések után, amint a fagyás elleni óvszert némileg ismerték, elkezdték testét hóval dörzsölni, s mire az átpirosodott, Pista gróf kivivta magának azt az előnyt, hogy ő takarhassa bundájába. Midőn aztán a nemes társaság, a fogással megelégedvén, a vadászati szándékkal föl hagyott, és a szánok vissza fordultak a kastély felé.

XIV.

A násznép reggele.

A lakodalom tisztos vendégei olyan szépen beletánczolták magukat a reggelbe, hogy némely része csak most gondolt arra, miként estének is kellett volna lenni ha igaz, és mindenen előtt teljesíteni kell Isten azon akaratát, mely az éjszakát azért adta, hogy legyen az embernek egy kis sötétje is, mely nem egyéb a világosság behúnyt szeménél, vagy is útmutatás arra: hogy az ember is, a világosság szerint cselekedjék.

Különösen pedig az öregebbek kezdtek a fiatal párra gondolni, nem lévén egyéb alvásra alkalmas szoba az egész háznál, mint az, melyben ők töltötték át tündéri éjszakájokat.

— Hát bizony, — mondá Tóth Péter uram, ez alatt az ürügy alatt, hogy most már egy párrá vált gyermekét szeretné látni, — pedig tulajdonképen nem szeretett volna látni semmit, hanem igen is szeretett volna arra az ágyra heveredni, melyről a fiatalok felkelését várta nagy álmosképen, hát bizony jó lenne már megnézni azt az egypár gyereket is, nem volna-e kedvük a második lakodalmas nap mulatságát megkezdeni, — hanem csak úgy talpon?

— De már csak meg kell nézni vagy abalygatni őket, — mondá Veregi Márton uram, a Tóth Péter uram kedvéért, — kivel gyermekük jövőjéről beszél-

getve, végig itta az éjszakát, — nagyokat pislantva. — De már csak meg kell abalygatni őket. Aztán majd elhuzódunk, sugá oda Tóth Péter uramnak tenyér alatt.

A két legtekintélyesebb ember e kívánatát a szintén aludni kívánók csoportozata nem sokára megvitte a nagy vőfénynek, ki pedig éppen most kezdé az álmodni szeméből, észrevévén hogy felesége a kályha mellett szunyokál. Komasszonya mellévette magát Bográdi uram, s úgy négy szem közt elbeszélgettek az üres hordó mellett, mely fenékre volt fordítva, s mely fenéken a gyertyatartó állt vala.

Amint a két após üzenetét meghallotta, — jól van jól — szavakkal felelt a hirt hozóknak, s mert bizonyosan fontos beszélni valója lehetett, még tovább folytotta volna azt, ha ismét nem érkezett volna a másik, és ismét a másik üzenet hogy : Jöjjön már nagy vőfény uram, mert ha eddig mindenben megadtuk a lakadalmat tartó új párnak a tisztességet, hát ne rontsuk el a dolog közepén, hanem hadd folyjon le illendőképen.

Végre aztán Bográdi uram is belátta, hogy a komámasszonynyal való tanácskozást, vagy megállapodást, későbbre kell hagynia, — s mert azon hit, hogy felesége egy fél óra múlva még jobban fog aludni, mint most, szintén meggyökerezett benne, nagy nehezen fölállt tehát, illedelmes kinézés tekintetéből bele igazította magát az ülés által kissé megránczosodott nadrágba, homlokáról eligazította haját, föltette fővegét, egyet rántott dolmányán, s a lóczákról, zsákokról, s más egyéb ülésre alkalmas szerszámokról szintén föltápaszkodó lakadalmasok által körül vétetve, a czigányt

maga után állitva, megindult az ő kötelességét, t. i. a fiatal pár felköltését végezendő.

A morék keresztbe tették a vonót, a nyoszolyó asszony oda állt a nagy, a nyoszolyó lány pedig táncz közben összekuszált hajjal és ruhával, a kis vőfény mellé, midőn aztán Bográdi uram egészen rendben látván a dolgot, büszke léptekkel az udvar felé indult, és a lakodalmas közönség utána.

A cigányok huzzák az ugy nevezett „költögetőt“ s a menet ünnepélyes lassusággal közeledett a hátsó ház felé, hogy az újpár, meghallván a zenét, még az öltözködésre is nyerhessen egy kis időt. De végre is, akár milyen lassan mentek, csak hamar elértek a ház hátulsó részéhez, mely nem valami nagy távolságban volt az elsőtől.

Itt aztán megállt a menet.

A lakodalmások két sorfalat képezének, melynek közepe utczáat formált az új pár számára, s mindenki azon gondolkozott, hogy milyen szerencsekiváratot mondjon majd az előtte elhaladónak. Csupán a nagy és kis vőfény, a nyoszolyó asszony és leánynyal foglalt az ajtó előtt állást, hogy amint az nyilik, a kilépő párt mindjárt fogadhassa.

A mint aztán ilyenkor szokás, Bográdi uram a „költögető“ beszédhez köszörülvén torkát, mondókáját következőképen kezdé az ablak alatt :

„Jó reggelt tinéktek új ember és asszony,
Kik az égi álmot boldogan töltétek,
Az jövődő légyen, épen olyan kedves,
Mint a mily kedvesen, kezdetét vettétek.

Hát bizony látjátok, ez a házasság élet,
Mire a világot, Isten teremtetten,
Ti már próbáltátok, tehát áldhatjátok,
Jóságos teremtenk szent kezét érette.

A „költőgető“ — vers ezen tisztességes elszavalása után Bográdi uram háromszor megkopogtatta az ajtót, és lélekzetvétel nélkül hallgatott, várt az egész társaság, mert ilyenkor az ajtónak meg kell nyilni, és a fiatal párnak, a nászsereg elébe kell lépni.

Az ajtó azonban nem nyílt meg, a mi nagy illetlenség, és megsértés volt, a mily nagy illetlenség és megsértés lett volna, újra megkopogtatni azt. A násznép tehát leverttten állt, s várakozott még egy ideig, míg Tóth Péter uram megsokallta a várakozást, és apai jogára támaszkodva, boszusan betaszította az ajtót. Aztán belépett a pitvarba.

A nap már jó magasan ragyogott, s a házzal átellenesen álló szekérszín tetején keresztül, be a pitvarba hinté világosságot terjesztő, de nem meleg sugárait.

Amint Tóth Péter az ajtón belépett, egyszerre csak, mintha lezövekeltek volna, megállt. Akik utána mentek, szintén megálltak. Olyan jelenet volt ez, mint mikor valaki egy megátkozott bűvös körön áthág, és abban a pillanatban kövé változik. A nagyszerű meglepetések lövés erejével hatnak az emberre, megvakítják, süketítik, és zsibasztják egyszerre. Még az oroszán is megmered, ha akkor midőn gondatlanul tesz valamit egy mozgó tárgy hirtelen elébe dobban, s aki e pillanatot fel tudja használni, az a helyszínének ura.

Ilyen megdöbbenés volt az, mely a belépők idegeit egyszerre megzsibbasztá.

Egy emberi test feküdt a földön végig nyújtózkodva, és merev, mozdulatlan szemeivel a belépőkre nézett. Olyan volt ez a tekintet, mint a bálványkigyóé. Aki észrevette, az megmeredt. Aztán mintha egy részdrony futott volna egyik ember szívetől a másikig, még a kinntállók szívének dobogása is megszűnt, s az egész társaság úgy állt néhány pillanatig, mint egy csoport jégoszlop. A nap pedig, mint valami sebész, az emberek közt benyújtá sugárait a pitvarba, megannyi sebészi eszköz gyanánt, mintha a bonczoláshoz akarna fogni. Aztán az emberek, és napsugarak, ott álltak, csillogtak, mozdulatlanul.

Végre egy ijedségtől alig hallható, reszkető hang kiáltá :

— Ferencz !

És ez a kiáltás, — mely inkább hasonlított a susogáshoz, mintha a földet rázta volna meg, — mozogni kezdett azon minden ember.

— Ferencz ! — ismétlé a hang újra, és Tóth Péter magán kívül ragadta meg a földön heverő alakot, de fölemelni nem bírván, mellé zuhant.

— Jézus Maria ! Jézus Maria ! — hallatszott most a nézők ajkáról. A férfiak a pitvarba rohantak, számtalan kéz ragadta meg egyik, úgy mint a másik emberi testet.

— Meg van kötözve ! kiáltá most Peti, a Ferkó öccse. — Kést ide, kést !

A vászoncelédség most még inkább megrémült, Tóth Péterné pedig leánya nevét kezdé sikolytozni.

A nők az anya körül, a férfiak Veregi körül csoportosultak.

Nagy volt a zürzavar, és a kétségbeesés.

Ekkor hirtelen, mintha a föld dübörgött volna, lódobogás hallatszott. Öt, hat lovas ugratott egymás után az udvarba. Fegyverek ragyogtak, kardok csörögtek. A lakadalmasok egy részének figyelme a lovasok felé fordult, s villámként repült ajakról ajakra a fölkiáltás :

— A komiszarius, a komiszárius!

— Mi történik itt? — kérde a csendbiztos a nép közé szöktetve lovát, hogy ijedten szóródott szét a csoportozat.

— Jaj komiszárius uram! — kiáltá Tóth Péterné félig eszméletlenül kapaszkodva a csendbiztos kardkötőjébe.

— Mi történik itt? — kérdé az újra.

Most a szűk ajtón tolakodva, és egymást taszigálva gyűrődött kifelé a népség, több férfi háttal és ingadozó lépésekkel, mint kik valami terhet emelnek kifelé. És valóban. Két legény a Ferkó lábát, kettő derekát, másik kettő két karját fogva vonszolta inkább, mint hozta őt kifelé az udvarba.

Meg van halva! Meg van halva! hallatszott mindenfelé a rémletes fölkiáltás, miközben a csendbiztos leszökött lováról, és a Ferkó élettelen alakjához rohant. Megfogta kezét, megtapintá mellét és homlokát, aztán a meglepetés és szigor hangján, parancsolólag kiáltá :

— A hóba vele! A hóba vele!

Az emberek gépszerűleg teljesíték a parancsot, noha az asszonyok roppant sikolytozás közt hallatták a Jézus Mária nevét.

— A hóba kell tenni! — parancsolá erélyesen a csendbiztos. — Aztán amennyinyi kéz csak hozzá fér,

dörzsölje a testet hóval. Még nincs megmeredve, van remény hozzá, hogy föléled.

És e parancs után egyszerre ellepték a kezek a Ferko egész alakját, s talán épen azon pillanatban, melyben Borist, éleszté, s szabadítá ki őt is a két szerető szívet egymástól kegyetlenül elválasztó halál fagyos karjai közül. Ne fagygyjanak meg, hanem inkább érezzenek, — ez volt határozata a végzetnek.

A csendbiztos ott állt míg a testet pirosodni nem látá. Ekkor reá terité köpenyét, s parancsolta hogy a szobába vigyék, hol utasítása szerint újra megvetették az ágyat, s ugyan azon párnák, melyek csak órákkal ez előtt, az uj párt ölelve, puha karjaikkal kulcsolták át a boldogságtól égő kebleket, most arra voltak hivatva, hogy a megdermett léleknek némi meleget adjanak!

XV.

Az uri társaság visszatérése.

Mikor a visszatérő szánok a vadászokkal együtt, a Gábor báró kastélya előtt megálltak, az udvarhoz tartozó cselédség össze futott, a majorsági cselédség kezeiben pedig megállt a munka, aminthogy a kényszerült dolgozók kezében megszokott állni, mihelyst valami szokatlan dolog akad eléjük, s a bámulás ürügye alatt megtehetik a nem dolgozást.

Az asszonyok az apró ablakokon tekintének ki, a gyerekek kiszaladtak, s oly közel mentek a szánokhoz, amennyire ily, grófi kezekről érintett méltóságos edényekhez tiszteletlenség nélkül csak menni lehet. Szóval valami rendkívüli dolgot gyanított, a kis béres és a nagybéres, a mindenes és az istálló-tisztogató, az inas és a szobaleány, föl egészen a komornyik magas személyeig.

Képzeltető, de magáról ítélve gondolhatja is minden ember, mily pompás élvezetet nyújt az, mikor a világ előtt valami titkolni valója van, — „és köd előttem, köd utánnam“ — mese módra akarna eltűnni a bámuló szemek elől, és épen akkor ezek a bámuló szemek fölnyílnak, a tekintetek meg annyi szigonyként furódnak az ember belsejébe, kihalászni akarván onnan mindent, ami titok.

Gábor összehuzta szemöldökét, s a gyors vissza-

térést fölfogni szintén nem tudó, s az ajtóban álló komornyikra keményen rá kiáltott :

— Mit akar itt ez a csöcselék ?

Pálnak volt mondva, hogy Péter is értsen róla. Péter értett is, mert a csöcselék gyerek része úgy szét szaladt, mintha bombát dobtak volna közé, az udvarban motozó majorsági cselédség pedig hamarosan lassu dolga folytatásához fogott, mintha bizony meg sem állt volna.

Hanem azért Gábor bárónak ez a fölkiáltása ha szétugrasztotta is a bámulókat, de még jobban fokozta a kíváncsiságot. A gyerek sereg elhuzódott, de lesett, a cselédség dolgozott, de sandított. A szánban ülő urak pedig fölemelkedtek, s különösen Pista gróf igen nehéz mozdulatokkal.

— Ki ne takard; — sugá a fülébe Gábor báró. — Megállj, majd melléd huzódok, és segíték amennyit lehet. — Menjen előre, és nyissa föl a szobákat ! — kiáltá a komornyikhoz fordulva.

A komornyik előre mozdult, Gábor báró Pista gróf mellé állt, s a nagy bunda segélyével annyira amennyire, még is csak bedücsögtek úgy az ajtón, hogy a szerencsétlen nőnek csak fejét és lábait láthatá a figyelmes szemlélő.

Ez alatt a többi vadász czimbora lármázott, komédiázott, taszigálta, sőt még a falhoz is verte egymást, csak hogy magára vonja a figyelmet. Mikor aztán látták, hogy Gábor báró és Pista gróf már behaladt az ajtón, mindenféle ugrándozás és kalimpálózás közt ők is utánok mentek, és eltűntek a kastély falzatán belül.

Gábor báró nem sokára visszatért, s a fő-fő

kocsist magához intve, halkan, de parancsolólag mondá neki :

— És amint figyelmeztettelek, arról amit láttatok és hallottatok, senki se tudjon semmit. Aki valamit szól, azt elcsapom. — Ezzel ismét belépett a kastélyba.

Az udvaron dolgozó majorsági cselédség pedig igyekezett közelebb huzódni egymáshoz.

— Marczil! — kiáltá halkan az öreg mindenés, ki a hó elsöprésével foglalkozott.

— Mi az? — kérdé ugyancsak halkan a megszólított, fát rakosgatva a szin előtt.

— Nem adnál egy pipa dohányt?

— Nincs nekem bátya, hanem kelmed adhatna akár kettőt is, mert látom, hogy tele van a zacskója.

— Jer hát no, csak kifujhatjuk talán magunkat.

A kishéres szépen letette a karján csuszogó facsomót, és lassú lusta léptekkel a mindenés felé közeledett. A mindenés is tett a kishéres felé egy pár lépést.

— Valami különös vadat foghattak a méltóságos urak, — jegyzé meg az öreg egyet billentve fejével, és egyet intve szemével a kastély felé, mi alatt a dohányzacskót vont a nadrágszija mellől.

— Magam is úgy vettem észre, — válaszolá a mindenés, és átvette a zacskót.

Aztán tovább beszélgettek.

Épen e féleképen cselekedtek a vászoncselédek, valami ürügy alatt összebujva. A kocsisok azonban, nagy komolyan, mint minden megbizott hivatalos személy, ki nagyságos titkok birásával el van látva, — roppant önhittséggel és büszkeséggel fogták kifelé a lovakat, még csak egymáshoz sem szólva egy szót sem,

alig várván azonban, hogy összeülhessenek, s mint a papok, sokat beszélgethessenek egymás közt, a gyónás titkai fölött.

És míg ez az udvarban történt, addig a kastély falainak keretén belül, regényünk csomózatának szálai, egy háló fonásához szükségeltető anyagot adtak belmunkatársaink kezébe, ha t. i. e czimmel illethetjük ő méltóságait?

— Külön szobát! külön szobát! — kiáltá lihegve Pista gróf, amint az első emeleti folyosóra értek, — Gábor nyitass nekem külön szobát.

— Ho hó! — kiálták társai, kik a nő fölhozatalához segédkezet nyujtának, — a préda közös!

— Mit? — kérdé szikrázó szemekkel az előbbi, a féltékenység egy gyűlöletes tekintetével mérvén végig társait, — ki meri azt állítani egy szerencsétlen teremtsérről, hogy az préda? — s e szavak után szorosabban ölelé magához a még félig alélt Borist, oly szemekkel nézván a körülte állókra, mint a sas, midőn attól tart, hogy körmei közül kiakarják ragadni a fogott galambot.

Hogy ez az emberi lény, dicső teremtménye az Istennek, az aztán tagadhatatlan. Van ebben barátság, szeretet, hazafiság, minden, ha t. i. nem kerül neki semmijébe, sőt ha még azt is gondolja, hogy hasznot fog huzni belőle, — de ám ha oly érzékeny oldalról kezdjük tapogatni ő kelmét, mely némi áldozatába, vagy élveinek megrövidítésébe kerülne? akkor aztán vége a barátságnak. Azért közmondássá vált: „Ha össze akarsz veszni barátoddal, hát csak pénzt adjál neki kölcsön.“ Itt aztán, a hol egyiknek vagy másiknak

áldozatáról van szó, rendesen vége a bruderségnek. Hanem míg együtt mulatni, vagy az egymás hiuságának kedvéért, áldozat nélkül, egymásért valamit tenni kell? — addig jóságra nincs párja az embernek ebben a nagy mindenségben.

Pista gróf is épen ezen bölcs oldaláról vette a dolgot, s addig míg mulatni, vadászni kellett, de addig is, míg a talált nőt a folyosóra való fölvitelben társai segítették, ő volt a legkedvesebb barát az ég kerekége alatt, hanem aztán midőn azon helyzetben képzelé magát, hogy fáradságának gyümölcsét most már élvezheti is, egészen más húrok pengetéséhez fogott.

— Kérlek benneteket, — mondá félig követelő hangon, — bocsássáták el ezt a nőt! A ki valamit talál, ahoz joga van. Ezt a nőt én találtam, ez az enyém.

— Micsoda? — mondák és kiáltozák a többiek Pista grófot egyszerre körülkapva, — hát te itt külön jogot akarsz formálni? Mig együtt vagyunk, addig közös mindenünk, különösen pedig közös az, mit közösen szereztünk magunknak.

E szavak után többen közelebb léptek a grófhhoz, ki mindenre elhatározottan tartá szabadon jobb kezét, míg a ballal, a nő alakját ölelé magához. Történt volna is egy kis kakasháború, ha Gábor báró meg nem jelen a feleselők közt, és be nem látja, hogy a roszt megelőzendő, közvetítőül kell föllépnie.

— Ugyan mit akartok? — kérdé férfiás, és tekintélyt gyakorló hangon, — talán bizony össze akartok egy paraszt lányon, vagy asszonyon veszni. Van falumban szép lány elég, választhat magának aki akar, s ha már Pityu annyira rákötötte magát erre a megfa-

gyottra, hát töltse kedvét, bizony mi nem fogjuk az egymás fülét levágni értte. — Ezzel karon ragadta a legnagyobb száju méltóságos urat, s fülébe sugva : — Jer, Tercsi a szobában vár, — vezette őt előre.

Ez alatt Pista gróf előtt is megnyílt egy másik ajtó, és prédájával azon belül eltűnve, a többi méltóságos ur is Gábor báró után indult.

És ha e leírásunkban nem volna annyi igazság, mint betű, megjegyzés nélkül hagynók az egész eseményt, de midőn e megtörtént valóságról forrásaink vannak, lehetetlen, hogy undorral ne forduljunk el az emberiség azon külsőleg ragyogó szemétjétől, mely még embertársa szerencsétlenségét és nyomorát is, saját aljas kéjének kielégítésére akarja fölhasználni.

XVI.

A férj ébredése.

Amint Ferkót az ágyba tették, és melegen betakarták, azonnal mély álomba szenderült.

— Most már nincs baj, — szólt a csendbiztos megnyugtatólag, s már azon volt, hogy lovára ülve, panduraival a tettesek nyomozására induljon, midőn keserves, és kétségbeejtő sikolytás hallatszott az udvar felől.

— Leányom! leányom! — Boris leányom! Mindenségem! Hol vagy? Hova lettél? — hangzának e fölkiáltások, melyek közé több asszonyi és férfi hang vegyült. Káromkodások, átkozódások tölték be a levegőt, s ezek között mint egy-egy sugár emelkedett ki az Isten neve, mely segítségül hivaték a többiek által.

A csendbiztos hirtelen elhagyta a szobát, hogy az udvarba siessen, de már a pitvarban találkozott a befelé tolakodó csoporttal, s Tóth Péternét látta, halálsápadtan, magán kívül, amint kezeit tördelé, és a csendbiztos elébe érve, annak lábainál összeroskadt.

— Mi az? — mi történt? — kérdé ez szintén megdöbbenve, — mi adta magát ismét elő?

— Jaj komiszárus uram! csak üljenek lóra és siessenek! — kiáltozák minden oldalról. — Rettentő dolog történt itt. A menyasszony nincsen sehol, ellop-

ták, elrabolták! Azért kötözték meg a vőlegényt is! Komiszárius uram az Isten szent nevére! Üljenek lóra, és siessenek a zsványok után.

A csendbiztos nem is hagyta magát kétszer felszólíttatni, hanem lovára szökött, és intett pandurainak, hogy kövessék; a szomoru véget vett lakadalom vendégei pedig a jajveszékelő anyát vették körül, s bár maguk is ijedséggel voltak megtelve, a vigasztalásnak jótékony balzsamát még is elővették.

És lett a mulatságból néhány pillanat után, a legsiralmasabb állapot. — Ilyen az emberi élet.

Veregi Márton uram szeméből is kiment az álom, hanem a helyett oda ült alvó fia ágyához, ki csak az imént érezte szerelmének forróságát, utána a tél fagyát, s most a történetek tudomása nélkül ott aludt, hogy majdan visszanyert erejét, kinjának, s kétségbeesésének legyőzésére használja föl.

— Teremtöm! teremtem! — sohajtott föl az öreg ember, kezeire hajtva ősz fejét, — mit vétettünk ellened, hogy csapásaidat így egymás után küldöd reánk?

A másik szobában pedig, hol csak pár órával ez előtt a zene szólt, a sarkantyuk pengettek, s a tánczosok jókedvüleg kurjongatva szoriták kebleikre babájakat, ott most nem lehetett egyebet hallani szívet szaggató jajgatásnál, és azon vigasztaló szavaknál, melyeket a Tóth Péterné körül álló asszonyok szedtek elő, hogy emberi kötelességeiket teljesítsék.

— Majd megsegít az isten, Boris néném. Nem kell mindjárt kétségbeesni, hanem bizni kell végtelen jósgába. „Ti kishitűek“ — mondá Jézus a háborgó tengeren apostolainak, — „kétségbeestek, pedig tudjátok,

hogy veletek van az ur mindenütt,“ — beszélte ezt egy soványas képű asszony, a ki legközelebb ült Tóth Péternéhez, kitől azonban nem lehetett mást hallani, csak :

— Édes, kedves, drágalátos, egyetlen egy jó leányom! -- kedves jó Boriskám! Hova lettél, hova lettél? — És bár énekelve ejté ki e síró szavakat, oly fájdalmas hatást gyakoroltak azok a jelenlevőkre, hogy többen könyezni kezdének.

Végre azonban ritkult a vendégek sora, mert százszor annyi a barát a mulatságban, mint a szomorúságban. Egyik ezt, másik azt az okot hozta föl, hogy távoznia kell. Még a tehenet sem fejtem meg, — mondá ez. — Azt sem tudom, hogy a gyerekek mit csinálnak, — mondá az. Nekem még szárért is kell mennem, emlegeté a harmadik, és hullongani kezdének lassan-lassan. Pedig ha szólt volna a zene, és járt volna a táncz, alig jutott volna eszükbe a tehén, a gyerek, és a kukoricaszár.

Pár óra mulva már alig volt Boris körül néhány asszony, s a vigasztalásba azok is belefáradva, csendesen ültek székeiken, míg az anya is felhagyott jajgatásával, s ölébe bocsátott kezeit összekulcsolva, s merőn, fájdalmasan maga elé nézve, gondolt kedves gyermeke után.

Veregi Márton uram pedig a másik szobában, oda bocsátotta fejét, alvó fia feje mellé a párnára, s szép csendesen elaludt ő is.

Már alkonyat volt, lement a nap, s az égen ragyogó holdvilág halvány sugára pislogott be az ablakon, midőn végre Ferencz megmozdult, s e mozdulatával fölébreszté Tóth Péter uramat is.

— Hol vagyok? — kiáltá Ferencz, fejét hirtelen fölemelve, és ijedten tekintve szét a szobában.

Az öreget megdöbbenté fiának e hirtelen való felijedése.

— Hol vagyok? — kiáltá az másodszor is, és e pillanatban ledobta magáról takaróját, de nem kelt föl. Nehány perczig ott ült mozdulatlanul, mintha gondolatait akarná összeszedni, míg végre kipirult arcza hirtelen elhalványult, és e fölkiáltással: — Boris! Boris! — leugrott ágyáról, és az ajtó felé rohant.

Atyja elébe állt és megfogta őt :

— Mit akarsz, hova akarsz menni? — kérdé tőle.

Ferkó a nélkül, hogy atyjára tekintett volna, fölismeré őt hangjáról, s most hirtelen megragadva atyja karját, kérő, esedező hangon rebegé előtte :

— Apám uram, az Isten szent nevére kérem, ne beszéljen arról, hogy én mint jöttem ide? csak azt mondja meg, hol van Boris? Hova tették Borist? Adják elé az én feleségemet?

Az öreg Veregi egy szót se tudott felelni fia kérdésére, hanem ott állt előtte, remegve, mint egy kőszobor, mely alatt megindult a föld, s leginkább azon igyekezett, hogy fiát visszatartsa a kimenéstől.

— Megfagysz gyerek, mit akarsz? Csak most mentettünk meg a halál körmei közül

Hanem Ferencz még csak beszélni sem hagyta atyját, megfeszíté minden erejét, hogy őt elhuzza az ajtótól, aztán fölszakítva azt, úgy pörén, meztelen láb-bal fedetlen fejjel kirohant a jéggel borított udvarba, a csikorgó hidegbe, — s amerre szíve, a merre ösztöne vezette, szaladt egyenesen a ház hátulsó része felé. Egy

taszitással belökte a pitvar-ajtót, aztán egy szökéssel benn volt a szobában, s őrzöngést jelző hangon kiáltozá :

— Boriskám! Boriskám! Hol vagy lelkem feleségem?

Mikor aztán kiáltozására nem válaszolt a kedves hang, midőn pillanatonként meg-megállt, és neszre, szellősugásra figyelve azt várá, hogy innen, vagy onnan füleibe csendül az még is, — de a néma csendnél, nem hallott egyebet. Midőn összekeresett zeget, zugot, fölhányta az ágyat, s könnyeivel áztatott minden ruhadarabot, mely a Borisé volt, — de nem talált semmit, akkor aztán kirohant az udvarra, és elkezdett kiáltozni éghez földhöz: hogy ha elrabolta, adja vissza az ő feleségét!

És ekkor száguldva suhant keresztül a csárda udvarán három lovas, kik közölegy, ezt kiáltá a kétségbeesett férjnek :

— Gábor báró lopta el feleségedet, ott keresd az ő udvarában!

XVII.

A nő ébredése.

Pista gróf folytonosan ott ült a Boris ágya mellett, és nézte a fiatal telt kebel emelkedését, a gömbölyű karokat, s olykor-olykor fölemelve a takarót, kéjvágyal vizsgálta a forró és szép idomzatú testet.

Nem volt más a szobában csak ő, s az eszméletlenül fekvő nő, kinek fölébredését alig várta már ő méltósága, — mert egy mozdulatlan, élettelen lénynyel még sem akart úgy elbánni, mint azt az elevennel szokta.

Nincs anya, nincs testvér, orvos vagy ápoló asszony, ki nagyobb figyelemmel kísérte volna az alvó lélekzetvételét, érverését, és minden mozdulatát. Pista gróf egy valódi betegápoló lett, s olyan jól állt neki, mikor a nő fölé hajolva figyelemmel nézte azt, s hallgatá erősebb, vagy gyengébb lihegését. Bizony azt gondolta volna az ember: hogy Pista grófnak még szíve is van.

Ez alatt a többi méltóságos urak csaptak oda bennt nagy dinom-dánomot, csupán egy pár, az irigyebbe közöl haragudott: hogy e miatt a paraszt miatt, kinek csak is egyedül Pista veszi hasznát, miért hagyták abba a vadászatot. Ma éppen vadászni való idő lett volna, s ime jön három paraszt betyár, eldob egy félig fagyott asszonyt, s mi a vadászatot abban hagyjuk. — Ez komikus!

Gábor báró azonban jó házigazda volt, akarta, hogy vendégei jól találják nála magukat, s gondoskodott a mulatságról. Volt bor, pipa, kártya, szép leány, minden, minden. Azt azonban kikötötte, hogy Pista grófot ne háborgassa senki, neki is meg kell hagyni a maga mulatságát. Néha néha azonban betekintett hozzá, s valóban jókat nevetett, mikor látta, hogy egy kis élvezet reményében, mily áldozatkész tud lenni, még egy gróf is.

Bizony Pista nem is hagyta volna el a szobát egy világért. Oda hozatta még az ételt is, mert ismerte czimboráinak szokását, hogy t. i. míg ő kilépne, addig valamelyik azok közül belépne, s eddigi fáradságának minden gyümölcsét elragadhatná előle.

Igy telt el tehát az egész nap. A gróf ott ült az ágy mellett, vagy járkált a szobában, s a szép alvóra függeszté tekintetét olykor olykor, nézve és gusztálva sajátjának vélt gyönyörű tulajdonát.

És Boris valóban szép is volt nagyon. Arcza hófehér, de izzó, csupán azon két tűzrózsától kapva némi pír, mely szemei alatt égett. Ajkai lángszínek és nyitva voltak, két ragyogó s szintén izzónak látszó fogsort mutatva elő. Fekete haja befolyta a fehér párnázatot, s gyönyörű árnyalattal emelte az arcza szépségét, mely grófunkat pillanatról pillanatra nagyobb izgatottságba hozta.

Már este is lett, a hold is feljött, a lámpák is meggyújtattak, hanem azért Boris még mindig aludt, mélyen édesden, és most talán már álmodva is, mert keblét olykor-olykor mélyebb sohaj hagyta el, s valami

érthetetlen szókat rebegett, melyeket pedig Pista gróf úgy szeretett volna megérteni.

„Milyen szép tud lenni egy parasztlány is, — gondolta magában. — Ha ezt kiműveltetnök, s grófnőnek adnók ki, a termék valódi diszévé válnék. És aztán elgondolkozott Pista gróf azon: hogy e szerint hát nem is valami nagy különbség van a gróf és paraszt közt, mint ember közt.

Hanem azért az idő csak lassan haladt, azaz hogy az idő haladt ugyan, de az alvó még mindig nem mutatott jelt az ébredésre.

Az óra már nyolczat, aztán kilenczet, végre tizet mutatott. Ha föl nem ébred, bizony mellé fekszem, — gondolta Pista gróf, — aludjunk legalább ketten, mert már én is álmos kezdek lenni.“ — S valóban, már ledobta kabátját, midőn egyszer csak hangot hall az alvó ajkán kitörni.

— Ne bántsanak! Ne bántsanak! — És e szavak után a nő fölnyitotta szemét, mereven s rémesen bámulva maga elé.

— Ne félj, — szólt most lágyan susogó hangon Pista gróf, s odahajlott Boris fölé. — Ne félj, jó helyen vagy, itt nem fog bántani senki.

A nő azonban hirtelen kinyújtá karját, s a grófot rémülten taszította el magától.

— Kicsoda maga? — kérde fölemelve fejét, s hájának hátra omló hullámai, melyek fehér gömbölyű vállát árnyalva eltakarták, még kecsesebbé, még igézőbbé tették őt.

— Én gróf Aldaváry vagyok, — susogá Pista gróf,

— a ki téged megmentett, s a ki most már meg fog védelmezni.

Furcsán, szokatlanul, hihetetlennek tündek föl e szavak a paraszt nő előtt, ki most tekintetét homályos gondolatok közt hordá szét a szobában, s a szép fényes butorokat, a nagy függönyöket, az aranyozott keretű olajfestményeket, tükröket, aranyozott lámpákat látva, mesés képzelődései támadtak, de különben sem tudván, hogy került ide, félig ijedten, félig ámultan függeszté szemeit a grófra, s alig érthető, reszkető hangon kérde tőle :

— Én uram Istenem, de hát hol vagyok én? — És most megtapogatta az ágyat, a duzzadó párnákat, melyeken feküdt. — Hol vagyok én, hol vagyok én?

— Jó helyen vagy, és nincs okod félni, — mondá a gróf. — Térj magadhoz egy kissé, s majd elfogom beszélni, hogy jutottál ide.

— De hol van Ferkó, hol van szülém, hol vannak a lakadalmasok? — kérde Boris ismét feljebb ülve az ágyban, s nem vette észre, hogy az ing lehullt szép melléről, s hogy a gróf tekintete, mint egy tigrisé, van alakjára függesztve.

— Tehát lakadalomban voltál? — kérde elfojtott hangon Boristól.

— Nagy Isten! Hát maga azt se tudja! — kiáltá ijedten az asszony. — Hol vagyok hát? — Rosz lelkek, elátkozott emberek, valami elátkozott várba hoztak! Hol is volnék másutt! — Istenem istenem szabadíts meg a gonosztól!

— Térj eszedre, — szólt Pista gróf, — közelebb hajolva a nőhöz, de az, mintha valami kísértetet látott

volna maga felé közeledni, kétségbeesett sikolylyal szökött föl az ágyból.

— De mit akarsz? — kérde Pista gróf, lázas izgatottságtól reszketve, — és a nőt minden erejéből megragadva, az ágyba visszanyomta. — Mit akarsz?

— Oh irgalmazzon! Oh kegyelmezzen! — rebegé az összekulcsolva kezeit, és minden izében reszketve. — Nem tudom hol vagyok. Nem tudom Semmit se tudok

— A Gábor báró kastélyában vagy, ha épen tudni akarsz, — mondá a gróf megfogva a nő összekulcsolt kezét. — Ha erről a vidékről való vagy, bizonyosan ismerni fogod a Gábor báró kastélyát. — Betyároktól szabadítottunk meg, amint azok a lovon vittek, de mi üldözőbe vettük őket, és leejtettek a lóról. Félig már megvoltál fagyva, de mi életre hoztunk, és most itt vagy nálunk a kastélyban.

Mig a gróf beszélt, addig a nő lassan lassan tisztulni látá maga előtt az eseményeket. Kezdetben homályosan, aztán mindig tisztábban, és tisztábban kezdett visszaemlékezni a történetekre, s egyszerre csak elhalványodott, s görcsösen ragadta meg a gróf karját.

— Hát Ferkó hol van? — Istenem! — kiáltá mindinkább nagyobbodó rémüléssel: Öt megölték! Öt bizonyosan megölték! — És e szavak után, újra föl akart szökni ágyából, hanem a gróf újra visszatartotta őt.

— Bocsásson el a nagyságos ur! — kiáltá a nő minden erejét összeszedve, hogy a gróf kezei közül kiszabadulhasson. — Bocsásson el. — Mennem kell! — Oh Istenem! Istenem! — Bocsásson el! Haza me-

gyek! Őt bizonyosan megölték! Én jószágos nagy Istenem!

Boris majdnem magánkívül volt ismét. Arcza sápadt mint a fal, és ajkai kékek, szemei pedig rémülten ragyogának. Hanem a grófnak kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy a prédát kiereszsze körmei közül. Föltette tehát magában, szóval csillapítani le, s birni rá a fiatal asszonyt, talán menyasszonyt, hogy adja át magát a gróf akaratának, s hogy azután kocsin egy óra alatt haza fogják szállítani; vagy pedig, el volt határozva a gróf, a másakra is, arra t. i. hogy erőszakhoz fog folyamodni.

XVIII.

A férj.

Hanem most vissza kell vezetnünk az olvasót azon csárda udvarába, hol a fiatal férjet, a legkétségbeejtőbb helyzetben hagyánk el.

A lovasok elvágattak s Ferkó félörjögés közt rohant a szobába, kiábálván : hogy neki lovat, lovat teremtsenek, különben úgy, amint van, gyalog megy Bogdácsra, a Gábor báró kastélyához.

Tóth Péter rögtön lováért szaladt, Veregi pedig fia öltönyeit szedte össze, s kényszeríté őt arra, hogy felöltözzék.

Egy negyed óra mulva Tóth Péter már visszatért a lóval, s bár maga szeretett volna menni leányáért, ha igaz, hogy a báró udvarába vitetett, mert ő a bárót ismerte, és jó embernek is tartotta. Ferkóval azonban nem lehetett birni. Olyan volt ő, mint a fékét szakasztott oroszlán, tépett, rontott volna mindent, ha nem engedtek volna neki szabad utat.

Az öregek tehát abban állapodtak meg, hogy legyen tehát. Ferkó menjen előre lóháton, ők pedig elfogják kérni Biró Andrástól a szekeret, és majd azon indulnak utána. Ferkó tehát kezébe véve fokosát, a lóra szökött, és elmerült a sötét fekete éjben.

Ment ment, mint a kit üz a szélvész, és ragad a fergeteg. Az ut be volt esve, be volt fujva hóval, nem

lehetett látni se léptet se nyomot. Egy fehérség volt a mi a lovas előtt elterült, egy hótenger, rejtett mélységeket födve. Hanem azért a lovas ment, sem utat sem nyomot nem keserve, neki a tenger közepének, s míg a száguldó paripa patái alatt ropogva töredezett be a fagyos hóteríték fölszine, s míg a metsző hideg végig hosszant hasitgatta a sötétséget, — addig a férj homlokán hullt alá a verejték, és sebesen keringett izmaiban a vér, a minden erejéből működő szív sebessége által hajtva. Haját hátra fujta a szemközt jövő hózivatar, és verte szemeközé a fagyos hómorzsákat, de a férj nem érzett semmit, csak sarkantyuját nyomta paripája oldalába, s szerelme meghatározta az irányt, a merre szeretete tárgyának lenni kell.

És száguldott a fehér hó felett mint fekete árnyék, lova fujt és tajtékzott alatta, hanem azért ment, hanem azért futott, mintha légből lett volna ő is, és a hátán vitte volna a halált.

És ki tudja, hogy nem a halált vitte-e?

A kalap mélyen le volt huzva a férfi szemére, s rézfokosa nyelét görcsösen szorítá jobb kezével, míg agyában néha irtóztató gondolatok születtek meg, és sebzett lelke a boszu tüzeit csepegteté agyára, amely forrt. S mi volt az a mi ez agyból kikelt : A halál! A halál!

XIX.

A váltság dija.

— De hát mit akarsz, — szólt most Pista gróf, a lehető legemberségesebb hangot híván segítségül. — Gyalog akarsz hazamenni? Bármily közel laktok is, de gondold meg, hogy éjszaka van és tél. Nem volt elég a fél fagyás melyet éreztél, hanem most már egészen meg akarsz fagyni? Akkor aztán nem tudom, hogy mikor látod Ferkódat.

— Hát vitessen haza a nagyságos úr kocsin, — esedezék a szegény nő, lelkének egész érzelmét arczvonásaival tükröztvén vissza. — Az Isten meg fogja áldani. Vitessen haza nagyságos úr, essék meg a szive rajtam!

És Boris, a nélkül, hogy a legkevesebb roszt gyanítaná, ajkaihoz szorítá a gróf, kezében tartott kezét, nem is gondolva arra, hogy e mozdulat által ismét nagyobb ingert adott a grófnak a kéjelgésre. Ő csak saját szívével érzett, s e szív Ferkóért dobogva azt hitte, hogy vele rokon érzelmű a másik szív is, pedig az úgy állt fölötte, mint a sas a galamb fölött, mikor le akar arra csapni.

— Mindenesetre haza vitetlek, sőt haza viszlek magam, — válaszolá a gróf, mindinkább kigyuló tekin-

tetét éhesen legeltetve a nő domboru mellén. Csakhogy az nem megy ám olyan hamar. Mig befognak, mig számodra ruhákat szerzek. — Mert hiszen egészen ruha nélkül vagy szegény teremtés. És a gróf szánakozás ürügye alatt, végig simítá kezét a nő mellén; — hiszen félig meztelen vagy, édes lelkem.

Boris, ki csak is a legkétségbeejtőbb helyzetben elhagyott férjére gondolt, sem a gróf érintését nem érzé, sem tekintetéből nem olvasta ki a sorsot, melyet az számára készíteni akar. A legártatlanabb odaadással hagyta ölelni magát, folyton azt hangoztatván:

— Nem kell nekem ruha. Van, vagy lesz valami szűr, vagy bunda. Hiszen a méltóságos bárónak annyi cselédje van, hogy közülük meg fog szálni valamelyik, és ideadja holnap reggelig szüret. Megáldja az Isten nagyságos úr

E pillanatban a gróf oly fogást talált tenni, hogy a vér hirtelen a nő arczába szökött, s eltaszítva a grófot magától, lángoló tekintetét annak kigyúlt arczára szegezve kérde:

— Mit akar velem a nagyságos úr?

— Csak ne olyan tüzesen édes galambom, — szólt Pista gróf, kissé haragosan mosolyogva. — Magunk vagyunk. Gondold meg, hogy mindenféleképen hatalmamban vagy. De azért ne féljén nem akarlak megenni. Annyi eszed már van, hogy így négyszemközt, — mikor biztosítva vagy arról, hogy a világon senki se fogja megtudni, — nem félsz egy férfitől, annál inkább nem attól, ki életedet mentette meg. Te olyan nő maradsz mint a milyen voltál, s egy óra múlva ölelheted Ferkódat, — de azt csak nem fogod kívánni tőlem,

vagy csak nem leszesz oly háladatlan, hogy ne teljesítenéd kérésemet.

Boris most már mindent értett, s míg kétségbeesett helyzete, s azon tudat, hogy valóban a gróf hatalmában van, vérét megfagyással fenyegeté, erényének nemes ösztöne fölébredt benne, s a gondolat Ferkóra, nem azt sugallta neki, amit a gróf talán gondolt, vagy akart volna, hanem épen az ellenkezőt. „S ha ő él? szeme közé nézhetnék-e bűnös lelkem öntudatával? s ha meghalt? nem fordulna-e meg, még a sírban is, tudva, hogy mily áron váltottam ki magamat fogságomból?

— De hát mit akar velem a nagyságos úr? — kérdé ingét ösztönszerűleg húzva össze mellén. — Én becsületes asszony vagyok.

— Nem is akarom én becsületedet elvenni, — válaszolá a gróf. — Minden ember becsületes, ha okosan intézi dolgát. Még egyszer mondom: csak ketten vagyunk; s ezzel átölelte a szerencsétlen menyasszony derekát.

— Segítség! — sikoltá Boris hangja egész erejével, aztán karjait a gróf mellének szegezve kiáltá: Megölhet, de meg nem becssteleníthet! — Most egy hirtelen mozdulatot tett, kiszakasztá magát a gróf körmei közül, mint a nyíl, oly sebesen szökött ki az ágyból, s mielőtt a gróf megakadályozhatta volna, az ablak párkányára szökött föl, aztán öklével kitörvén az üvegeket, ki kiáltott a néma sötétbe:

— Segítség!

— Boris! — kiálta most alulról egy hang: -
Boris!

— Ferkó! — sikoltá a nő magán kívül, de a gróf megragadta őt e pillanatban.

— Ferkó! Segits! — hangzott a második sikoltás, és a nő Pista gróf által visszarántatva, a szoba közepére zuhant.

De e pillanatban föltárult az ajtó, s mint a magából kikelt harag egy tűz oszlopa szemeiből lángokat szórva, tünt elő a gulyásbojtár boszútól égő daliás alakja. Karja, mint az istenítélet büntető eszköze, emelé magasra a villogó rézfokost, s a másik pillanatban már, szétzuzott fejvel hevert lábainál Pista gróf.

— És most jer! — kiáltá karjai közé ragadva feleségét.

Bent, az étteremben pedig kártya-asztal mellett ült a társaság.

— Ahá; — szólt nevetve Gábor báró, mikor az első sikoltást hallá; — a Pityi dolga is megkezdődött.

— És folytatták a kártyázást tovább.

Aztán behallatszott a második sikoly.

— De barátom, — szólalt most föl Elek báró, — ez föllármázza az összes cselédséget.

— Ah, — mondá Gábor báró, egész egykedvűen fogva szája jobb szegletébe szivarját, — hozzá vannak már azok szokva.

— Tehát tök az adout! — kiáltá Elek.

— Agyon ütöm, — felelé Gábor, és elütötte a tök-
királyt.

XX.

Samu és a felesége.

Volt ott Bogdácson, egy tisztességes zsidó, kereskedő ember, nem olyan ember, a ki zsidóval kereskedett, hanem olyan zsidó, a ki kereskedett, mint az a fajtabeli népség legtöbbje, — hanem ami megemlítésre méltó, becsületes ember volt, mint az a fajtabeli népség legkevesebbje, ha mindjárt polgárrá ütötte is őket az emancipatio. Leveszszük kalapunkat a java előtt, de azt a nevetséges dolgot csak még se kívánják tőlünk, hogy őket kivétel nélkül, és általánosan tiszteljük.

Szóval Samu zsidó becsületes ember volt, s hihetőleg ennek köszönheti, hogy felesége nem nagyon rajongott utána. Az asszonyok legtöbbje megkívánja a hizelgést, és ámitást, ami pedig nem a becsületes ember gyomrához való. A ki szemtől szembe úgy nem tud hazudni, mintha csak a bibliából olvasná, abból ugyan nem lesz nőhódító soha. Bizony Samu zsidó sem volt az.

Pedig a csinosabb emberek közül való volt. Elégge nagy, elégge erős, elégge eleven, és elégge jó modorú. A szeme nem volt kicsiny, de orra, arcza, homloka, füle rendes volt. Beszéde nyájas és szerény, de azért tudott haragudni is, különösen pedig arra, aki vissza akart élni jóságával. Nem is egyszer mondta feleségének hogy:

— Hallod-e te Sári lelkem, bizony Isten megverlek. Szeretlek nagyon, tehát okvetlen kell, hogy megverjelek. A szép szó már nem használ, elcsapni nem akarlak, tehát azt gondoltam ki a minapában: hogy még is legjobb lesz, ha megverlek. Szégyen, gyalázat asszonyt verni, magam is annak tartom, de hát mondd Sári, hogy mit csináljak veled?

— Ne csinálj velem Samu lelkem, semmi rosszat, — mondá a szép asszony elpityeredve, — mert biz Isten nem érdemlem meg. Féltékeny vagy Samukám, és az szörnyen nagy hibád. Más ember örül annak, ha felesége nem csak neki tetszik, te pedig haragszol. Pedig hányszor mondtam már Samukám lelkem, hogy bármily édesden beszélek is másokkal, gondolatomban mindig csak te vagy.

— Elhiszem Sári lelkem, hogy mindig csak én vagyok gondolatodban, csak azt nem tudom, hogy mi-féle állapotban, fejjel fölfelé-e vagy lábbal. Aztán meg nem is bánom, beszélj magunkhoz való emberekkel, de a grófok és bárók, édes Sárikám lelkem, azt csak megengeded nekem, hogy nem hozzánk való.

— De ha szólnak hozzám, csak kell talán válaszolnom beszédeikre.

— Válasz, és válasz közt is van különbség Sárikám lelkem. Úgy is lehet válaszolni, hogy az ember szemét forgatja, nagyokat néz, és mindenféleképen magyarázza, hogy ő tetszeni akaró asszony, és ismét lehet beszélni közönyös illedelmességgel is. Különben ne töltsük ezzel az időt, édes Sárikám lelkem, csak annyit mondok, hogy: ha még egyszer Gábor báró hozzánk jön, akkor mikor én nem leszek otthon; ha még egyszer

oda még az angolkert kerítéséhez, és ott fogsz beszélgetni valakivel; szóval ha még egyszer észre veszem hogy valami közötök van egymáshoz, hát ellehetsz rá készülve, forrón szeretett kis feleség: hogy megverlek téged is, megverem Gábor bárót is, mert érzek magamban annyi erőt, hogy olyan nyapicz bárót, hármat is a földhöz tudnék tenni. Én nem fogok vele párbajozni, löni, vagy vágni, hanem megfogom az egyik fülét és megfogom a másik fülét, aztán úgy odaverem fejét az angolkert kerítéséhez, hogy nem felejtí el amíg él.

Samunak e férji jóakarattal mondott szavait olyan töredelmes arczczal hallgatta a szépasszony, mintha Isten tizparancsolatjaként szedné magába valamennyit, sőt a végén még sirt is hozzá egy jó sort, azon kijelentéssel: hogy nincs a világon féltékenyebb férj, mint Samu, és ártatlanul szenvedő boldogtalanabb asszony, mint ő maga. Be is ment a mellékszobába, és magára zárta az ajtót.

Egy reggel azonban csak hire ment egész Bogdács községben: hogy az éjjel Veregi Ferencz gulyásbojtár az első emelet ablakán keresztül, betört a báró kastélyába, s mert épen azon szobába tört be, melyben Pista gróf aludt, hát előbb Pista grófot agyonverte, aztán órájától, pénzétől, és minden értékes holmijától megfosztván tova illant.

Mikor ezt a hirt Samu zsidó meghallotta, megcsóválta fejét:

— Nem is egészen úgy van tán a dolog, Az éjjel itt járt az öreg Veregi Márton, és Tóth Péter nálam, és szörnyű ijedség közt beszéltek el, a menyasszony eltűnését. Mondták hogy miért jöttek ide, és hogy a kas-

télyba akarnak menni, mert Ferkó már jóval előbbre jött, s bizonyosan ott van. Azt akarták tehát kitudni tőlem: hogy mi úton és módon lehetne oda bejutni még az éjjel. — Ekkor megkopogtatta valaki az ablakot, és Veregi Mártont hívta kifelé. Veregi kiment, de csakhamar visszatért, és sietve hívta Tóth Pétert is. Tóth Péter is kiment, s egy pillanat múlva már hallottam, hogy a kocsi, melyen jöttek, sebesen elrobogott. — Az lehet tehát itt a dologban, hogy a méltóságos urak voltak azok, kik Ferkó feleségét elrabolták, Ferkó aztán utánuk jött, s egy méltóságos úrnak nem szerencsésen találta megütni a fejét, — amit magam is megtennék, — szólt Samu gazda, sokat jelentőleg tekintve feleségére, — ha éppen arra kerülne a dolog.

XXI.

Egy vén asszony.

Amit aztán Sári Samu gazdától hallott, még az nap elbeszélte Gábor bárónak, kivel találkája volt. Samu gazda iparkodó ember lévén, bár féltette feleségét, de azért nem fordithatott rá annyi gondot, mennyit az asszony természete megkívánt volna.

Ha nem tudná, valóban nem hinné az ember, hogy egy kardhoz pisztolyhoz szokott urat, olyat mint Gábor báró volt, egy ilyen hebreus beszéde megtudott ijeszteni, noha az ijedség főfokát annak is lehetett tulajdonítani, hogy még előtte feküdt a véres példa, Pista gróf, ki szintén értett a lövéshez és kardforgatáshoz, hanem azért egy fokos-ütés, melynek egészen más szabálya van, mindezen tudományától megfosztotta.

„A milyen bolond, féltékeny az a zsidó“ — gondolta a báró úr, — „és a milyen vaskos; bizony rajtam követheti el a Pista esetén szerzett tapasztalásának folytatását.“

Nem jól van ez így.

Hanem azért nem birt a báró megegyezni azzal a gondolattal, hogy t. i. a Sárival való barátkozással hagyjon föl. Szép volt az asszony, nagyon. Haja fekete, szemöldöke sűrű, és szintén fekete, mint a szén, szeme pedig olyan kék, mint az ég. Arcza gömbölyű és olyan

ruganyos, hogy a csók pattant rajta, ajka piros és olyan forró, hogy az ember szája odaforrt. Derékben gömbölyű, és karcsu. Vállban széles, és melle oly idomzatos, mintha márványból lett volna faragva. Nem könnyen lehetett tehát ezt a szépséget elhagyni egy Samu zsidóért.

De ha vajjon, Samu zsidó hagyná el őt? Fogant meg a báró agyában ez a gondolat, s ez megállítá őt sétálása közben.

Furcsa is az a gonosz lélek! Ugy kilesi a pillanatot, hogy mikor vannyitva az ember lelke, s egyszerre bele szökik, s mikor aztán becsukódik újra a gonosz lélek már benne van. Azért kell vigyázni erre az ajtóra nagyon, de nagyon.

— Ha elválásra lehetne birni? — gondolá a báró. — Azt azonban nem fogja tenni. Vagy ha ki lehetne elégíteni pénzzel? Azt sem lehet, mert nem olyan zsidó mint a többi. — Ugyan mit kellene csinálni vele, mert hogy az asszonyt el nem hagyom, annyi szent.

Amint a báró így gondolkozik, és jár föl le angol-kertjének fagyos, tekervényes utain, egyszer csak szemébe tűnik valami emberféle, ami ott szedeget, és pedig száraz galyakat, a fák alatt.

— Hej! — kiálta rá a báró kedvetlenül, — nem tudod, hogy itt nem szabad galyat szedni!

Az alak most fölállt, de nem egyenesedet föl, és hihetőleg már sok esztendő óta nem, mert öreg volt, és megvult hajolva derékban. Egy csúnya vén asszony volt, és nem egyéb. Rongyos, kóczos, szennyes, fogatlan, beesett szemű, sárgás és ránczosbőrű, s hozzá nagyon sovány, s hozzá azon ijesztő tulajdonsága volt, hogy

nemtudott beszélni, anélkül hogy ne vigyorogjon. Ilyenkor pedig kétszeresen ijesztő volt. Fejének alsó része egészen kétfelé volt vágva a száj által, s orrának hegye e fekete üregü nyílásba csüngött le, mint egy kigyó. Szemei összehúzódtak, s bizonyos mézgás nedvesség által befolytva, hasonlítanak az olvadó enyühöz, mely az arcztól majdnem egészen különvált homlokot, látszott azzal összeragasztani. Hangja tompa, dünnögő volt, és selyp.

Ezt az asszonyt boszorkánynak tartotta az egész falu, csupán Gábor báró nem, és azok a nők nem, kiket Gábor bárónak megkerített, de azok a tolvajok sem, kiket zsákmányra vezetett. Ezek ördögnek tartották őt, hanem azért mentek utána.

Amint az asszony fölgörnyedt, a báró megismerte őt azonnal. Mintha csak úgy dobta volna őt oda a pokol, a Gábor báró gondolatának eleget akarván tenni. A méltóságos úr valóban össze is rázkódott egy kissé, mintha az a kigyó, mely ez asszony orrában tarthatja fészket, végig csúszott volna a hátán. Hanem azért azt susogta valami a kastély urának fülébe: „Ez az asszony jókor jött!”

— Hát még te is lopni jársz ide vén Maris, — szólt az úr, mindjárt szelidebb hangon, — hiszen nem vagy te arra rászorúlva.

Az asszony elmosolyogta magát, s fejének alsó része kezdett elválni a felsőtől:

— Dehogy nem méltóságos uram, — szólt, mintha szájüregéből egy másik valaki beszélne ki, — még csak egy forgácsocskám sincs otthon, pedig a verem se olyan meleg már mint régen volt, hü, hü hü.

— Eh dehogy nem! Olyannak beszéld azt, aki

kevésbbé ismer mint én. Hanem azt azért egyszer, és mindenkorra megtiltom, hogy ide kertembe jöjj fát lopni. Ha egy teszi, a másik is megteszi. Keress magadnak egy szekeret, és menj a rakodóba. Majd adok utasítást, hogy egy ől fát adjanak ki számodra.

— Hü hü hü, — röhögött a vénasszony markába fújogatva, aztán közelebb tipisgált a báróhoz, és apró mézgas szemeit annak méltóságos arczára függesztette. — Nagyon jól ismerte emberét, tudta hogy ingyen semmit sem szokott az osztogatni. — Aztán méltóságos uram, csókolom kegyes kezeit ha nekem is szabad volna most már szólni valamit.

— Na, — mondá a báró, önkénytelenül téve hátra egy lépést, mintha félt volna oly közel lenni a nyiláshoz, melyből romlott levegő párologott felé.

— Ha már parancsot ád méltóságod arra, hogy számomra egy ölfát adjanak ki, parancsolja meg azt is, kérem kegyes engedelmével, hogy hozzák oda.

— Jól van, csakhogy aztán én is akarok veled beszélni valamit. Majd ha besötétedik, fordúlj erre, most pedig pakolj.

A vénasszony összerántotta rongyos kendőjét, horpadt, sovány mellén, egy beszélő, mézgas tekintetet vetett a báróra, mely azt jelenté: Megértettelek, — s a már kapott, de még kilátásban levő jutalom tudatának örömeivel czaplatott a kert sima haván tovább.

Gábor báró azonban nem távozott a zuzmarás fák alól. Nagyon nagy meleget adhatott neki valami, különösen pedig a kisbíró, a lelkiismeret fűthetett nagyban, mert olykor olykor elővette zsebkendőjét, és végig

törülte homlokát, pedig úgyancsak hideg volt ám a levegőben.

De hát ha szerette azt a zsidóasszonyt, s ha az a zsidóasszony is szerette őt, daczára a szegény férj keserőségének, mégis egymáséi lehettek volna valahogy, hiszen a zsidó vallás törvényei megengedik az elválást. Csakhogy micsoda gondolat ez! — susogá magához a bárói gög, s a báró egyszerre fázni kezdett. Még a gondolattól is fázott, pedig tudta, hogy soha se lesz belőle valóság. De azért az a másik becsületes gondolat nem igen akart megszületni agyában: hogy legjobb lenne lemondani Sáriról.

Jól akarta tartani a kecskét is, de megakarta tartani a sót is. Aztán először életében, — csak most kezdé érezni, lelkében az ördögöt, mely még olyan rettentő eszméket is lövelt agyába: hogy hátha Samu gazdát ellehetne tenni lábalól. A Pista gróf holttestét elvitték, el is fogják temetni, s ha szerelemfáltásból egy gulyás agyonüthetett egy grófit, egy báró miért ne tehetne el lábalól egy Samu gazdát. Itt azonban ismét nem gondolt a báró arra: hogy ott a gulyás állt a törvényes téren míg ő itt az akasztófa-virágok terén állna. Hanem a helyett gondolt sok mindenféle, és más fajta dolgokra össze vissza, míg egyszer csak azt kezdé észrevenni, hogy alkonyodik, de nem csak azt, hanem hogy hidegben fúj a szél, is, s hogy valami borzadályos érzés sikamlík hátán végig.

„És vajjon, hogy kezdjem el Marissal a beszélgetést?“ — kérdezé önmagától, nem vevé észre, hogy fogai összevaczognak. Nem volt azonban sok ideje, még több kérdés föltevéséhez is, mert egyszer csak csörögni

kezdet a haraszt, s az alkonyat félhomályájában, a Maris asszony kísérteties alakja vánszorgott elő.

— Szerencsés jó estét kívánok méltóságodnak,
— dünnöge a vénasszony amint közelebb ért a báróhoz,
— talán bizony mindig itt volt azóta méltóságod?

Ezt a kérdést úgy tette a ravasz vén asszony, mintha ő másutt járt volna valahol, pedig ott kuczogott folyvást a kert árkában, figyelve Gábor báró mozdulataira, járására, és nyugtalanóságára, abból következtetvén magának a dolog nagyságát, melylyel talán megbizatni, s találgatván a hasznót, melyet e megbízás következtében húzni fog, pedig közelebb állt már a sírhoz, mint egyik foga a másikhoz, mégis földi nyereségre földi haszonra gondolt az istenadta.

Gábor báró magához intette őt, aztán halk, bizonytalan hangon, a következő szavakat mondá neki.

— Van eszed, csináld azt ki nekem, hogy Samu gazda ne álljon többé utamban.

A vén asszony meghökkent egy kissé a báró ezen, tompán kimondott szavaira, de mint olyankor szokta, midőn a felelettel nem tud egyszerre készen lenni, markába fujt, s mézgás szemeinek egyikével csak lopva tekintett a báró felé, ki mereven, és mozdulatlanul ott állt előtte, nyugtalanul nézve az asszony huhúkolását, és várva, amit szavaira felelni fog.

— Nem olyan könnyen megy ám az méltóságos uram, — selypíté végre sárgás ajkai közül, s ismét markába fújogatva.

— Ha könnyen nem megy, hát menjen nehezen, de annak meg kell lenni, — ezt én mondom neked vén Maris.
— És e szavak után egy tizforintos bankjegyet nyomott

az öregasszony markákba. — Tíz ennyit, fogsz kapni Maris asszony.

— Hát húszennyit méltóságos uram? — vigyorgott a vén boszorka.

A báró elfordult, Maris pedig halkan utána sipogta:

— Majd eljövök még a héten, és megmondom, lehet-e menni valamire?

XXII.

Maris a dologhoz fog.

A Teremtő Marczi tanyája meszsze kiesett Nagy-ürüstől, már közel a Tiszához állt valahol, de bizony a helyét nem tudjuk bizonyosan meghatározni. Egy szegényes kis tanya volt az, egyetlen egy rozzant istállóval, melynek tetejét, minden padolat nélkül, a korhadt szalmafedél képezte. Bennt az istállóban két nagyszőrű szennyes sovány ökör kérödzött, mellettük egy tehén, boglyas szőrű satnya bornyával, aztán egy csacsi kukoriczaszárat ropogtatott, s volt két derekas és nagy füle, melyek úgy mozogtak előre hátra, mint valami legyezők.

Kinn a fészker alatt azonban, három fölnyergelt ló álldogált, s kaparta olykor a jeges havat, míg az istállóból ki nem jött a gazda, s abrakos tarisznyát nem akasztott mind a három fejére.

Az elsorolt állatokon kívül, voltak még az istállóban másféle élők is, t. i. emberek. A tüzelő megglehetősen közepére volt ásva az istállónak, egy kis mélyedés, melyben tőzeg égett, és sötét vörös lángjával pirosra festé a körölte ülő alakokat.

Ismerjük már valamennyit. Csíkos Andris ült ott, Czoki Misu, és Bálint. Búsongva, beszélgetve, és tüzelgetve. Azt hitte volna a szemlélő, hogy valami becsületes pusztai embereket lát maga előtt.

Még az időről, még a hóról, még a vetésről is beszélgettek.

— Kemény a tél, majd csak enyhe lesz a tavasz, — mondá Bálint. — Hanem amint mondják, sok vetés kifagyott a tél elején.

— Nekem is kifagyott vagy két hold, — mondá a tüzet piszkáló gazda, — bizony pedig úgy is kevés őszim van, elkéstem vele nagyon.

— De talán nem is kendnek fagyott az ki, hanem a kendéből, — tévé Csikós Andris e megjegyzést, — és kelletlenül még mosolygott is utána. Aztán hátrább taszította kalapját, s egyet nyújtózott: — Talán bizony meg is ették azt a gyereket a farkasok.

— Már hiszen szeretném őt küldeni a halálért, — mondá Bálint, szintén kedvet kapva a nyújtózkodásra.

— Hát a hóhérért, Bálint? — kérde Csikós Andris félvállról.

— Eljön az magától is, — válaszolá a kérdező.

— Magam is szomjan vagyok, — szólalt meg Czoki Misu is, ki leghallgatagabb volt még eddig.

Ekkor lassacskán, és nyikorogva megnyílt az ajtó, s egy siheder lépett be azon, olyan két kulacscsal oldalán, mint egy-egy malomkerék.

— Hej, csak hogy itt vagy! — kiáltott föl Andris élénkebben mint azelőtt, s a többi is mindjárt mozgóbb állapotba tette magát. — Hoczczide csak azt a kulacsot öcsém, nagyon is megszomjaztatnád te az embert!

A siheder közel lépett az Andris bátyához, ki is lecsavarta a kulacs kalapját, és meghajtotta azt amúgy istenesen.

— Hideg biz-e; — szólt aztán egy fél hanggal végig

törülve torkát, ingújjával pedig bajúszát, hanem azért meg lehet inni.

Aztán Czoki Misu nyúlt a kulacs felé.

Jobb bort is mér ez a zsidó, mint Salamon mért, — mondá a házigazda, fél szemével a kulacsra tekintgetve, s keservesen nyelve a szárazkortyokat, míg már a sor reá kerül, hanem Andris nem hagyta őt várakozni. — Ott a másik kulacs, Márton komám, ne várakozzék kend, hanem vegye hasznát amint tudja, aztán majd adjon abból a füstösből, — ezzel a feje fölött csüggő oldal szalonnára mutatott, — egy kis harapni valót.

A gazda aztán el is vette a sihedertől a kulacsot, aztán meghajtotta azt, annak rendje és módja szerint.

Andris már kezdetben észrevette, hogy a gyerek csak feszeleg, csak feszeleg, s hogy szeretne valamit mondani ha merne, amiért is ivás után megszólította a házigazdát.

— Mondani akar az a gyerek valamit komám uram, de nem mer belőle kicseperedni a szó, bizony pedig jobb lenne sietni vele, ha valami hajrá féle dolog. Hát csak kivele öcsém azt a jégenskapogóját, míg beléd nem sül itt a melegen, mert aztán megeszlek vele együtt. Hanem ne sugdosodjál, annyit mondok, mert akkor kés hegyével szedem ki a szót nyelvedből.

— Hát csak beszélj, ha tudsz valamit, — mondá neki édes atyja, aki nem volt más mint Márton gazda.

— Maris néni is itt van, — nyöszörgé végre a siheder; hol Andrisra, hol pedig atyjára tekintve, ott találtam a csárdában, nem szóltam neki semmit, hanem azért ő még is azt mondta, hogy: két kulacsot lát az

vitt. Kinn a fészernél pedig a paripák röhögtek egy kis vizért.

— Itassátok meg a lovakat, — volt a Csikós Andris, az ivástól még egészen magához nem térhetett hangjának első szava, amint t. i. letette a kulacsot. Bálint föl is kelt, és kiballagott az istállóból.

— Talán bizony nem is tudjátok a legujabb hírt, — kezdé Maris asszony, egy száraz fűzfadarabbal piszkálva a tüzet.

— Hirt-e, Maris asszony? — kérde Andris, — hát még olyan mesterség is van a világon.

— Bizony talán nem is tudjátok, hogy Veregi Ferkó agyonteremtette Pista grófot.

— Mit? — kiáltá Andris, fölugorva a tűz mellől.

— Hát bizony ugy agyon csapta azt Ferkó, édes öcsém, hogy Pista gróf nem hal meg többé.

— Agyonütötte?

A jelenlevők feszült kíváncsisággal néztek a vén asszony sárga arczára.

— Agyon bizony.

— Hogy történt?

— Hát ugy történt, — szolt Maris tökéletes tudatlanságot színelve, pedig már akkor nap megtudott mindent. — Hát ugy történt, hogy Pista gróf elrabolta Borist, a Ferkó menyasszonyát. Ferkó ezt valahogy megtudta, utána ment, és épen jókor jött. Pista gróf már nagyon furcsán akart bánni a menyasszonnyal. Épen akkor lépett Ferkó a szobába. Mikor aztán a gróf meghalt, mert hát fejbe ütötte Ferkó, akkor Ferkó fogta a menyasszonyt és elvitte.

— Nem fogták meg? — kezdé Andris fokozott kíváncsisággal.

— Még eddig nem.

— És hol van?

A vénasszony föl húzta vállát:

— Ki tudja? — Kóborol valahol.

Csikós Andris és Czoki Misu összenéztek.

— Bolond is lett volna, ha elhagyta volna magát fogatni, — folytatá a vén boszorka. — Most a tömlőczben ülne, így pedig éli világát. Ha férfi volnék, magam is betyár lennék. — E szavaknál fölemelte fejét a vénasszony, s a körölte ülők bámulva láták, hogy szemeiről a mézga eloszlott, s úgy égtek azok, mint a zsarátnak. Hanem valami ijesztő, és borzasztó volt ez az égés, mint éji tizenkét órakor, a sirbolti lámpa. — Csak is Ferkó lesz a szerencsés ember, — folytatá Maris kevés szünet múlva, míg hallgatói, még lélekzetvétélüket is visszafojták. — Az öreg Veregi Debreczennek indítja holnap az egész gulyát, mert Gábor báró megtagadta a helységtől a legelőt, s a felesleges marhát most már minden ember eladja. A bogdácsi árendás pedig egy nagy pusztát vett ki Hevesben, és van legelője elég. Holnap ő is Debreczennek indul, mert megakarja a gulyát venni. Hejh! — kiáltá a banya, még megmaradt egypár fekete odvas fogát vigyorgatva — fogadni mernék, hogy Ferkó úgy tudja ezt, mint én, vagy még jobban. Ő csak a szerencsés ember. Mehet aztán akár Nagy-Oláhországba, meg fog élni ott is.

Maris oly hanglejtéssel, s a Ferkó iránt mutatott oly irigységgel adta elő e dolgot, hogy Andris és Czoki Misu összenéztek ujra.

oldalamon, hát eljön hozzánk, mert bizonyosan vendégség lesz nálunk, ő pedig szeret vendégségben lenni.

— De ha valamit szóltál neki gyerek, — mondá Andris, mélyen a siheder szeme közé tekintve.

— Így zsugorodjam össze, — felelé az, görbére tartott ujját föltartva, s félve meresztvén Csikós Andrisra tekintetét.

Hanem az uton, csak szóltál neki valamit. Kiveszi az az asszony még az ördögöt is a pokolból, hát belöled, hogy ne vette volna ki a szót.

— Az Isten soha ne segítsen el erről a helyről, — mondá a suhancz még erősebb tagadással, — ha csak egy szót szóltam is kendtek felől. Nem is kérdezett semmit, úgy czammogott mellettem a hóban, mint egy medve.

— Ugyan minek is kérdeztem volna, — szólalt most meg a vénasszony tompa kisérteties hangja a fölnyiló ajtótól. — Nem is tudok én minden embert, hogy hol van, ha a föld alá, víz alá lelátok, csak keresztül látok talán a levegőn is, hű hű hű!

A betyárok önkénytelenül összerezzenek, midőn a sárga sovány, és ránczos arcot, a mézgás, és üregeikben mélyen fekvő szemeket megpillantották. Régi idők óta ismerték pedig már e boszorkát, hiszen nem is volt olyan ember a vidéken, aki ne ismerte volna, de azért olyan ember se volt ám, ki meg ne döbbsen volna tőle, mikor megpillantotta. Hanem azért járatos volt ő, úrhoz, szegényhez, és zsványhoz. Eltudta ámitani mindegyiket, de azért hittek neki, mert oly ügyesen intézte dolgait, hogy ámitásának soh se tudtak nyomára jönni, és nagy titoktartónak tartották. „Hallgat mint Maris asszony.“

— Annyit tud mint Maris asszony. — Ezek már példabeszéddé váltak a vidéken.

— Hát, mulatgattok, mulatgattok, — szólta aztán Maris asszony, midőn látta, hogy megjelenése itt is megtette a szokott megdöbbszentő hatást, — hát mulatgattok. — No. Adjon Isten jó mulatást. Addig mulassatok míg fiatalok vagytok, majd nem fogtok mulatni ha olyan öregek lesztek mint én.

Bálintnak most valami tréfás ötlet jutott eszébe:

— Mint kend-e? — kérde kuporogva a tűzhöz közelő asszonytól. — De már ha tudnám, hogy addig élek, akkor nem akasztatnám föl magamat hamarabb.

— Hü hü hü! — nevetett Maris, és markába fujt. — Juj be hideg van odakin. — Csak megengeditek talán, hogy egy kissé megmelegítsem magamat.

— Hiszen azt szokták mondani, hogy tűz a vén-asszony; — jegyzé meg Csikós Andris.

— Hü hü hü! — nevetett Maris asszony, a tűz mellé kuporodva, hogy a vörös láng ijesztővé tette sárga arcját. — Be jó dolgotok is van, hogy mindig rá értek a tréfára.

Csikós Andris végig mosta torkát a szokott félhanggal, aztán előkérte a kulacsot:

— De már erre iszom egyet Maris, néni.

— Na hogy váljék egészségedre Andris, öcsém.

A főbetyár szájához emelte a kulacsot, és oly csend volt az istállóban, hogy csak a folyadék kotyogása, a már pihenő szarvasmarhák hosszú lélekzetvétele, s azon ropogás hallatszott, melyet a csacsi, a ki-böngészett kukoriczacsutkákkal még mindig véghez

— Sok mindent is összebeszél kelmed Maris néni,
— szólt végre Andris, tüzet kaparva pipájára. — Most
azonban eszébe jutott valami, és kétkedőleg függeszté
az öregasszonyra tekintetét : — Aztán meg mióta is lett
kend ilyen pletyka?

Maris láthatólag összerezzen, de csakhamar már-
kába fujt, s nevetni kezdett :

— Hü hü hü !

Valamennyi szem, ijesztő arczára volt szegezve.

— Bizony hideg idő van oda kinn, — dünnögé ke-
vés szünet mulva.

— Talán hogy neki melegedjék, azért beszélt kel-
med mindenfélét össze vissza? — Firtatá Andris.

— Legalább nem aludtatok el öcsém, — dünnögé
selypitve Maris asszony. — Hü hü hü. — Jól tudtam
én, hogy kinek beszélek. Többeszetek van nektek, mint-
sem hogy elhinnétek.

— Úgy hát Ferkó ütötte agyon Pista grófot.

— Hü hü hü ! — nevetett a vén boszorka : —
Ugyan már hogy is ütötte volna?

— Most hirtelen föltárult az ajtó, s a nagyürüsi
csárdából jöve, a Czoki Misu felesége rohant be:

— Fussanak kelmetek. A komiszáros Veregi Fer-
kót keresi. Mindjárt itt lesz !

XXIII.

A vérdíj egyik fele.

Maris asszony nem hazudott, Samu vásárra készült, csak hogy nem a falu gulyáját megvenni, hanem, neki volt néhány darab tinója, tehát e tinókat akarta eladni, s ökröket venni, hogy pálinkamoslékon meghizlalhassa azokat.

Sári hozzá volt már szokva férje gyakori eltávozásához, hanem azért most különösen szomorú arcot vágott, s kérte színlég Samu gazdát, hogy ne menjen, mert amint mondják, Csikós Andrisék éppen arra felé tartózkodnak, és a multkor is kiraboltak két szekeret.

Samu ismervén némely asszony ravaszságát, különösen pedig a Sáriét, nagyon jól tudta, hogy ez a beszéd csak olyan — szokás mondás, — de hogy Sári bensőleg bizony nem nagyon bánná, ha Samu gazda két hétig maradna oda egy helyett. Azon férjek azonban, kik kikapó feleséggel birnak, még is úgy vannak vele, hogy jobbnak tartják mint a minő. Hejh! pedig mennyivel rosszabb! Samu is azt hitte Sári felől, hogy el el mulatgat, el el beszélget a gróffal, hanem azért nincs eszében más valami bűnös cselekedet. — Megunja magát, — gondolta a férj, és vigasztalta magát e gondolattal.

— Hanem azért visszatérhetek ám fél utról is, — mondá kedves feleségének. Ha az út rossz, nem is megyek egy tapodtat sem.

Csakhogý az asszony sokkal okosabb, ám az efféle fogásokban mind a férfi; azért is nagyon jól tudta azt Sári, hogy ha máskép nem, gyalog is elmenne Samu ~~gazda~~ Debreczenbe, mert az ökrökre szüksége van, s igyekező ember létere, ily szükségét nem hágy kipótolatlanul.

Másnap reggel csakugyan elő is állt a szekér, föltettek rá egy tarisznyát, melyben volt hideg ludpecsenye, fehér kenyér és vöröshagyma, aztán föltettek egy kis kulacsot, melyben volt, körülbelül, egy itczényi kóser bor. Samu ~~gazda~~ összecsókolta feleségét a boltajtóban, aztán nagy szűr csizmaiban csuszogva, juhbőrrel bélelt nehéz rókaprémes köpenyegét czipelve, füleire huzott báránybőr sipka alatt, a kocsig vitte magát, arra nagy nehezen fölmászott, bele helyezkedett a ropant magas támlájú bőrülésbe, még egyszer figyelmeztette feleségét a teendőkre, és akart neki mondani még valamit, amit azonban nem mondott ki.

— Mehetünk, — szólt végre a kocsishoz.

A kocsis végig méregette ostorával, az egymás mellé fogott három czoczót, aztán nagy kелletlenül elkezdett a lovakhoz beszélgetni: — Na Isten áldjon meg; gyű te! Fakó ne! Kesely ne! — És a kocsinak először egyik kereke, aztán másik kereke billent keresztül az előtte álló rögön, s nagy nyikorgás közt, az egész jármű tovább haladt.

Gábor báró, egy fehér sudarú bükfa mellé támaszkodva, de a czifrán rakott téglakerítés háromszögeket képező rácsozata által eltakartatva, komolyan nézte az egész jelenetet. „Ha ez a zsidó nem jönne vissza többé“ — gondolta magában.

Bármily lassan haladt is a szekér, melyen Samu ült, de még is csak haladt, s mert nagy nehezen trappba nógatá czoczóit a kocsis, egyszer csak szekeres-től, lovastól, Samu gazdástól együtt eltűnt, az út kanyarulatánál.

— Hál Istennek! — sohajtott föl a báró, s tekintetét a Samu boltjának ajtaja felé fordította, hol a Sári szép gömbölyű alakja állt, s arcának pirossága bevirított a kertbe, virág helyett.

A báró most kivette zsebkendőjét, és a légből valami jelt csinált vele, mire a szép asszony is kivette zsebkendőjét, és a légből valamit nyolczas félét kanyarintott ki. A báró ismét intett valamit aztán kendőjét zsebre dugva, elmozdult a fa mellől, s a kastély felé vette útját. E pillanatban megérintette valaki karját. A báró hátra nézett. Maris asszony állt ott, vigyorogva, és meggörnyedve.

A méltóságos ur mintegy undorodva kérdé tőle :

— Mit akarsz itt Maris asszony?

— Nem adná ide méltóságod annak a kétszáz forintnak a felét?

— Melyik kétszáz forintnak, és melyik felét?

— Hát nem ígért méltóságod kétszáz forintot, ha elteszem utjából Samu gazdát?

— Mit? — kérdé a báró megdöbbenve, mintha egészen megfélekezett volna már arról, amit Marisnak mondott.

— Nem jön ám haza Samu gazda, — dünnöge vigyorogva a vénasszony.

A báró lesütötte fejét és gondolkozott. Aztán valami furcsa, és kárörvendő érzés lepte meg :

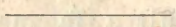
— Hogy tudod, hogy nem jön vissza — kérdé közelebb lépve a bunyához.

Maris felelet helyett sárgás sovány kezét nyujtá a báró felé.

— A fele bért kifizetheti a méltóságos ur.

Gábor báró az asszony szemei közé nézett, és azok ördögileg ragyogtak. Most tárczájába nyult, kivett abból egy bankjegyet, és rátette a vén asszonynak száraz markára. A marok összeszorította a bankjegyet.

— Hü hü hü! — nevetett a banya, és eltávozott.

XXIV.

A bűnös fiu, és az apai szív.

„Minden bokr szállást ad a betyárnak!“ Bizony ez is keserves egy nóta ám a maga nemében, és csak is azok énekelik olyan hévvel, kik nem ismerik azt a bokrot, mely a betyároknak szállást szokott adni. Ott van az az akasztófa alatt. Még jobban eltalálta a betyár dolgát ez a nóta : „Szegény betyár bujdosik az erdőbe. Azt sem tudja, le, vagy fel van-e benne! Hulló levél derekalja, párnája, Gyöngy harmat a takaródzó dunája!“

Az ám, ha van gyöngy harmat? De mikor gyöngy zuzmara van, gyöngy hó, vagy gyöngy jég! azzal ugyan nem igen takaródzhatik a szegény betyár. Néha bizony megesik rajtuk a sziviünk, mert nem is mindegyik rosszaságból lett ám azzá. Ime, mindjárt itt előttünk egy példa, Veregi Ferkó. Ő is bujdosóvá, ő is betyárrá lett, mivé tudott volna lenni?

Igaz, bemehetett volna a vármegyére, ha lett volna vármegye, és bejelenthetette volna magát a szolgabírónak, ha lett volna szolgabíró. Elmondhatta volna sorát, baját, elejétől fogva a végeig, mert bajban bizony nem volt szüke. De hát a vármegyét elpusztította a német, és csinált a helyére Isten tudná megmondani, miféle keveréket, otthon már az ördögnek sem kellő, cseh,

morva, és német pasasirokból; s a szolgabíró helyett is csinált olyan madárijesztőféle mesterséget, mitől elszaladt minden valamire való lélek. Nem ment hát be Ferkó, mert tudta, hogy ez a sok mihaszna népség, mihelyst gróf és szegény ember közt történik valami, mindjárt nem úgy nyúl hozzá, mint ki az igazságot akarja kikeresni. — Elitelték volna vagy 12 esztendőre; s mi lett volna addig az ő Borisából? Így legalább meglátja néha, aztán ha meghal is, de elmondhatja a más világon, hogy azért nem volt a német rabja!

Igy kerül a bajba nagyon gyakran az igaz szívű ember is!

Ferkó tehát, amint menyasszonyát egy lelketlen ember körmei közül megszabadította, utat keresett magának, a merre ellehessen tűnni a sötétben. Szürét Borisára terítette, őt maga mellé emelte a lóra, s így mentek volna el a Samu háza előtt, ha Peti, a ki ott egy kocsin ült, meg nem ismerte volna őket.

— Hej! Ferkó! hova mentek?

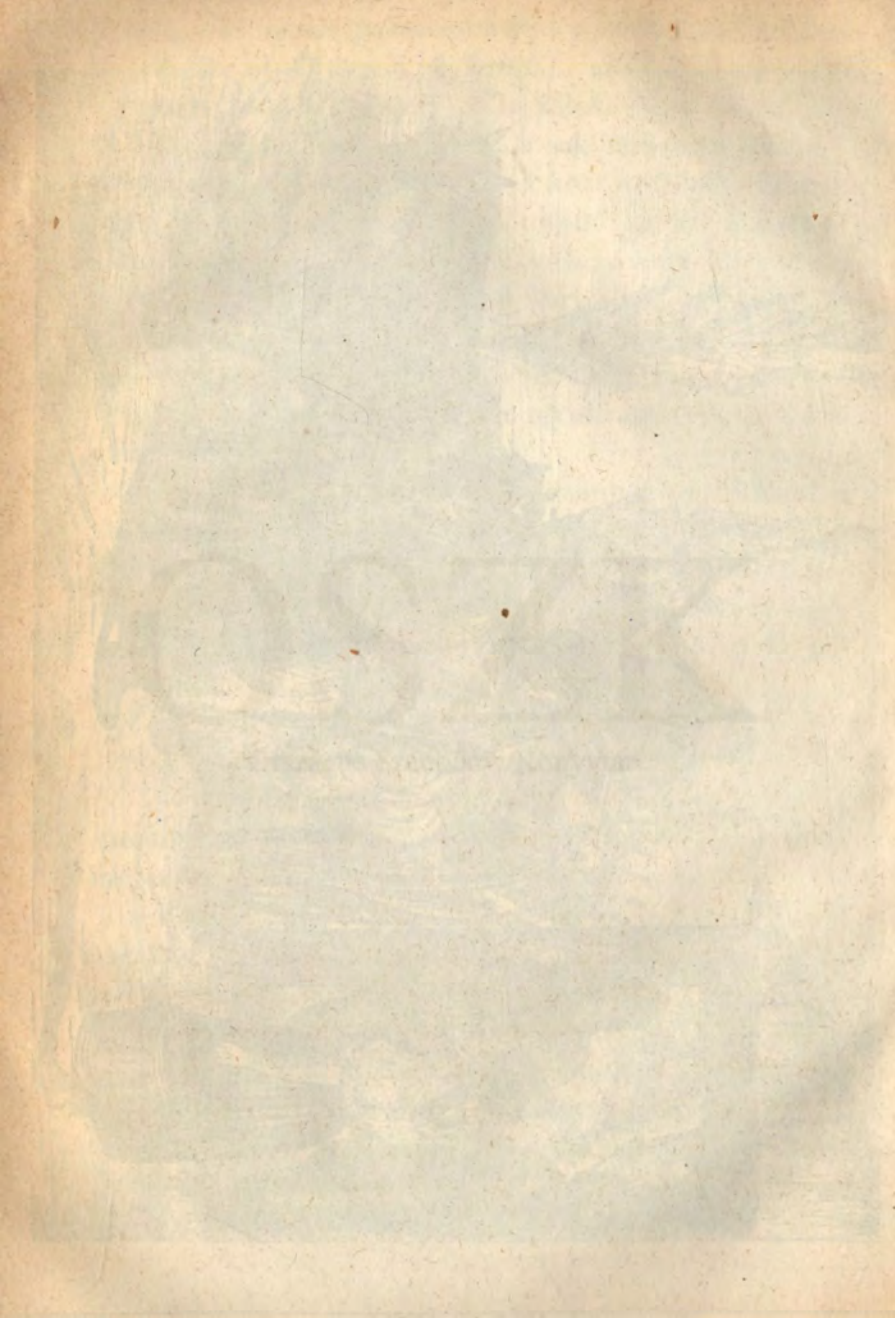
A lovas megismerte testvére szavát.

— Megyünk! — mondá neki. — Hanem ha látni akartok mégegyszer, jertek utánunk!—és eszavak után megsarkantyúzta lovát.

Peti mindjárt meg is kopogtatta a Samu gazda ablakát, kiszólította apját és Tóth Pétert, elmondta nekik néhány szóval a dolgot, azok mindjárt kocsira is ültek, és hajtottak amint csak lehetett.

Egy óra múlva elérték a burjánost, és ott találták Ferkót Borissal. A ló már nem bírta őket tovább, tehát lekellett arról szállniok. Összekapartak holmi rőzsét, Ferkó talált a zsebében gyufát, és tüzet gyújtottak,

mely meglehetősen égett már akkor, midőn a szekér mellettük megállt.

— Hál Istennek! — kiáltá az öreg Veregi, — csakhogy föl találtunk! Hát csak üljetek a kocsira hamar, aztán menjünk, mert nagyon hideg kezd lenni.

Ferkó néhány pillanatig hallgatott, aztán megfogta, és megölelte menyasszonyát:

— Menj Boriskám, áldjon meg az én Istenem! A mi utunk most már elvál egymástól, én majd neki megyek ennek a nagy mindenségnek, te pedig menj haza apám uramékkal, majd gondodat viselik ők, édes mindenségem!

Boris férje nyaka körül fonta karját, s ajkaival annak ajkaihoz tapadva, reszkető hangon susogá:

— Veled élek! Veled halok!

Az öregek, kik a dologból még nem tudtak semmit, nem is értették, hogy miért akarna ez a két fiatal elválni? Alig várták, hogy a kocsira vehessék őket, s elbeszéltessek Borissal, hogy mint történt eltűnése? aztán Ferkóval: hogy és hol akadt menyasszonyára ismét.

— Hát micsoda beszéd is ez? — kérde Tóth Péter uram. — Nem azért esküdtetek meg talán az oltár előtt, hogy harmadnapra már elhagyjátok egymást. Üljetek föl frissen, aztán gyerünk, hidegen fúj a szél szörnyen.

Ferkó, Borisát átkarolva, Borcsa a Ferkó vállára borúlva, ott álltak a tűz előtt, melynek kékes fehér lángja, arcuk bús vonására veté világát. Ferkó lecsüggesztett fejjel bámulta a lángokat, hallgatott néhány pillanatig, aztán keservének egész kifejezésével rázta meg fejét, és fölkiáltott:

— Hejh apám uram! nem való vagyok már én kelmetek közé! Én majd csak elmegyek, bujdosni a nagyvilágba, és ha meg nem esznek a varjak valahol, visszatérek néha néha, hogy megláthassam kelmetek, és ezt az én kedves Boriskámat! — Ferkó e szavak után felesége homlokához szoritá ajkát, és olyan keservesen sírt, mintegy három napos gyermek.

— Ejnye Ferkó fiam, Ferkó fiam! — sohajta fejét csóválva az öreg Márton, — de furcsa beszédet teszesz édes fiam, mintha bizony országkerülő gyilkos volnál, és ki akarnád kerülni az embereket.

Az öreg szavai annyira szívéükön találták a fiatalokat, hogy azok hangos zokogásban törtek ki.

— De hát mi baj? Mire való sirás ez? — kérdé most Tóth Péter nyugtalankodva. — Mi történt veletek, hogy szemetek könnyei megindulnak?

Ferkó most fölemelte fejét, s fájdalmanak oly keserves kitörésével, hogy még az öregek szemei is könnybe lábadtak, kiáltá :

— Mert gyilkos vagyok apám uram! Gyilkos vagyok! — s e szavai után feje visszahúllt, kedves felesége keblére.

Az öreg Veregi összerezsent, mereven nézett fiára néhány pillanatig, aztán oly komolyan, mintha imádkoznék, mondá :

— Nem igaz.

Ezután csendesség lett. A csillagok némán bámultak lefelé, s a már parázsszá égett rőzsének meg egy-egy lobbanása villámlott föl.

Az atya is, a fiú is, a többi is érezte most már,

hogy ami egy ember, egy család életét illeti: — nagy dolognak kellett történni.

— És kit öltél meg? — szólt végre az öreg Veregi, ki előbb azt mondta, hogy nem igaz. — Azt mondta, mert nem gondolt ilyesmire. Az események sebes rohamai azonban fölzaklatják a gondolkozási erőt is, és mit az ember nem bírna rendes helyzetben meggondolni egy nap, ilyenkor meggondolja egy perc alatt. A legnagyobb hadiesemények leggyakrabban egy pillanat szüleményei, míg hónapig tartó tervezgetések, ugyancsak egy pillanat alatt rombadőlhetnek.

Az öreg Veregi is annyit gondolt most egy pillanat alatt, mint amennyit ez előtt, sem felfogni, sem elhinni, nem birt volna egy hét alatt. Most, ez alatt a pillanat alatt gondolta át az egész esemény lefolyását, mely csak keresztül villant agyán, de ott hagyta ébresztő erejének egész hatalmát.

Azon órák alatt, melyeket fia, s menyé keresésével töltött el, nem gondolt egyébre, csak arra: vajjon hova lehettek, és hol fogom fölhalálalni őket. Hogy tűnhetett el, mi úton tűnhetett el Boris? — Arra azonban, hogy valaki elrabolta, nem is gondolt. Legfeljebb is arra, hogy más valami jöhetett közbe, amit ő felfogni nem bír. Most azonban, midőn fiától azon szavakat hallá: „Gyilkos vagyok!“ — mintha egy puskaporos hordóba szikrát dobtak volna, egyszerre lángra lobbant előtte minden, s a fénynél oly dolgokat kezdett látni, melyektől megborzadt.

— És kit öltél meg? — kérde fiától másodszor is.

— Kit? — kérde Ferkó lecsüggesztve, aztán

hirtelen felkapva fejét, hogy a bánat- és bosszú-érzésnek egyszerre adott kifejezést. — Azt a méltóságos urat, a ki egy szegény parasztasszonynak becsületét akarta elvenni.

— A bárót? — kérde az öreg megrázkódva.

— A grófot, — válaszolá Ferkó tompán.

És ismét csend lett. Szürkülni kezdett a reggel, és halványodtak a csillagok. A tűz már egészen kialudt.

Tóth Péter nem szólt semmit, ő talán gyengébb lélekkel birt mint az öreg Márton, s hamarabb megtört azon csapás alatt, melyet e nyilatkozat reá mért.

Boris szorosan átkulcsolva tartá szeretettjét, ki vészes jövőjének mélyébe merülve gondolkozott.

— De hát még is csak hazajöttök, — szólt végre, tompán a Ferkó atyja. — Hova mennétek most épen most.

A fiatal pár szívére, gyógyító balzsamként hulltak e szavak. Azt hitték ök, de különösen azt hitte Ferkó, hogy most már sem apai, sem baráti szív nincs számára e föld kerekiségén, hogy ember és állat, bújni, undorodni fog tőle, ha megtudja vétkét.

Úgy is van azzal a becsületes ember. Százszor bűnösebbnek képzei magát, mint a milyennek ismeri a világ, mely különbséget tud tenni a büntettek fölött. Ferkó érzé gyilkolási tettének nehéz súlyát, a nélkül, hogy a körülményeknek legcsekélyebb könnyebbitő szelét érezte volna. Jól esett tehát tépett lelkének, midőn gyengéden nyúlt ahhoz az atyai kéz, hogy amennyire lehet, gyógyítsa azon tátongó sebet, melyet a lelkiismeret úgy is eléggé marczangol. Pedig Veregi öntudatlanul ejté ki e sza-

vakat, az Isten maga lehellte szívébe a bűnbocsánat azon nemét, melyet az ily szerencsétlenek megérdemelnek.

— Hanem azért csak hazajöttök, — ismétlé komolyan a Ferkó atyja. — Még is csak kell, hogy gúnyát, és fehérruhát végy magadhoz, ha már bujdokolnod kell addig, míg az Isten igazságszeretete által megszállt bíróság föl nem ment.

Ferkó úgy szeretett volna most atyja lábaihoz borulni, s karjaival kulcsolni át annak térdeit. Ez volt a legelső biztató szó véres tette után, s bánatának talajára hintette, megfogant abban, mint hervadni induló virág kelyhében a harmatcsepp.

— Hát csak üljetek föl, — mondá még egyszer az öreg, — otthon aztán majd elintézzük a dolgot valahogy.

— Apám uram mondja, Borcsám lelkem, jer menjünk hát haza. Addig is melletted, és azok mellett leszek, akik szeretnek. — E szavak után megfogta fáradt paripájának kantárszárát, s a kocsi saraglyájához köté azt, aztán pedig megfogta Borcsa kezét, és oda vezeté őt a kocsihoz.

— Ülj fel Borcsám, ülj föl, — aztán felülök utánad én is.

Az öregek helyet készítettek, a fiatal pár egymásmellé ült, aztán lassu lépéssel megindultak a lovak, de néhány percz múlva, már sebesen csörömpölt a kocsi tovább.

Ferkó azonban nem sokáig maradhatott kedvesei körében. Még akkor nap hire jött, hogy keresik, és menekülnie kellett.

XXV.

Az események egy pont felé tartanak.

A Nagy-Üröstől Debreczennek vezető út mellett, elhagyott, összedült vályog-épület állt, talán azon csárdának romja, melyet Petőfi megénekelt. Teteje már alig volt, de a mi volt se arra való volt már, hogy az idő viszontagsága ellen bár kit is megóvjon. Beszakadva, szétszakadva, mint egy enyészetnek indult hulla, s oldalbordái, a szarufák mindenfelé mereszkedve feketlének a már ugy is esti félhomályban.

A düledezett falakon belül, a roncsolt tetőzet alatt, mintha mozgott volna valami, olyan sajátságos, sötétes tárgyakat lehetett látni, s ki egészen megmerte volna közelíteni az épületet, hallott volna bizonyos elfojtott hangokat, kísérteties susogást, s lehet hogy káromkodást is olykor olykor.

A romtól jól távol, hogy még a fehér havas uton is alig lehetett látni, valami kocsiféle homályos pont, igen lassacskán közelgett.

— Látsz-e már valamit? — kérdé most egy hang a horpadt tetőzet alól. — Az ördög csak nem vitte másfelé, hiszen Bogdácsról ez az út vezet Debreczenbe.

— Amott jön valami kocsiféle, — válaszolá egy másik hang. De hiszen vásár van, aztán ment már el kocsi elég. Mintha boszantani akarna az ur Isten, csak azt a zsidót nem hozza erre.

Szegény ur Isten, bizony még a betyár is azt képze-
li hogy véres bűneihez segédkezet nyújtasz!

— Jó lenne ha Bálint egy kissé előre tekintene, —
hallatszott most a Csikós Andris hangja. — Hát ha a
kapi düllő-úton fordult be, s a réten megy neki a Hor-
tobágnak, miután arra nem olyan rögös. Még tegnap
eljött otthonról, és lehetetlen hogy mostanig ide ne ért
volna. Igaz ugyan, hogy Nagy-Ürüsen elszokott beszél-
getni komájánál, most még jobban mint azelőtt, mert
minden órában fordul ott meg zsandár, és nem fél még
a zsidó sem.

Az alatt pedig, míg így beszélgettek, közelebb és
közelebb zötyögött a Samu gazda szekere, persze hogy
csak úgy módjával, amint már az ilyenféle emberek
járni szoktak.

— De talán még is jobban hajthatna kend Miska,
— szólalt meg Samu ~~gazda~~ a kocsi hátsó üléséről, a
mint egy zakkanóba zötytyenve szunyokálásából föl-
ébredt. — Sötétedik és egy fél óra múlva már egészen
sötét lesz, pedig messze vagyunk még Hortobágyhoz.

— Holdvilág van, — válaszolá nagy kényelmesen
a kocsis.

— Az ám, — mondá Samu némi nyugtalansággal,
— hanem a komám, a nagy-ürüsi csárdás azt mondta,
hogy éjszaka nem tanácsos erre járni.

— Ugyan már miért nem? — kérde a kocsis egy-
kedvűen.

— Azt mondják, hogy erre tartózkodik most Csi-
kós András.

— Na bizony, — dörmögé Mihály ur, — és le-
vette kalapja karimájáról füstös cserép pipáját, hogy

rágyujtson, minek következtében a lovak még lassabban koczogtak.

Mi pedig siessünk előre egy kissé, s túl a roskadozó falakon, túl még a hóval borított láthatáron is, több melléképületekkel, istállókkal és nagy szekérszínnel ellátott ház áll, talán kellő közepén a hortobágyi sivatagnak, hol többnyire még most is csak egy kútágas jelzi azon pihenő-helyeket, hol ember is jár néha-néha. Margitától idáig nem lehet ilyen nagy épületet látni, mert félig meddig ez ura és központja a pusztának, a hortobágyi csárda, avagy ha úgy tetszik, — vendéglő.

Ehez a csárdához néhány száz lépésre állt akkor egy kis putri félig a földben, félig ki a földből, holmi cselédségnek a számára, kiknek elegendő hely már nem jutott a csárda körül.

A putri vályogkéményéből kékesszürke színt játszó füstgomolyok emelkedtek most ki, s bár szűk, és alacsony volt a hajlék, szívesen gondolt arra a hidegben utazó, hogy mily jó meleg lehet most az alatt a kémény alatt. A kis, fenyődeszkákból szegezett ajtó most felnyílt, s egy magas, daliás férfialak lépett ki azon, hogy alig lehetett elhinni, miként az a szűk vályogketrecz ilyen embert is rejthet magában.

A kilépő szép barna fiatalember volt, egészsége s és piros arczszínnel bár, de tekintete s szomorú arcz-kifejezése ez élénk kinézésnek nem felelt meg. Kék posztónadrág volt rajta, végig lapos gombokkal, báránybőr-bekecs, azon rövid, virágos szür átvetve, fején széles szegésű kerek kalap, elől szemeire húzva, s jobban piros nyelvű rézfokos.

A kik a putriból utána jöttek, asszonyok voltak, egyik 50, a másik 30 éves lehetett.

A férfi körülnézte az eget, aztán egykedvűen mondta :

— Mire beesteledik , elérhetem a nagyürüsi csárdát.

— Hát csakugyan elhagysz Ferkónk ? — kérde a fiatalabb asszony.

— De ha már még, nem menj az országuton, hol most szekerek járnak, és megismerhetne valaki. Zsándárok is ténferegnek ilyenkor, de meg a komiszárus is jobban vigyáz. Hát csak arra menj, a kapi 'dülöutnak, arra nem igen jár senki és háborítlanul elérsz Nagyürüsig. Ott meg jól ismered Teremtő Márton uramat, az majd el fog szállásolni egy pár napig.

— Köszönöm a jó tanácsot kedves Zsuzsó vérem, áldjon meg a jó Istenem értte.

— Aztán ha még is találkoznál szülénkkel, — a Ferkó leánytestvére, kit egy hortabágyi juhász vett f eleségeül; — aztán ha még is találkoznál szülénkkel, hát tiszteld őket édes vér, és mondd, hogy az ünnepekre, ha lehet, meglátogatjuk őket. Akkorára már a te ügyed is majd csak jobbra fordul, hiszen lehetetlen, hogy a vármegye, el ne ismerje az igazságot.

— Jobbra fordulna ha gróf volnék, és egy gulyásbojtár halt volna meg menyasszonyom mellett, — de hát így édes Zsuzsóm, a jó Isten tudja mit csinálnak velem, ha megtalálnak fogni. Pedig hát nem is bujdoshatok így örök időig, már is olyan furcsán jövök ki magam előtt, mintha valóban akasztófára való volnék.

— Majd megsegít a mindenható jó Isten. Aztán

tudod Ferkónk, hogyha bár szegények vagyunk is, de annyi még is mindig van szegény hajlékunkban, hogy akár mikor jössz is, nem fogsz éhen maradni nálunk, s ha szűken vagyunk is, de azért mindig találunk helyet a te számodra is!

— Köszönöm testvérem, áldjon meg az Isten érte.

— Ferkó most lehajolt, megcsókolta testvérét, aztán kezét fogott testvére anyóssával: — Kelmedet is Isten áldja meg Julis néném, s ha nem látnánk is többé egymást azt kívánom tiszta szivemből, hogy a legboldogabbak legyenek!

— Ejh dehogy nem látjuk öcsém! — mondá az asszony vigasztalólag, pedig amint a Ferkó könyes szemibe tekintett, az ő könyei is megindultak.

Ferkó, nehogy szíve még jobban fájjon, elfordult tőlök, és neki indult a pusztaságnak.

Amint előbb megemlítettük, ő bizony nem sokáig maradhatott szülői és Borisa mellett, mert híre jött, hogy keresik, és menekülnie kellett otthonról. Majd megrepedt az a két fiatal szív, mikor el kellett válnia egymástól!

Mily véletlen esetektől is függ az emberek boldogsága! Ki gondolt volna arra, midőn e fiatal párt az oltár előtt látta, egymást szeretve és boldogan, — hogy három nap múlva már válniok kell, s hogy az a két szív, talán a legszenvedőbb két szív lesz az ég alatt. Isten által úgy van berendezve az emberek sorsa, hogy néha épen azon pillanatban, melyben a legboldogabbnak érzi magát, készülnek számára a keserves órák, — és ismét vannak esetek, hogy a legkeservesebb percekben készül számára a boldogság. Ezért ne bizza el magát

soha senki a jólétben, és ne essék kétségbe, bár mily ijesztő legyen is előtte, a jelennek arca.

Amint tehát Ferkó elhagyta a szülői házat, elment jobbra is, elment balra is, fölkereste azokat, kikbe legjobban bízott, de mert nem maradhatott soká egy helyen, az alatt a rövid napok alatt is, bejárta már majd nem minden ismerősét. Így került testvéréhez is, hol aztán föltette magában, hogy eltekint haza felé, mert olyan hosszúnak tetszett már a távollét, mintha száz esztendő óta tartott volna. Elhatározta tehát, hogy haza tekint, ha csak egy pillanatra is, de még is könnyebbségére lesz szívének.

Amint aztán a nagy fehér pusztaságnak neki indult, menetközben mindenféle gondolatok keresték föl őt, s midőn arra gondolt, hogy épen lakodalma napján rabolták el tőle menyasszonyát, lelke teste csak úgy reszketett a fájdalomtól. „És miért vert meg engemet így az Isten! Mit tettem én, hogy így megverjen!“ — Mikor aztán eszébe jutott Csikós Andris, — mert Boris elbeszélte neki amit mind addig, míg eszméletét egészen el nem vesztette, tudott és látott, s így fölismeré azt ki őt lovára emelte, — tehát amint Csikós Andris eszébe jutott, szorosabban szorítá kezébe fokosa nyelét, s fogai összecsikorogtak.

XXVI.

Harcz a betyárokkal.

A nagyürüsi csárdában pedig uj volt már a kores-máros, mert Salamont három esztendei fogságra ítélték.

Maris asszony, aki hét mértföldnyi kerületben eljárogatott mindenfelé, eljárogatott ide is, hirt hozni és vinni, hallgatózni és megtartani abból magának a jót, átadni másnak a rosztat. Aztán épen debreczeni vásár levén, ilyenkor sok ember megfordult a csárdában, és hallani lehetett soktól sokat. Ott kuczorgott hát Maris asszony a kályha mellett, nagy tarka és kopott kendőjében meghúзва magát, pislogva és fülelve, mindenre, amit maga előtt történni látott.

Ott volt már mikor Samu gazda megérkezett, s ott maradt még azután is, mikor Samu gazda elindult, odvas szemeinek baljóslatu tekintetével vizsgálva őt, s lévén távozása után kissé nyugtalanabb. Hanem az ajtón járkáltak ki be, s így még is volt alkalma a szórakozásra. Most azonban megdöbbsent Maris, mert egyszerre csak kardcsörgést hallott, sarkantyupengést, az ajtó egészen föltárult, s elül a csendbiztos, aztán négy vagy öt pandur lépett a csárdába.

A banya megdöbbsent, kissé összébb rántotta magát, de azért úgy tett, mintha a belépőket észre se vette

volna, hanem inkább behúnyta szemeit, és alvást színlelt.

A kard ott csörgött, a sarkantyú ott pengett, hallotta amint egyik másik helyet foglalt az asztal mellett, s mikor a csendbiztos két pandurnak azt parancsolá, hogy menjen ki paripája mellé, hogy kettő minden eshetőségre készen legyen.

— Vásáros idő van, — mondá a komiszarius, ilyenkor nem lehet tudni, hogy mi történik.

Néhány percz múlva bejött a korcsmáros, egy száraz barna ember, s a csendbiztos mellé húzódott:

— Csendbiztos uram, egy pár szavam volna.

A csendbiztos fölkel, és a korcsmárossal kiment a másik szobába.

— Gyanum van valakire csendbiztos uram, — mondá a korcsmáros. — Ez a vénasszony már harmadszor van itt a héten, és ha igaz, amit kocsisom mond? — hát Csikós Andrisékkal látta tegnap beszélgetni. Ez a vénasszony Bogdácsról való, ahol Samu komám lakik. Samu komám ma Debreczenbe ment a vásárra. Itt megetetett. Mondtam neki, hogy ma ne menjen tovább, de nem hallgatott rám. Samu komám bátor ember. De mig itt volt, ez a vénasszony mindig szemmel kísérte őt. Én tartok valamitől komiszárus uram. Az ilyen pusztahelyen lakó embernek nem jó a dologba avatkozni, hanem Samu komámat még is féltém. Ha csendbiztos uram néhányad magával eltűnhetnék innen, de úgy, hogy ne vegye észre senki, — bizony jó lenne, ha a Hortobágy felé eltekintene, annál inkább, mert már alkonyodni is kezd az idő.

— Itthon van a kocsis? — kérde rövid idő után a csendbiztos.

— Nincs biz az, komiszarius uram, bőrökkel küldtem Debreczenbe.

— Nem jó lenne ha elfogatnám ezt a banyát?

— A világért se csendbiztos uram, mert ha semmi se történnék, ugy szabadon eresztené ismét, s ha Csikós Andris megtudna valamit, vége lenne az életnek.

A csendbiztos ismét gondolkozott néhány pillanattig, aztán megnézte óráját, kitekintett az ablakon, aztán az udvarra nyíló ajtón távozott.

— Hej Gazsi, — kiáltott a künn álló egyik pandurnak. — Ide gyere!

A pandur engedelmeskedett a parancsszónak.

— Menj be, — mondá neki halkan a biztos, — Pistát és Miskát szólítsd ki, Daninak pedig add tudtára, hogy várjon még vissza nem jövünk, azt a vén banyát pedig szemmel tartsa.

A pandur bement a csárdába, s néhány percz mulva megnevezett két társával visszatért. Most mind az öten lóra ültek, és lefelé indultak, a hortobágyi uton.

Ez egy félórával történhetett, a Samu gazda eltávozása után, ki most már nem messze járt ahhoz az összedült házhoz, vagy gunyhóhoz, melyben Csikós Andris, Czoki Misu, és Bálint várakozott reá.

Már meglehetősen homályos volt az idő, s hozzá néhez és sűrű köd kezdett gomolyogva, hömpölyögve lefelé ereszkedni.

A kocsis megtöltve pipáját, és kicsaholva, erős

szippantásokkal kezdé tüzre élesztetni a nedves kapadohányt, s midőn némi füstféle jelentkezett orra alatt, megrángatta a czoczók kantárszárát, s különösen a fakót, mely nyergesnek volt fogva, jól végig ütlegelte nehéz fonott ostorával, mire a czoczók ismét sebesebb ügetéshez fogtak.

A dűledezett ház mindinkább közeledett, a nélkül hogy akar a kocsis, akar pedig Samu, valami nagy figyelmet fordított volna reá. Csupán a lógóra fogott sötét pej, és hátsó jobb lábára keselycsikó, melynek könnyebb dolga volt mint társainak, de nem is ismer-vén még az élet viszontagságát annyira, tehát jobb kedvvel haladt előre, s olykor olykor magasra kapva fejét, s előre hegyezve füleit tekintgetett az előtte álló falak felé, s hortyant meg néha.

Hanem sötétebb és sötétebb lőn. Minél közelebb értek a házhöz, annál kevésbé látták azt, mert fokról fokra sűrűbb lett a köd is.

— Talán bizony elhordta valaki előlünk azt a „ló-
ijesztőt“? kérde végre a kocsis.

Olyan régen láttam már, és még se birjuk el-
érni.

— Itt kell annak lenni valahol, — mondá Samu gazda. — Szólítsa kend jobban azokat a lovakat, mert olyan sötét lesz egy fél óra múlva, hogy nem mehetünk egy tapodtat sem.

A kocsis maga is belátta, hogy gazdájának igaza van, s miután a két rudast ismét végig püfölte volna, a lógóson is végig nyujtott egyet, hogy t. i. most már ő is komolyabban hozzá láthat a dologhoz. Alig kezdett azonban hangosabb zörgéshez, a sebesebben haladó

szekér, midőn a lógós egy nagyot horkant, félhold-szerű alakba görbült ijedtében, s a rudas lovakat kitaszította az utból. A kocsis már ismét fölemelte ostorát, hogy legalább legyen hát oka a lógósnak mitől megijedni, midőn egyszer csak azt vette észre, hogy ő ijedt meg, előtte állván sötét fekete ijesztő alakjával a roskadt ház, s három emberi alak, kik közül egy, erős hangon kiáltá a kocsisnak :

— Megállj!

A kik ilyen alkalomkor, pusztá, vagy erdő közepén, ezt a „Megállj“ — szót már hallották, azok bizonyosan tudni fogják, hogy mily kedves érzés szokta olyankor meglepni az embert.

A kocsis önkénytelenül rántotta vissza a gyepelőket, és a lovak megálltak.

A három alak közül egy most megfogta a lógós kantárát, kettő pedig a kocsihoz lépett.

— Kell-e golyó zsidó? — kérde kettő közül az egyik, pisztolyát a Samu mellének szegezve.

Még nem volt oly sötét, hogy a megtámadott föl ne ismerte volna Csikós Andrist, — kivel eleget találkozott ezelőtt, ösztöne azonban azt sugá, hogy el ne árulja ez ismeretségét.

— De hát mit akarnak jó emberek, — szól néhány másodperc múlva hanghoz jutva, — oda adom én a pénzemet a nélkül is.

— Na hát add ide, aztán eredj békével.

Samu kigombolta kabátját, belső zsebébe nyúlt, és kivette abból tárczáját. Bátor ember volt, hanem azért keze még is reszkedett egy kissé; a kocsis pedig, ki az

előtt oly fel sem vevőleg beszélt, nyakát se merte most mozditani.

Csikós Andris kinyujtá kezét, s elvette Samutól a tárczát. Elvette, aztán felnyitotta, de mert a sötétben már nem láthatá jól a bankjegyeket, elfordult, és gyufát gyujtott.

— Hát csak ennyi pénzed van zsidó? — kérde rövid szünet után. — Nincs ez ötven forint se. Hát a gulyára való hol van?

— Gulyára való? — szólt bámészkodva Samu.

— Nem akarsz érteni? — dörmögé Csikós Andris fogai közt, és csizmaszára mellől egy hosszú kést huzott elő.

— Mit akar kend! — kiáltá most Samu hirtelen fölállva a kocsiban, — kutassanak ki, és öljenek meg ha csak egy forinttal is több van nálam! — S most már a sötéten keresztül is lehetett látni, a különben becsületes zsidó sápadt arcát.

— Majd megkutatjuk, — szólt az előbbi. — Jól eldugtad te azt. Nincs időnk a keresgélésre. — S ezzel a kést csontig ütötte a szerencsétlen ember czombjába, ki egy jajkiáltással ülésébe roskadt vissza.

— Jaj!

— Hát hol is van a gulyára való, Samu gazda? — kérde Andris a kést, most már a szerencsétlen karjába döfve.

— Jaj! — kiáltá a szegény ember kinosan. — Honnan adjak? — Jaj!

— Nem használ, — szólt a betyár harmadszor is megvillantva kését.

— Segítség! — kiáltá Samu rémulten. — Jaj!

A szurást most oldalában érezte, s a vér minden felől elborította ruháját. A kocsis reszketett és imádkozott.

— Ugorj a kocsiba, Misu! — parancsolá ezinkos társának Andris, — és üsd a torkába a kést, ha még egyszer mer kiáltani.

Czoki a fürhétszre tette lábát, de azon pillanatban, melyben emelkedni akart, egy legetrázó: „Hah!“ — kiáltás hangzott háta megett, s a másik pillanatban szétzuzott fejfel zuhant a kocsi mellé.

— Ide hát a ki legény! — kiáltá most a hang másodsor, — s midőn Bálint a lovat eleresztve emelt bal-tával közeledett volna, talán az égből jelent, s a sötétben is daliás alakjával közte és Csikós Andris közt álló ember felé, ismét megvillant valami, s a Bálint összetört vállal, szédülten bukott a lovak alá.

Most |meglepetéséből Csikós Andris is magához tért, s kését magosra emelve rohant a csodálatos jelen-ség felé.

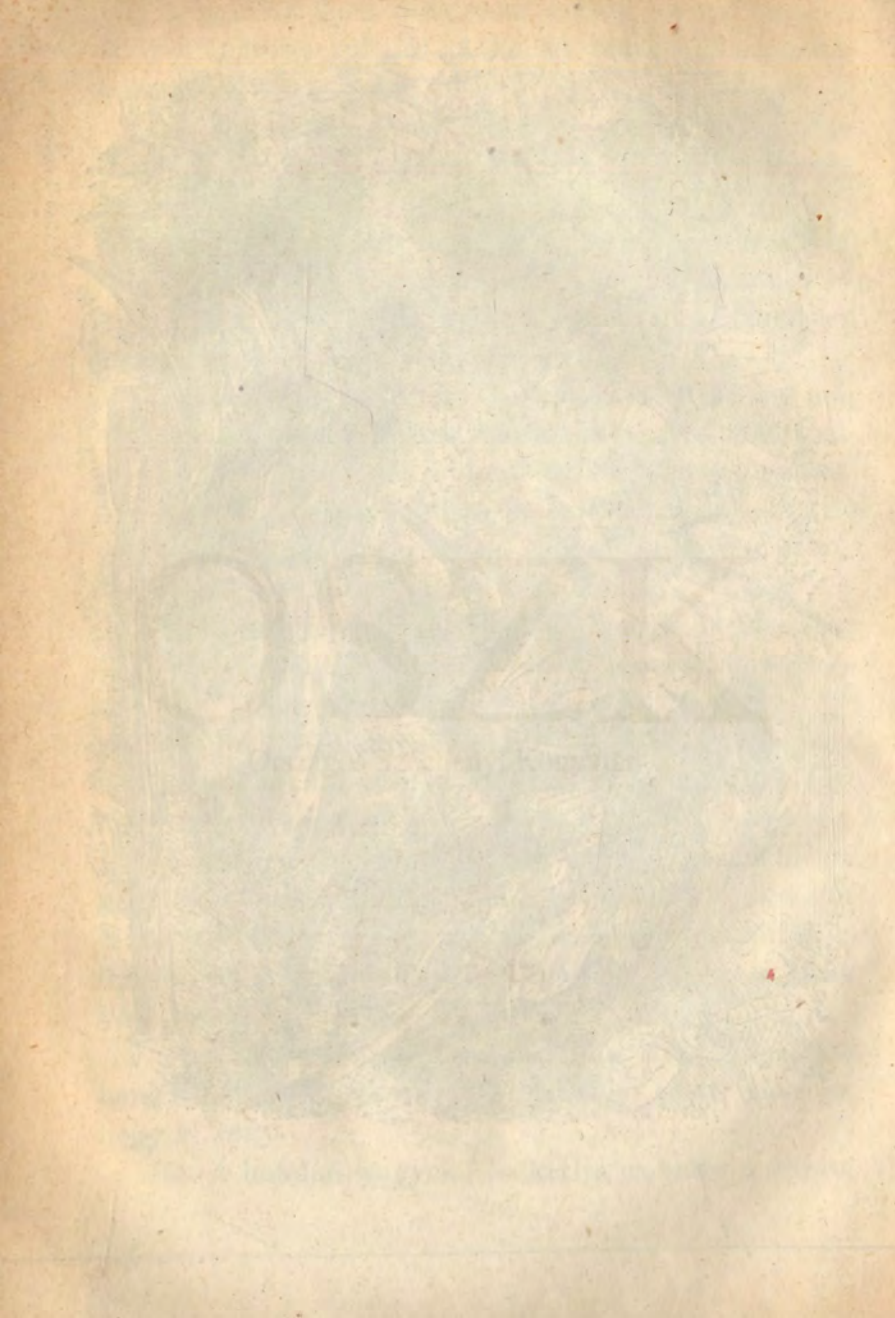
— Jer! — kiáltá ez hátrább szökve, s magasra emelve csillogó fokosát. — Jer! — Téged kerestelek. Hát ha vitéz vagy, jer!

A kocsis most már látva, hogy a menekülésre némi rés nyílt, talán a nélkül, hogy tudta volna mit cselekszik, a lovak közé vágott de e pillanatban dör-dült el a Csikós Andris pisztolya, s a kocsis a lovak közé bukott.

— A másik cső a tiéd! — kiáltá dühtől reszkető hangon az előtte állónak, — de előbb tudni akarom, hogy ki vagy.

— A halálod vagyok! — kiáltá ez, mint a villám

szökve Csikós Andris elébe, s épen, midőn löni akart az, kiütvén kezéből a pisztolyt, s az esésközben elsülve, a golyó a Ferkó lábába furódott, — mert az érkező nem volt más mint ő, — de nem ért csontot, hanem még jobban felhevíté az oroszán erejű fiatalembert, ki föltartóztathatlanul rohanta most meg ellenfelét, de ugyan e pillanatban egy másik lövés dördült el hátuk mögött, s mind ketten a földre zuhantak.

Most öt lovas ugratott a kocsi mellé, s az első hangosan kiáltá :

— Agyon kell vágni aki nem adja meg magát!

Már néhány perczcel ez előtt lassu szél kezdett lengedezni, a ködöt eloszlatá, s a láthatár délnyugati szélénél megjelent a holdnak vérpiros koronája, s első sugarait a lovasok kezében csillogó meztelen kardra veté.

A földön egymást tépve, harapva, ott gömölygött a legutoljára elesett két alak.

A csendbiztos körül lovagolta a kocsit.

— Vagy halott itt minden ember, vagy tetteti magát. — Hanem itt, ez a kocsin ülő csupa vér. — Keljen föl a ki él, mert a ki föl nem áll, abba bele lövötek!

— Még élünk! — kiáltá most egy fulladozó hang, — de segitsenek, mert meghalok mindjárt.

— Keljetek föl! — kiáltá a csendbiztos. — Gazsi vasat elő!

A földön hentergők közül az egyik fölállt.

— Jaj! — hörgé a másik, — a torkomnak vége.

A pandurok körül vették az álló alakot, s egy közülök leugrott a lóról, a másik pedig a betyárnak vélt egyén szívének szegezé kardja hegyét.

— Meg ne mozdulj. Gazsi kötözd meg.

— Miska te meg a másikat! — kiáltá a csendbiztos.

A néven szólított pandur szintén leszökött a lóról, s Csikós Andris látva, hogy a menekvés lehetetlen, megadta magát.

A legutóbb dördült lövés, mely a csendbiztos pisztolyából jött, nem talált, s az elesés a Ferkó sebes rohanásának következése volt.

— Segítség! — jajgatott most valaki a lovak közt.

— Ki vagy? — kérde a csendbiztos.

— Jaj! A kocsis vagyok! Meg vagyok löve!

— Ezt a kettőt kötözzétek a szekérhez, és segítétek ki azt a szerencsétlent.

— Hát ezek akik itt hevernek?

— Az én nevem Bálint, — hörgé az egyik. — Meghalok! A mellem be van törve.

— Hát ez itt? Nézzétek csak!

Czoki Misu arczezal feküdt a földön. Egy pandur megfogta, és hátára fordította. Arcát nem lehetett látni a vértől.

— Ez nem beszél többet ez életben, — monda a pandur.

— Rettenetes! — szólt a csendbiztos megrázódva, s a kocsiban ülőhöz hajolt le, kinek halál-

sápadt arczát most már megvilágította a holdvilág.

— Samu! — kiáltá a biztos, — Samu!

— Jaj! — hörgé az. — Jaj!

— Ez még is megmagyarázhatatlan! — Csak kocsira velük! Egy közületek a kocsis lesz, — mondá a panduroknak. — Vissza a nagyürüsi csárdához.

XXVII.

Maris néni nekigyullad.

Maris asszony még mindig ott kuporgott a kályha mellett, hanem azért egy kissé jobb kedvű volt mint az előtt. Dani, egy csinos barna gyerek, sűrű göndör fekete szakállal körülfolyt piros arcza majd kicsatant az élettől. Szemeiben volt valami nevető lélek, mert úgy mosolygott és nevetett az, amint ő akarta. Volt gyönyörű kis perge bajsza, szép fehér fogai, aztán derékban oly karcsu volt, mint egy kisasszony, vállban pedig széles. Gyönyörűen állt rajta a vörös zsinóros pandur-dolmány.

Hát ez a fiatalember azt cselekedte, hogy megúnván magát, elkezdett beszélgetni Maris asszonynyal, s egy egy pohár borocskával is megkinálta néha néha. Marisnak pedig megvolt az a jó szokása, hogy megitta a bort szívesen, és kerekedett tőle jó kedve.

A pandur kujon egy legény volt és itatta a banyát, borral is, szóval is.

— Bizúgy a Maris néném, — monda egyet pödörve perge bajszán, hallottam én annak hírét, hogy kelmed fain egy lány volt ám hajdanában. Hogy úgy égett a szeme mint a csillag, és hogy megszánta a szegénylegényeket. Hejh néném! akkor szerettem volna én élni, nem most, bizonyosan a kelmed szeretője lettem volna.

— Hm, — szólt kedvesen vigyorogva, és markába fujva a vénasszony. — Van lány most is elég, édes öcsém, szebbnél szebbek, aztán olyan legénynek mint te vagy, akad mindig.

— De nincs ám olyan, mint a milyen néném volt az akkori időben. Látni azt most is, még a szemejárása is más, mint a mostani leányoké. Aztán nem haragszik meg nénémasszony ha azt mondom hogy: — engem ugysegéljen, mikor egy kissé jó néz ki, még most is ugy szeretném megölelni, mint egy rózsabokrot. — És a legény olyan komolyan s tüzzel mondta a szavakat, hogy a csaposné, a ki a kályha másik oldalánál eddig jóízű, de elfojtott nevetéssel hallgatta, és a korcsmáros, ki a szobába nyiló ajtónál állt, és tetszelegve csóválta fejét, szintén azt kezdé hinni, hogy Dani komolyan beszél. Maris asszony pedig a markába nevetett:

— Hü hü hü! Ugyan ne mondd már, ugyan ne mondd már!

Nem gondolná azért az ember, mennyire képesek még az ily vén asszonyok is elhinni, s átengedni magukat a hizelgő szavaknak. Nincs olyan csunya teremtese a világnak, a ki el ne hinné, hogy szép, ha komolyan mondja neki valaki, sőt lelke nevet örömében, hogy akadt ember, akinek olyan izlése van, mint ő. Az öregek néha még rosszabbak e tekintetben a fiataloknál, jól esik nekik hallani, amit annyi évek óta nem hallottak már, s úgy tűnik föl előttük, mintha ifjú korukról álmodnának. Aztán meg Maris néni habár rettentő csunya volt is, de azért nem tartotta magát oly öregnek, mint amilyennek kinézett, s uram fia, ne vétkezzünk ha azt mondjuk, hogy néha megakadt a szeme a

fiatal legényeken. Különben akar hiszik olvasóink, akar nem, tudunk példát, hogy egy 75 éves asszony, 24 éves ifjuhoz ment férjhez, s hogy 75 éves ember, 18 éves leányt vett feleségül. De különben is kijelentjük, hogy az itt előadott események nagyrésze, valóban megtörtént dolog.

— Mondom pedig Maris néni, — folytatá kedvtöltését a hetyke fiatalember. — Ki szoktam én mondani amit érzek. — Aztán nézze csak; — s e szavak közt teli töltötte a Maris poharát borral, s oda vitte neki. — Igya meg ezt az én egészségemre Maris néni; — de fenékig! — Aztán majd én is iszom a magáéra egy nagyot.

Maris megfogta a poharat, és kiürítette, aztán markába nevetett.

— Ha épen kedved telik benne. Hü hü hü!

Most zsibaj támadt kinn a csárda előtt, szekér érkezett, lovasok érkeztek. A korcsmáros fogta hamar a gyertyát és sietett az ajtó felé, Maris asszony pedig, kit a bor egy kissé nagyon is feltüzelt, felegyenesedett helyéről, s oda sugta a pandurnak:

— Akarod-e tudni, hogy mi történt. Én keresztül látok a messzeségen, a sötétségen. Csikósék agyonverték a bogdácsi árendást.

Már hiszen akar mennyire látott is keresztül Maris a sötétségen, azt még se bírta belátni, hogy most a maga részéről roppant ostoba dolgot mondott, mert a törvényt az ilyen messzilatásokkal nem lehet kijátszani.

A pandur bámulva nézett a vénasszonyra, ki most bizonyos és borzasztó kárörömet árult el, s markába nevetett :

— Hü hü hü !

Az ajtó nem sokára, egészen föltárult, s két pandur háttal jött befelé, hozva valamit, vagy is inkább valakit, mert folytonosan lehetett hallani kinos jagatását.

Most a korcsmáros tört előre, kezében a gyertyával, s arcza olyan sápadt volt, mint a fal. Fölnyitotta a szobaajtót, és lelkendezve rebegé :

— Erre, erre!

Aztán a korcsmárosné futott elé, és tördelé kezeit, míg az ijedt gyermekek összebujtak, s rémesen meresték szemeiket félholt Samu bátyjokra, kinek egész öltözte át volt ázva a vértől. Szólni nem tudott, csak ezt nyögé folytonosan :

— Jaj! — Jaj!

A pandurok bevitték őt a szobába és letették az ágyra. A korcsmáros pedig hirtelen befogatott, és küldte kocsiját Bogdácsra, a Gábor báró orvosáért.

Most behozták a kocsist, kinek vállába furódott a golyó, és szalmát hintve el az ivószobában, arra fektették. Aztán behozták Bálintot, és oda fektették a kocsis mellé.

— Azt a két gazembert pedig, — kiáltá a csendbiztos, — vigyétek le a pinczébe, ott nem fagynak meg reggelig.

Midőn aztán a sebesültek így elhelyeztettek, a biztos Maris asszonyt akarta elővételni, hanem Dani halkan fülébe sugá :

— Szeretnék egy pár szót szólni komiszarius urammal. — Aztán kimentek az ivószobából.

— Hát mi szód van Dani, beszéld el, de csak hamarosan.

— Csak arra akarom kérni komiszárius uramat, hogy bizza rám ezt a vén boszorkát, kiveszek én ebből mindent. — Még semmit se tudtunk, s már ő azt mondta hogy : Csikósék agyonverték a bogdácsi árendást. — Én azt mondom, hogy az ő keze is bele van mártva ebbe a dologba.

— Hát aztán, hogy akarnád belőle kivenni Daniel?

— Csak úgy komiszariusz uram, hogy leitatom, aztán szerelmeskedek vele egykissé. — A pandur itt egyet pederintett bajuszán. — Furcsa egy banya ám ez, komiszariusz uram, még most sem haragszik a legényre.

— De hát aztán hozzá akarsz nyulni? — kérdé a biztos kíváncsisággal.

— Azt már csak rám kell bizni, komiszariusz uram.

— No Dani, ilyen vitéz már nem tudnék lenni. — Hát csak csinálj vele, a mit akarsz.

A pandur aztán visszatért az ivószobába, s egyet káromkodva leült a vénasszony mellé, ki az alatt míg oda volt elmorzsolgatta a pandur borát, s talán arra a száz forintra is gondolva, melyet majd a gróftól fog kapni, különösen jól kezdé érezni magát.

— Az Árgyilusát ennek a sok testnek, — mormogá Dani fogai közt, de úgy, hogy a vénasszony meghallhatta. — Annyira kiemeltem már magam, hogy azt se tudom hol a karom. — Nem szegődtem én test-

hordozónak. — Sári néni egy itcze bort, hanem a javából, mert erőre van szüksége.

A csaposné megcsóválta fejét, s nem birta elgondolni, hogy ilyen körülmények közt is lehet valaki, a ki borivásra adja magát.

— Iszunk tán még egyet, Maris néném, lelkem, — szólt Dani a banya felé fordulva, megcsippentve annak ránczos arczát, — még pedig a magunk egészségére.

— Még egy pohárral nem bánom, — mondá az öreg kissé nekivörösödve, mintha téglával dörzsölték volna meg arczát. — Ugy is hideg van odakinn, az éjjel pedig még haza akarok menni.

— Micsoda? — kérde a pandur, tele töltvén a poharat. — Csak nem akarja, hogy megegyék a farkasok.

— A báró orvosa úgy is eljön, aztán majd hazavisz az, ha megkérem.

— De már abból nem lesz semmi, Maris néném, — kiáltá Dani halkán, s oda nyujtotta a borral telt poharat. — Igya meg csak kelmed, aztán majd én is szólok valamit.

Maris magába öntötte a pohár tartalmát.

— Adj Isten egészségére, Maris hugom.

— Ugyan ugyan hü hü hü! Hogy beszélhetsz már ilyet.

— Úgy, hogy ha kelmedet most valaki meglátná, azt mondaná, hogy nincs több huszesztendősnél. — Dani most lehajlott, s ajkát a vénasszony füléhez illesztve, ezt sugá neki: — Nem akarna a feleségem lenni?

— Ugyan ugyan hü hü hü! — röhögött a banya.

A pandur ismét megtölté a poharat.

— Nem innánk erre egyet, Maris hugom. Hanem megálljon csak : először én iszom belőle egy cseppet, aztán igya ki a szerelmemet. — Dani most ajkához érinté a poharat, aztán átnyujtá a vénasszonynak, ki ismét magába öntötte tartalmát.

— Hej Sári néném! — kiáltá a pandur, — gyűszűvel mérik itt a bort vagy mi? Elé csak még vagy két itczével.

A csaposné ismét megcsóválta fejét. „Köröskörül jajgatás, és ezek még is isznak“ — mormogá fogai közt.

— Maris néném, — sugta most Dani a vénasszony fülébe. — Nem jobb lenne, ha levinnénk az istállóba ezt az egy pár itcze bort? — Ott jobban elbeszélgethetnénk. Ennek a Sárinak mindig rajtunk van a szeme.

A vénasszony most oly tüzesen nézett a legény szeme közé, hogy az majdnem odakapott kezével. Aztán néhány pillanatig hallgattak.

— Tudja-e mit? — susogta Dani kevés szünet mulva.

— Menjen kelmed előre, aztán én majd utána megyek.

Ismét néhány pillanat mult el, s ime Maris néni egyszer csak fölemelkedik, s úgy ballag kifelé, mint annak a rendje. Aztán fölállt Dani, kezébe vette a két itcze bort, és kiballagott utána.

XXVIII.

A szembesítés.

Még nem hajnalodott, midőn a komiszárius szobájának ajtaját megkopogtatta valaki.

— Ki az? — kiáltá a csendbiztos.

— Én volnék komiszárius uram, — felelé Dani hangja.

— Akarsz valamit?

— Csak mondani akarok sokat, komiszárius uram. Az ajtó megnyilt.

— Jer be hát, de siess, mert hideg van.

A csendbiztos visszabujt bundájába.

— Hát mi az ujság?

— Azt akarom kérdezni komiszárius uram, hogy megmarad-e az árendás?

Az orvos azt mondta, hogy nehezen. Ez az az ujság, amit mondani akarsz.

— Hejh dehogy az, komiszárius uram, — mondá a pandur fejét megvakarva, — nagy sor lesz még ebből.

— Mi lenne.

— Nagyon furcsákat beszélt nekem az a vén-asszony.

— Igaz! — Hát mentél vele valamire?

— De még mennyire. Majd megevett. Az orrom hegyét meg egészen elnyalta. — Aztán megesküdttetett, hogy nem fogom elárulni, — de mert nagy hasznát

vehetem, hát csupa tiszta szerelemből, nagyon sok furcsát beszélt. Most már csak az a kérdés, hogy elvisz-e az ördög vagy nem, ha tovább adom? mert hogy esküt tettem neki, az bizonyos.

— Majd számolok én azzal az ördöggel, te csak beszélj.

— De megengedi komiszárius uram, hogy leüljek, mert úgy elfáradtam az éjszaka, mintha csak malmot húztam volna.

— Hát csak ülj le, aztán beszélj, — mondá a biztos, nem állhatván meg egy mosolyt.

— Hát az egész onnan testálódik komiszárius uram, hogy Gábor báró verette agyon a bogdácsi árendást.

— Te még most is részeg vagy, te gazember.

— Nem én, komiszárius uram. Ha az lettem volna is, kijózanodtam volna az éjjel, de még csak nem is voltam. Most pedig olyan józan vagyok mint szent János volt, mikor Krisztus urunkat megvizezte. — Komiszárius uram nehezen tudja azt, hogy az árendásné, meg Gábor báró, sok olyan dolgot csináltak az árendás háta megett, melynek felét se engedte volna meg, ha előtte csinálták volna. — Tudta is ezt Gábor báró, s azért mondta ennek a vén boszorkának, hogy az árendást tétesse el láb alól.

— Jaj, — hangzott most a másik szobából :
— Jaj!

— Lassabban beszélj, — figyelmezteté most pandurját a biztos, — az árendás itt a másik szobában fekszik, s oda áthallatszik minden szó.

— Váljék egészségére, ha meghallotta, — szólt

most halkabban a pandur. — Hát csak azt akarom mondani komiszárius uramnak, hogy Gábor báró e célból adott is már e banyának száz pengőt. Ott van most is nála. A banya aztán fölkereste Csikósékat és föl is találta Teremtő Mártonnál, a kinek a tanyája itt van nem messze. Teremtő Márton maga is hallotta, amint a banya Csikóséknak azt beszélte, hogy Samu gazda nagyon sok pénzzel megy a debreczeni vásárra, mert egy gulyát akar venni, Csikósék aztán kilesték, hogy mikor megy, és innen van az egész.

— Noha innen van az egész, hát menj, és mondd Gazsinak, hogy Miskával rögtön üljenek lóra, és hozzák ide nekem Teremtő Mártont, te pedig menj verd azt a boszorkát vasra, és zárd be valahova.

— Ugyan hogy fog majd rám nézni? — mondá Dani, és ismét megvakarta fejét.

— Az mindegy, akár hogy fog. — Aztán ha elzártad, Csikós Andrist és Veregit felvezetitek az ivószobába, és nekem jelenteni fogod, ha már ott lesznek. Értetted?

— Igen is értettem.

— Na hát láss dolgod után.

Egy fél óra múlva aztán jelentette Dani, hogy Csikós és Veregi az ivószobában vannak, s hogy Veregit félig hozni kellett, mert lábikrája keresztül van löve, és nagyon megvan dagadva.

— Ki hitte volna, — mondá fejét csóválva a biztos, — hogy még ebből a Ferkóból is betyár lesz.

— Ha rávitte a kényszerűség, — tévé Dani e megjegyzést.

— Dejszen, a becsületes embert nem viheti arra semmi!

A csendbiztos aztán az ivószobába ment, hol a kocsis és Bálint, nyögve, de bekötözött sebekkel fekvének. Csikós Andris a kályhához támaszkodva állt, és maga elé bámult, Ferkó a hosszú asztal mellett ült, s lekönyökölve, fejét karjára hajtá. „Ime, — gondolá magában, hogy kerül a törvény vasára, a legbecsületesebb ember is. Inkább jutalmat érdemelnék, s jutalmam ime: a láncz! Aztán Borisára gondolt, s keblét mély sohaj hagyá el. Mikor látlak ismét, édes kedves feleségem?”

Mikor a csendbiztos belépett, Ferkó fölemelte fejét, s tisztán, bátran nézett annak szeme közé.

— Hát még te is Ferkó? — szólt hozzá a csendbiztos.

— Én is, komiszárius uram! — mondá az, nem tudván egyebet felelni.

A csendbiztos leült, és intett a panduroknak, hogy Csikóst vezessék elébe.

— Van nekem lábam, oda megyek én magam is, — dörmögé az, és a biztos elé lépett.

— Végre hát csak kézre kerültél, ugy-e Andris? — szólt hozzá ez. — Hiszed-e már, hogy a törvény keze mindenhova elér? Hónapokkal előbb ugyan csak e csárda elől szöktél meg, s ime az igazság keze visszahozott. Jól tudott magad is, hogy büneid nagyok, azt is, hogy 20 esztendőnél sem többet, sem kevesebbet nem kaphatsz, hát beszélj el mindent őszintén. Mondd meg legelőször is: Igaz-e az, hogy ti a Maris asszony figyelmeztetése folytán, álltátok el a bogdácsi árendás utját?

— Nem igaz, — felelé Andris. — Mi véletlenül jöttünk oda, s a korcsmárost már véresen találtuk, és

ott találtuk a kocsi mellett Veregit, ki éppen a korcsmárostól elvett bankókat olvasta. Ezen vesztünk össze.

— Igaz ez? — kérde a csendbiztos, Ferkó felé fordulva.

— Nem szólok én komiszárius uram semmit, — mondá az. — Verjenek itt agyon, aztán megvan.

— Csak hogy muszaj ám szólni Ferkó.

— Mit szóljak? Szégyenleném még csak azt mondani is hogy: nem igaz.

— Úgy hát elvállalod?

— El a halált, — de ezt nem.

A csendbiztos eszes ember volt, de az a vallomás is, melyet Maris a pandurnak tett, meggyőzé őt arról, hogy Csikós Andris a bünt Ferkóra akarja kenni, sőt némileg már azt is kezdé gyanítani, hogy a Csikós állításával ellenkezőleg, Ferkó jött véletlenül a dologba.

— Vezessétek föl Maris asszonyt, — parancsolá a panduroknak.

Két pandur elment, s néhány percz múlva a megkötözött vénasszonynyal tért vissza.

Maris sárga volt, s még jobban összeesve, mint szokott lenni, úgy látszék, hogy őt is nagyon megviselte az éjszakázás. Rozsdás fogai fölött most is ott ült a rendes vigyorgás, és beesett pislogó szemei, mint más-kor, most is lepettek voltak a mézgától.

Dani elfordult, és félrehúzta száját, a csendbiztos pedig, aki azt látta, mosolygott.

— Vezessétek közelebb, — parancsolá a panduroknak, — Maris asszony jó asszony, és szépen el fog beszélni mindent.

— Hü hü hü! — Nevetett markába az öreg.

— No hát mondd csak vén Maris, mikor voltál utoljára a Teremtő Mihály tanyáján?

A kérdett szétnézett, egy gyűlöletes tekintetet vetett Bálintra, aztán elvigyorogta magát, és markába fűjt:

— Hü hü hü! — Régen volt az, komiszárus uram, régen!

— De ha még oly régen volt is, mikor volt?

— Valamikor a forradalom alatt, komiszárus uram, mikor sok becsületes ember a betyár életet élte.

— És azóta nem voltál ott, Maris asszony?

— Miért mondanám, hogy voltam, komiszárus uram, — miért akarnék hazudni?

Most megnyílt az ajtó, és a kiküldött két pandúr a szobába vezette Teremtő Mártont.

Maris hátrább lépett, de úgy tett, mintha nem is ismerné ez embert.

— Teremtő Márton, — szólt a csendbiztos, mielőtt az érkezett, ki különben is nagyon meg volt ijedve, — gondolkozhatott volna; — mondd csak, mikor volt nálad Maris asszony utoljára.

— Ugy gondolom, hogy a múlt héten, — felelé az reszkető hangon.

— Mikor voltál ott utoljára Maris asszony?

— Valamikor a forradalom alatt, — felelé az.

— Mondd csak Teremtő Márton: mikor Maris asszony utolszor nálad volt, beszélt-e akkor Csikós Andrisékkal?

— Igen is beszélt, komiszárus uram.

— Jól van. Vezessétek ki, — parancsolá a biztos

a pandúroknak. — És most lépj elő Dani, aztán beszéld el, amit neked ez éjjel Maris asszony mondott.

Dani előlépett, a vénasszony pedig összeszorította öklét és nedves fogaival összeharapta ajkát.

Dani szóról szóra elbeszért mindent.

— És most nézzétek meg, nála van-e a száz forint?

Egy pandur a vén asszony mellé lépett, sovány melle fölé nyúlt, és elővette a 100 forintot.

A banya markába fujt, és vigyorgott:

— Hü hü hü! — Rendesen ezt szokta tenni, mikor valami nem közönséges történt vele.

— Most vezessétek elé Teremtőt.

Teremtőt elévezették.

— Beszéld el te Teremtő Márton, mit mondott Maris asszony Csikós Andriséknak, a bogdácsi arendás felől?

A Teremtő vallomása szóról szóra megegyezett a Daniéval.

— És mit szólsz ehez Maris asszony?

— Azt, hogy összebeszéltek ellenem. El akarnak veszteni. — Hü hü hü.

A nagy-ürüsi kisbíró jelenté most, hogy a megrendelt szekerek megérkeztek.

— A sebesülteket külön szekerekre kell rakni, — parancsolá a komiszárius.

Dani te velem jösz, és még valaki, Maris asszonyt is a mi kocsinkra kell ültetni.

XXIX.

A vallatás.

A csendbiztos szekere nem sokára előállt, melyre aztán Maris asszony csakugyan föl is pakoltatott. Arra a szekérre ült aztán Dani is, és még egy pandur.

Mielőtt elindultak volna, — mert a csendbiztos még nem volt a kocsin, — alkalma nyílt Daninak, hogy az éjjeli kínszenvedések fejében, a mamit egy kissé megtréfálhassa.

— Ejnye Maris néném, — szólt a vénasszony mellé ereszkedve, — de haragosan néz rám, mintha nagyapját öltem volna meg. Pedig hát voltunk már mi jó barátok is. Mit? — Maris néném, eszem a szentjét.

A vénasszony összeszorítá sápadt ajkait, s most már tudva, hogy a legény őt bolonddá tartván, eszén tuljárt, kimondhatlan gyűlöletett érzett elfajúlt szívében. A fiatal fa kiforrja a sértést, de az öregnek már nincs annyi életerege, hanem folyton érzi. Más vénség talán szégyelte volna magát, de Maris asszonyról ilyesmit már nem tehetünk föl, s ha fájt neki valami, az fájt: hogy tuljártak ravaszságán. „De annak is a bor volt oka. Legyen átkozott!“ — gondolhatá magában. Csakhogy mindig saját kárán tanul az ember, s a banyát az boszanthatá legjobban, hogy: alig ha lesz ideje e tanulásának hasznát vehetni. Miért nem jött hamarabb.

— De talán csak nem haragszik kelmed Maris néni? — kérde a mami arczát megcsippentve a pandur.
— Hiszen elég jó órát töltöttünk már mi együtt Maris néném. Mit?

Az asszony szeretett volna markába fújni, de kezén vas volt. Nem tehetett tehát egyebet mint azt, hogy t. i. sápadt szájaszélét összefogta, és nem szólt semmit.

A csendbiztos végre megtette az intézkedéseket, és a kocsinhoz lépett. Aztán felült. Kardját, fegyverét elhelyezte maga mellett s parancsolá a kocsisnak, hogy indítsa meg a lovakat. Jó négy zömök alföldi csikó volt a szekérbe fogva, s mert heverték is voltak, játszva iramlottak tovább. Az út fagyos volt és rögös, a szekér nem valami ruganyos, s így a rajtülőket meglehetősen rázásban részesíté. Az öreg asszony, úgy lötyögött ott, szemben a csendbiztossal, mint valami köpülő rud, melylyel láthatatlan kezek dagasztanak valamit. A biztos alig birta róla levenni tekintetét, s hihetőleg azon gondolkozhatott hogy: „Még is csak gyerek volt az a talpán, ki ezt a rutságot egy egész éjen át képes volt mulattatni.“

— Hát csak nem vagy közös Csikóssal semmiben ugy-e mami? — kérde végre, mikor már megúnta a hallgatást.

A banya kissé fölemelte fejét, s a kérdőre egy gyűlöletes tekintetet vetett, arczvonásai azonban csak hamar jámborabb kifejezést öltének, s egy pár másod-perczig magának dünnögve mondá:

— Még se hittem volna, hogy öregségemre ilyen mit akarjanak rámfogni.

— Talán bizony nem is ismered Csikóst, Maris

asszony? — kérde a biztos mintegy kedvét találva, a vénasszony tagadásában.

— Bár ne ismerném az átkozottat, — dünnögé az tompa s majd nem keservet eláruló hangon. — Ismer-tem már gyerek korában, és akkor is mondtam: hogy az akasztófán fog meghalni. De ha tudtam volna, hogy még bajba kerülök miatta, ott fojtottam volna meg a bölcsőben.

— Hát csak haragszol rá, ugy-e Maris asszony?

— Hanem azért bocsásson meg neki az Isten, — dünnögé a banya, mintha a kérdést nem hallotta volna.

Daninak különösen tetszhetett ez a beszéd, mert gyakran pedergeté bajszát, s egész kedvteltséggel bírál-gatá az asszony szépségét.

— Magam se hiszem, hogy te valami rosztat csele-keedtél volna, — monda a komiszárius, — hiszen fél-lábad már benne van a sírban. Ugyan mért adnád lel-ke-det az ördögnek ilyenkor

A banya kissé megdöbbenve mondá:

— Igaza van komiszárus uramnak. — Most ajkai-hoz emelte megvasalt kezét, és bele röhögött: hü hü hü!

A biztos szavai nagy hatással lehettek reá.

A csikók meglehetősen sebességgel haladtak, s a sze-kér rövid idő múlva a csikós tó egyik kinyúlásánál ka-nyarodott be a Bogdácsra vezető útra.

— Megállj! — kiáltá most a csendbiztos.

A kocsis megállítá a lovakat, Maris pedig össze-rázkódott, valami különös előérzet futotta át.

— Kinél van balta? — kérdezé a komiszárius.

— Ott a kocsifarban van egy rozsdás, — felelé a kocsis, — de azzal ugyan már nem sokra lehet menni.

— De csak elfogja talán a vizet?

— Az talán csak elfogja.

— Úgy elfogja a jeget is, mert hiszen az is víz, — mondá a biztos. — Hát csak fogd azt a baltát Dani, haladj be jól a jégen, s a hol gondolod hogy meg lehetős mélység van alatta ott vágj egy sir hosszúságú léket.

Maris markába akart fújni, de nem mert.

Dani leszállt a kocsiról, fogta a baltát, és haladt befelé a csikós tó jegén. Nehány ölnyi távolban megállt, és elkezdé vágni a jeget. Aztán füttyült hozzá egy szép temetési nótát.

A csendbiztos körül nézte a vidéket.

— Én nem látok senkit és semmit. Nézzetek szét, talán van itt jobb szem is az enyémnél. Aztán szóljatok, ha láttok valamit.

Most mindannyian széttekintgettek, még Maris asszony is, bár szeme soha sem volt úgy tele folyva mézgával, mint most.

— Nos, láttok-e valamit? — kérde a biztos.

— Én látok ott egy kútágast, — felelé a kocsis.

— Hát más valamit nem láttok?

— Én nem látok, — szólt a kocsis ismét.

— Hát te Jóska?

— Én se látok semmit.

— Semmi élet?

— Nem én, semmi élet.

— Úgy hát jól van. — És a biztos ismét Marisra veté tekintetét, ki valami vést gyanítva egészen össze-

töpörödve ült a szekéren. A biztos nézte öt darab ideig, aztán megszólította:

— Hát csak nem vagy közös Csikósékkal ugy-e Maris asszony. Negyvennyolcz óta nem is láttad őket?

— Nem én komiszárius uram, — mondá az reszkető hangon. — Ne segítsen innen az Isten, ha nem igazat beszélek.

— Hát Daninak se beszéltél az éjjel semmit Maris asszony?

— Hü hü hü, — dünnögött az öreg. — Mit beszéltem volna, komiszárius uram?

— Azt neked kell tudni Maris asszony. Aztán meg azt is tudnod kell Maris asszony: hogy az egy élő Istenem kívül nem lát most minket senki, ezek az emberek pedig meg vannak esküdtetve, hogy amit ez út alkalmával látnak és hallanak, a sirig nem mondják el senkinek, ott is csak annak a papnak, a kinek nem szabad azt tovább adni.

Maris mellére csüggeszté fejét, és úgy fülelt a biztos szavaira.

— Készen vagyok a lékkel komiszarius uram! — kiáltá Dani a jégről.

— Jól van. Most már jer ide, és vegyétek le Maris asszonyt a kocsiról.

— Engemet? — kiáltá az felemelkedve, s ijedten meresztve szemét a csendbiztosra.

— Épenséggel Maris asszony.

— És miért? Mit akarnak itt velem cselekedni? Hü hü hü!

— Semmit Maris asszony. Mondd el még egyszer

szépen, amit az éjjel Daninak beszéltél, akkor nem lesz semmi bajod. Sőt, mert látom hogy fázol, még egy pokróczot is fogok rád teríteni. Hanem először beszélned kell Maris asszony.

A biztos halkan, higgadtan és határozottan ejté ki e szavakat, melyek minden betűje jégcseppként hullt a banya összeijedt lelkére.

— Erőszakolni akarnak, — dünnögé az végre. — Kinozni akarnak! — Ártatlan vagyok! Mit valljak én magamra, ha ártatlan vagyok! Hü hü hü!

A banya annyira összeesett, hogy alig lehetett összehasonlítani előbbi alakjával, s ránczos homlokát, sovány kezeihez verte.

— Dani! — kiáltá most a biztos tettettet szigorral, — akkor te hazudtál. Maris asszony nem beszélt. Ő legalább azt mondja.

— Jó lesz egy kissé a lék alá tenni komiszárius uram, ott a hüvösön majd csak eszébe jut valami, ha nem minden is.

A biztos gondolkozott, menjen-e tovább a kényszerítéssel? A bizonyítékok azonban ingerelték őt a vallatás tovább folytatására.

— Hát csak vegyétek le a kocsiról Marist, — parancsolá végre, — de vigyázzatok, hogy meg ne üsse magát. Azt akarom, hogy épkézlábbal menjen a mennyországba.

A két pandur megfogta a Maris két karját.

— Mit akartok velem? — sikoltá az oly ijesztőleg, hogy a két ember majd hogy el nem bocsátotta őt. — Mit akartok velem? — Én nem vallok semmit, olyan

ártatlan vagyok, mint a ma született gyermek.
Hü hü hü!

De már erre aztán a csendbiztos is elnevette magát.

— Na Maris, ha így tudsz tagadni, akkor aztán csakugyan a lék alá kerülsz. Vegyétek le.

A pandurok leemelték a kocsirol.

— Vigyétek a lékhez, s mikor azt mondom: három! — akkor vessétek bele. A vizre aztán hintsetek nádat, holnap reggelre összefagy a vízzel, és senki se fogja tudni, hogy még Maris asszony is lehetne a jég alatt.

A két pandur megfogta Marist, és vitte a lék felé.

— Hü hü hü! — dünnögött a vénasszony, aztán sirni kezdett, még pedig énekelve. — Meg akarnak ölni, meg akarnak ölni! Istenem Istenem, mit vétettem én? Hü hü hü!

A két pandur megállt Marissal a lék mellett.

— Hát csak nem beszéltél Csikósékkal forradalom óta, ugy-e Maris asszony? — kérde a csendbiztos.

A vénasszony nem szólt, hanem rémesen mereszté szemeit a kivágott lékre, s nézte a vizet, mely kristálytiszta volt, s majd nem a tó fenekéig lehetett látni.

— Be hideg lehet ott Maris asszony, — mondá ingerkedve az egyik pandur.

— Egy! — kiáltá a csendbiztos.

A pandurok fölkapták a banyát, és oda tartották a vízfölé.

-- Jézus Mária! — sikoltá az, — Jézus Mária!

— Kettő! — kiáltá a csendbiztos.

A pandurok kissé lejjebb eresztették a mamit, hogy lábahegye már a vízbe ért.

— No mami, ha még egy pillanatig nem szólsz, úgy elbocsátunk, hogy soha se jössz vissza, — mondá Dani.

— Kivallok mindent, kivallok mindent; — hörgé az asszony.

— Kivall már mindent, komiszárius uram.

— Na hát akkor tegyék a jégre, — parancsolá a csendbiztos.

Mikor a banya nem látta maga alatt a vizet, s lábai alatt némi biztos alapot érzett, elkezdé csóválni majd nem mellére csüggesztett fejét, s oly hangon, mely ijedséget, s megátalkodottságot tanusított, rebegé:

— Mit tudjak mondani! Én szerelmetes Istenem, mit tudjak mondani?

— Jég alá vele! — kiáltá most a biztos színlett indulatossággal, — én nem töltöm itt vele az időt!

A két pandur megragadta Maris asszonyt ismét.

— Jaj! Kivallok mindent, kivallok mindent!

— Tegyék hát le még egyszer, de ha nem fogja elmondani amit tud, akkor ne is várjátok parancsomat, hanem dobjátok egyenesen a jég alá. — És most beszélj.

— Jaj komiszárius uram, lelkem komiszárius uram, én nem vagyok az oka semminek!

A két pandur meg akarta ragadni Maris asszonyt.

— Vallok! — sikoltá az, -- hiszen vallok! — Jaj édes fiaim, be nagyon is sietnétek a halálommal. Azt mondom, hogy nem én vagyok az oka semminek, azt

mondom édes komiszárius uram. A báró az oka min-
dennek, a gróf, a ki már régen az ördögnek adta
lelkét.

És most Maris asszony hozzá fogott az elbeszélés-
hez, és amint az éjjel Daninak, úgy most a másik pan-
dur és a kocsis előtt, elbeszélte szóról szóra mindent.
Mire aztán beszédét bevégezte, egy szemrehányó és gyü-
löletteljes tekintetet vetett Danira, s alig hallhatóan
susogá:

— Hanem ezért meg is boszorkázlak, ne félj!

XXX.

A vérdíj másik fele.

Gábor báró izgatottan járt szobájában föl és alá. Homloka hintve volt redőkkel, szemöldökei össze voltak huzva. Az ablak mellett orvosa ült, ki a kert zuzmárás fáira bámult, melyeken fekete varjak károgtak, meg-megtaszítván elröpültökben egy-egy ágat, mely a zuzmara-gyöngyöknek egész záporát hinté a földre; a harasztban keresgélő pipiskékre.

— És valóban nincs remény az árendás felgyógyulásához? — kérde, a nélkül, hogy megállt, vagy az orvosra tekintett volna.

— Amint mondtam, — válaszolá az, — a lép egészen át van szűrva.

— De hiszen a lép nem oly veszedelmes, — jegyzé meg a báró.

— Az az, hogy nem valami nagyon szükséges az emberi szervezethez, — mondá az orvos, — de nagyon sok bajnak okozója, és a legérzékenyebb valami. Aztán nagyon könnyen fenésedésbe megy át. — Az árendás valahol a Hortobágy körül támadtatott meg, s mig onnan Nagyürösre vitték, mig Nagyürösről értem jöttek, addig sok idő mult. A sebbel nem csináltak semmit. Ha mindjárt jéggel rakták volna, még lehetett volna belőle valami, de én már hihetőleg későn érkeztem.

— És mit beszélt? Beszélt valamit önhöz?

— Semmit. Fájdalmai rendkívül nagyok lehetnek.

A báró megcsóválta fejét, aztán megállt, s szótlanul gondolkozott néhány pillanatig.

Most halkán megnyilt az ajtó, s a báró komornyika lépett a szobába.

— A vén Maris van itt, méltóságos ur. Azt mondja, hogy méltóságod nem adott parancsot az ispán urnak, és az nem akarja neki a fát kiadatni.

A báró megdöbbsent, midőn Maris nevét hallá, de csakhamar összeszedte magát.

— És hol van az a boszorkány? — Kérdé néhány percznyi szünet után, egykedvűséget színlelve.

— Lenn a kertben, galyakat kapar össze.

— Hivassa föl.

A komornyik távozni akart.

— Megálljon csak! — kiáltott utána a báró, — úgy is meg akarom nézni a fáczánost. Majd magam megyek le. — Ön pedig orvos, úr, ha úgy tetszik, mulassa itt magát addig.

— De bizony én is megyek, — mondá az orvos. — A szekér azóta megérkezett az árendással, s ha nem segíthetek is rajta, kötelességem fájdalmát enyhíteni.

A báró is, az orvos is kalapját vette, és távoztak a szobából.

Ez alatt pedig a csendbiztos, a falu birája, és két esküdt ember ott kuczorogtak a kert sövénye mellett az árokban, s Maris asszonynak ki volt adva a parancsolat, hogy a sövénytől nem szabad távoznia, legfeljebb tiz lépésnyire, és hogy hangosan beszéljen a báróval, ki

hihetőleg le fog jönni, nehogy a Maris asszony megjelenése a kastélyban feltűnő legyen.

A báró alakja nem sokára fel is tűnt a kastély felől vezető úton. Kezében egy lovagostor volt, s mint rendesen, ha mély gondolatokba volt merülve, az ostorral lovagló csizmáját veregeté haladás közben. Amint Marist megpillantotta, egyenesen felé tartott. Aztán szét nézett, vajjon nincs-e valaki a közelben. — De nem látott senkit.

— Hü hü hü, méltóságos uram, — dünnögé összegörnyedve, és fekete fogát mutogatva a vénasszony.

— Mit akarsz velem te vén boszorka? — Kérdé tőle Gábor báró.

— Boszorka, méltóságos uram, hü hü hü! — Igaz biz-a! Hát csak azért jöttem méltóságos uram csókolom kezét lábát: hogy hát elintéztem a dolgot.

— Micsoda dolgot? — kérdé a gróf összehúzza szemöldökeit, mintha nem tudná, hova céloz Maris asszony.

— Hát amit rám bizott méltóságos uram, hü hü hü. — Az arendást eltettem láb alól.

A báró ismét széttekintett, aztán közelebb lépett az asszonyhoz, halkán, és tompán mondván annak:

— Fogd be a szád. Ha meghallom, hogy valakinek ilyesmit mertél kotyogni, megfogatlak, és saját kezemmel vesszözlek agyon. Azt, hogy én neked ilyesmit parancsoltam volna, úgy sem fogja elhinni senki, de azért ha meghallom, hogy valaki arról beszél, agyonvesszözlek, mert ez csak is tőled kerülhetne ki.

— Tőlem? hü hü hü! — Nevetett markába a vénasszony. — A vén Marisra, senki se mondhatja, hogy

elszokott járni a szája, — hü hü hü! Hanem arra kérem méltóságos uramat, kegyeskedjék kifizetni azt a másik százpengőt is, aztán ha kívánja méltóságos uram, soha se lát többé ez életben, hü hü hü!

A báró zsebébe nyúlt, és kivette abból tárczáját. Kezében tartotta azt néhány pillanatig, és szótlantul gondolkozott. Talán elakarta beszéltetni az asszonynyal a történetet, de jobban meggondolva a dolgot, még se tette azt, sőt inkább, hogy az asszony száját betömje, markába nyomta a száz forintot.

— És most lódulj; aztán tartsd, eszedben amit mondtam.

Ekkor előlépett a sövény mellől a csendbiztos, a falubirája, és az esküdt emberek.

A báró elhalványodott, össze fogta szája szélét, mereven állt néhány pillanatig, aztán azon visszataszító nagyúri göggel, mely a legtöbb mágánások tulajdona, a közeledők elébe lépett.

— Ki adott önöknek jogot arra, hogy az én bárói birtokom határát, az én engedelmem nélkül átlépjék.

— A törvény uram, — felelé hidegen a csendbiztos.

— Én nem ismerem azt a törvényt. A magyar fő nemes curiájába a tulajdonos engedelme nélkül egy idegen sem teheti lábát.

— Régen volt az uram, — szólt ismét a csendbiztos.

— Akár régen volt, akár nem régen volt, föl-szólítom önöket, hogy azonnal távozzanak! — kiáltá a báró, s ajkai kékültni kezdtek az indulattól.

— Csendesebben báró úr, — szólt a biztos közelebb lépve a báróhoz. — Hatalmamban állna önt azonnal vasra veretni

— Engem! — kiáltá a báró, lovagostorát a biztosra emelve.

A biztos revolverét vonta elő.

— Meg ne üssön a báró, mert lelövöm; — mondá szigorhoz szokott tekintetét a báróra szegezve. — Én a törvény végrehajtója vagyok.

A báró dühtől remegve bocsátá le karját.

— Mindent tudok uram, — folytatá hideg és kiért hangon a csendbiztos. — Ez az asszony, — e szavakkal Marisra mutatott, — előttem és három tanú előtt kivallott mindent.

— S ha szabad kérdenem, — szólt a báró reszkető hangon, — mi közöm nekem ez asszonyhoz?

— A bárónak az a köze van ehhez az asszonyhoz, hogy a báró neki a napokban száz forintot adott, s néhány perczcel ez előtt, és szemeink láttára, ismét száz forintot adott? — Miért adott a báró ez asszonynak kétszáz forintot?

— Mert nekem úgy tetszett, — válaszolá a báró.

A csendbiztos most egy réz sípot vett ki zsebéből és szájához illesztette azt.

— Mit akar ön? — kérdé a báró hirtelen, és megragadta a biztos kezét. — Ön talán pandurokat akar ide sípolni? Ön föl akarja ébreszteni a lakosság figyelmét.

— A báró akar kényszeríteni erre.

A méltóságos úr most ajkaiba harapott, s belátta hogy másképen kell pengetni a húrokat, mert a bün

mocska elföd az emberen minden méltóságot. Lehetett látni, hogy mily lelki küzdelmébe került e meghunyászkodás, de még az oroszán is megadja magát, ha látja, hogy most már minden erőfeszítése haszontalan.

— Legyen oly szíves, és vezettesse el ez asszonyt, — mondá a csendbiztosnak, — aztán tegye meg azt a másik szivességet, és kövessen kastélyomba.

A csendbiztos most felszólítá a bírót és esküdteket, hogy vezessék vissza az asszonyt a helység házához, s most szintén megváltoztatva modorát a báró iránt, követé azt a kastélyba.

— Vége a báró bűnének, — mondá a bíró, amint társaival magára hagyatott, — majd kitisztázza az most már magát.

XXXI.

Az értekezés.

Amint a báró és a biztos, a kastélyban voltak, s a komornyik felnyitotta volna előttük az ajtót, a báró megragadta a biztos kezét, s azon meleg leereszkedéssel rázta meg azt, melyet neki a szükség parancsolt.

— Bocsásson meg azon magamviseleteért, melyet önök iránt tanusítottam. — Annyira meg voltam lepetve, hogy magam sem tudtam mit beszélek. — Üljön le kérem, foglaljon helyet. — E szavak után maga a báró vont el egy széket az asztaltól, megfogta a biztos karját, s a székhez vezette őt. — Foglaljon helyet.

Lám, mennyire szívesek tudnak lenni a nagy urak is, ha úgy parancsolják a körülmények.

Most a báró izgatottan járt föl s alá a szobában, s azon gondolkozott talán, hogy kezdje beszédét, mivel lehessen a biztost megnyernie? Most szivar-szekrényére tekintett, s a biztost azonnal meg is kínálta szivarral, annak pedig jól esett azt tudni, hogy a sors egy méltóságos urat adott körmei közé, de az is lehet, hogy olyas gondolat föltámadt benne: hátha e méltóságos bűnösnek még hasznát is lehetne venni. „Alkalom tolvajt csinál“ — mondja a közmondás, s a biztos kezdé észrevenni az alkalmat.

— Uram — szólt most a báró, megállva és fürké-

szöleg tekintve az előtte ülő arczára, — azt hiszem, hogy ön nem kívánja senki szerencsétlenségét.

— Miért kívánnám báró ur?

— Na lássa. Ami megtörtént, az megtörtént. Látom, hogy benne vagyok a bajban. Meggondolatlanul cselekedtem. Nem vagyok azonban megrögzött bűnös, és ez elég leczke nekem arra, hogy máskor az ily tettektől ovakodjam. Öntől sok függ, ön sokat segíthet az ügyön, s én ahoz méltólag fogom önt megszolgálni. Gondolkozzék ön, és tegyen szíveséget ha tud. Kéz kezet mos. A köszönet s jutalmazás aztán az én dolgom.

A biztos lesütött tekintettel nézett maga elé, és hallgatott, érezte szívében az önzés azon férgét, mely addig míg táplálékot nem nyer, lustán húzza meg magát egy szegletben, de ha nyer, mozogni kezd. Az emberiség nagy része így van ezzel a féreggel, s határozottan csak is azt nevezhetjük becsületes embernek, ki példáját adta már annak, hogy e férget le tudja győzni.

— És lássa, — mondá a báró, a biztos mellé vonva egy széket, melyre leült, — és lássa: egyetlen egy bal-lépésnek oka ez az egész esemény. — Kérem, itt a szivar, gyújtson rá, — szólt hozzávétőleg, és még bizalmasabb arcot vágva, mi a biztosnak hizelegni kezdett. — Én őszinte akarok lenni önhöz. Miért mondanám hogy nem, — mikor úgy van. — Aztán a báró maga is rágyújtott és még közelebb húzta székét, ami a biztosnak még jobban hizelgett.

— Ön családos ember ugy-e? — kérde a báró.

— Az vagyok báró ur, — felelé a biztos.

— Vannak gyermekei?

— Vannak, báró ur.

— És persze, vagyona is van önnek?

— Nincs bizony méltóságos uram.

— Persze birtoka is van.

— Nincs bizony nekem, méltóságos uram.

— És mennyire mehet az ön fizetése?

A báró látván, hogy a biztos mindinkább alázatos arcot ölt, visszakezdé nyerni méltóságát.

— Nagyon csekély méltóságos báró.

— És miért nem haszonbérel ön valami szép kis birtokot.

— Miből méltóságos uram, pénz kellene ahhoz.

— Lásza ön, nekem egy igen csinos birtokocskám van, talán ismeri is ön, az ugynevezett „Kis-Hát“?

— Hogy ne ismerném! — kiálta majd nem megdöbbenve a biztos. — A legszebb kertje van ezen az egész vidéken. Sokan csodálkoznak is azon, hogy a méltóságos báró nem ott lakik.

Be könnyen bánik is az az igazsággal, kinek pénze van.

— Tudja, — mondá a báró, nagyúriasan vervén le a hamut szivarjáról, — a kert szép, a lakás szép, de a birtok kicsiny, mindössze ötszáz hold. Elhatároztam magamban, hogy haszonbérbe adom. — Ah de bocsánat! — kiálta mint egy eszmélve, én egészen eltértem a dologtól. — Tehát amint mondtam, én az ön kezei közt vagyok.

Csak hogy nem azt mondta a báró amit gondolt, mert a csendbiztos magatartásáról most már jól láthatta, és tudta, hogy a csendbiztos van az ő körmei közt.

Igy vagyunk még a törvénynyel is. Ha Maris valami gazdag grófnő lett volna, őt is aligha tartották volna a lék fölé.

— Bevallom tehát önnek, — folytató a báró néhány szippantás után.

— Hanem amint látom, az ön szivarja nem jól szelel, kérem vegyen másikat.

— Köszönöm méltóságos uram, majd csak elszivom valahogy.

— Eh! nem érdemes azzal bajlódni uram. — Megálljon csak kérem, majd választok én önnek. — Most a báró nagy figyelmet szinelve keresgélt a szivarok közt, s végre kivett egyet, s azt a csendbiztosnak nyújtá. — Ezt kísértse meg kérem, ez bizonyosan jól fog szelelni.

A biztos nagy ovatossággal gyújtá meg, aztán helyet keresett a gyufának, s hirtelenében nem látva az asztalon álló finom porcellán hamu-tartót, nem tudta a gyufát hová tenni.

— Ugyan dobja el kérem, — mondá a báró, — s egyszer mindenkorra fölszólítom, hogy érezze ön magát otthon. Lássa, így vagyunk mi emberek, — szólt jobb lábát bal lába térdén keresztülfektetve: — Mig nem ismerjük, talán gyűlöljük egymást, s ha megismerjük, megszeretjük. De hány emberrel voltam már én így, kikkel aztán a legjobb barátok lettünk. Egyáltalában, — nálunk azt hiszik, hogy aki gróf, vagy báró, az már nem is ember, és valóban tapasztalnunk kell, hogy a polgárság mintegy gyűlölettel néz ránk. És miért? Mert mi mágnásoknak születtünk. De hát mondja uram: tehetünk mi arról. Tehet arról a papagály, hogy

ő papagálynak születik. — Pedig lássa, én megvallom önnek hogy : Csak is akkor érzem magamat jól, ha a középosztály emberei közt lehetek. Itt az ember fesztelesenül viselheti magát, és kimondja ami szíven van, ami nálunk már nem járja. Ott mindent lehet mondani, csak azt nem, amit az ember érez. — Oh de mondja csak kérem, nem szolgálhatok egy kis absinttel, vagy nem szokott ön inni tokajit?

És mielőtt a biztos szólhatott volna, a báró csengetett, s a belépő komornyiknak megparancsolta, hogy tokajit, s valami harapni való sültet hozasson.

A csendbiztos kezdte jól érezni magát, s arról gondolkozott hogy :

— Mily kedves ember ez a báró, — s e gondolata mellett még ott csillogott a kisháti haszonbér is.

— Hanem mi ismét eltértünk a dologtól — mondá szórakozást színelve Gábor báró, — pedig tulajdonképen azért vagyunk itt. — Most eldobta szintén nem jól szelelő szivarját, és a másikra gyújtott. — Tehát amint mondám, — szólt szivargyújtásközben, egyet szippantva, aztán egy szótagot ejtve ki, — tehát amint mondom, én nem tagadok semmit. — Megvallom, hogy nekem bizony tetszett a zsidóasszony. De ugyan mondja kérem: melyik férfi az, kinek a szép asszony nem tetszik. Hiszen az nem is férfi, nem de?

— Ugy van, — mondá a biztos, lesütvén szemeit a báró fürkészve kérdő tekintete előtt.

— Na lássa ön. — És ezt bizonyosan elfogja ismerni mindenki. Azt is elismeri mindenki, a ki csak ismeri Samunét, hogy csinos asszony.

— Az tagadhatatlan, — erősíté a biztos.

— Tehát . . . most már saját érzékiségéhez szölok; mondja meg nekem őszintén: elbocsátana ön egy ilyen alkalmat, mint a milyen ez nekem volt. De őszintén feleljen kérem, — őszintén.

— Én bizony nem bocsátanám el, — mondá a biztos, a „kis-háti“ birtokra gondolva.

— Lássá! — kiáltá élénken a báró, — lássa? — És épen így voltam vele én is. Tudnia kell pedig önnek, hogy az árendás kimondhatlanúl féltékeny egy ember, s így azt is képzelheti ön, hogy az ily embereket nagyon szeretjük nem látni.

A báró folytonosan figyelt, vajjon mily hatást tesznek szavai a csendbiztosra?

— És ebből aztán következtethet ön mindent. Az ugyan nem igaz, hogy én annak a boszorkának azt mondtam volna: hogy tegye el ez árendást láb alól, — hanem annyi igaz, hogy egyszer így szóltam hozzá: „Szeretném, ha az árendás nem állna utamban. A boszorka aztán rögtön vállalkozott, hogy ő, így meg úgy elfogja távolítani az embert, és pedig akként, amint nekem kell, hogy ide t. i. vissza nem jön. — Azt azonban elhiheti ön, hogy én e gyalázatos szándékáról mit sem tudtam, s hogy az irtóztató ténynek, csak is ma, és pedig orvosom által jöttem tudomására, s megfagyott creimben a vér. Hiszen ezek borzasztó dolgok uram, — borzasztók! s hogy én erre az asszonyt föl nem fogadtam, azt becsületemre mondom.

— Azt ugy is tudom méltóságos uram, — válaszolá a csendbiztos, — de hiába, mit tudjon tenni az ember, ha a tanúvallomás egytől egyig idevág?

— De hát nézze csak, — mondá a báró különös

bizalmas hangon, — nem lehetne valahogy elcsinálni a dolgot? Tudja ugy is azon általános közmondást hogy: „A törvény is az élőnek kedvez.“ — Ha már így esett ki, azt jóvá nem tehetjük, de félig meddig emberi kötelesség, embertársunkon segíteni. — Gondolkozzék csak, nincs e még is valami út, mely e bonyadalomból kivezetne?

A csendbiztos rögtön neki adta magát a gondolkodásnak, de éppen nem olyan hangulatban volt, hogy valami tervet tudott volna most csinálni. Előtte folytonosan a kis-háti birtok pompás kastélya, és gyönyörű angolkertje lebegett. Már látta magát mint haszonbérlet a fényes szobákban, gyermekeit a kert zöldbárszony pázsitján játszadozni, nejét kinn a verandán, amint neki házisapkát hímezett. Látta lovait az istállóban, ökreit a szántóföldön; mindent látott tehát, csak azt az utat nem, mely őt e paradicsomi élethez vezethetné, annyira elvette szemefényét a szokatlan fényesség.

Mig aztán a csendbiztos így gondolkozott saját jó dolgáról, a báró is gondolkozott saját rossz dolgáról, ismét föl s alá járva a szobában.

Szótlanul telt el néhány percz, mig végre a báró megállt a csendbiztos előtt:

— Nos hát gondolt már ön ki valamit? kérde attól.

A biztos fölemelte fejét, és a báróra tekintett, de oly kifejezéssel, mint ki nem tudja, hogy a báró miről beszél, s csak most jutott eszébe, hogy neki gondolkoznia is kellett volna valamiről.

— Még nem jutott eszembe olyasmi, amit tökéletesen jónak találtam volna.

— Tehát én gondoltam már valamit, — mondá a báró. — Nem tudom hogy ön mit fog hozzá szólni, miután ön jobban ért az ily dolgokhoz. -- Azt gondoltam, — szólt féloldalt az asztalra ülve — hogy jó lenne talán ezt a dolgot úgy elcsinálni, mintha Pista gróf lett volna az, a ki Maris asszonnyal ily szövetséget kötött.

— Pista gróf? — kérde a csendbiztos.

— Ön előtt úgy látszik, hogy ez kissé megfoghatatlan. Mindjárt nyujtok én kulcsot megértéséhez. — Itt csak Maris asszonyt kell megnyernünk azon ígéret által, hogy ha jól vall, segíteni fogunk baján, sőt segítene ő maga is, ha azt mondaná: „Mindez nem igaz, csupán azért beszélte, mert reám boszús volt valamiért, ezért vagy azért, s hogy akivel neki dolga volt, az nem volt más, mint Pista gróf.

— Igen, — mondá a biztos, — ha a bíró és az esküdtek nem látták volna, hogy méltóságod száz forintot adott neki.

— De hát azzal a bíróval és esküdtekkal, nem lehetne valamire menni?

— Azt már nem tudom, — mondá a csendbiztos, lesütve tekintetét.

— Aztán nézze, — folytatá Gábor báró, kezét a csendbiztos vállára téve. — Pista gróf valóban olyan ember volt, kiről az ilyesmit föl lehetett tételezni. Hiszen halálát is az okozta.

— Tehát igaz volna az, amit Veregiék és a menyecske beszélnek? — kérde a biztos élenkebben.

— Én bizony nem tudom, hogy azok mit beszélnek, hanem annyi igaz, hogy a gróf elvette tőlünk a menyecskét, és kikötötte, hogy őt senki se háborgassa.

Ott ült mellette egész nap, s egyszer csak sikoltozást hallunk: „Segítség! segítség!“ — a mely sikoltozás nem jelenthetett egyebet, mint azt, hogy a gróf olyasmit akar elkövetni, mi a menyecskének nem volt akaratára. Ekkor ajtónyílást hallottunk. Pár percz múlva lépteket, s azt gondoltuk, hogy a gróf czélt érve most már hozzánk jön. A léptek azonban elhangzottak, és ismét sok idő múlt. Már ekkor kíváncsiakká lettünk, hogy mit csinál oly sokáig, s kettő közülünk ajtajához ment. Az ajtót félig nyitva találta, és benyitott. A gróf ott feküdt vérében, feje majd nem egészen szét volt ütve. Másnap aztán a cselédek beszéltek, hogy ők látták amint valaki bejött a kastélyba, és másodmagával ment ki, de mert azt gondolták, hogy közülünk volt valaki, nem szóltak semmit. Én reggel mindjárt önhöz küldtem, de akkor talán úgy adtam elő a dolgot, hogy az a paraszt rablási szándékkal tört be, nem is tudván, hogy felesége itt ápoltatik. — Én akkor magam is abban a hitben voltam, de jobban meggondolván a dolgot, és azóta a menyecske vallomását is megtudva, meg vagyok győződve a felől, hogy úgy volt, amint ő beszélt.

— Hiszen ez nagy könnyebbitésére szolgálna a férjnek, — mondá a biztos, — de most meg én vagyok méltóságoddal ellenkező véleményben. Én akkor hittem amit most méltóságod hisz, de azóta más körülmények adták magukat elő. Veregi Ferkót Csikós Andrisékkal fogtam el. Még nem tudom egészen, hogy mily része volt a Samu gazda megöletésében, de hogy nem volt ott imádkozni, annyit még is gondolok.

— Hja, — szólt a báró szivarjai közt keresgélve,

— az nem változtat a dolgon. — Annak a parasztnak menekülnie kellett. Bujdosóvá lett, s az önfenntartás ki tudja, hogy mire vitte. Hanem arról meglehet ön győződve, hogy a menyecske igazat vallott.

A csendbiztos megcsóválta fejét.

— Egyikből tehát kimenekült volna, ha bele nem jött volna a másikba. — Így szokott az lenni. Néha a legkisebb bünből származik a legnagyobb.

— Tehát mit szól ön tervemhez? — kérde a báró kíváncsian.

— Hát csak azt méltóságos uram, hogy a bírótól, és esküdtektől függ minden. Maris asszonyhoz nem kell még csak szólni se. Ha bíró és esküdtek azt vallják, amit majd ebben a dologban jónak látunk, akkor aztán beszélhet Maris asszony akármit. Méltóságod azt fogja mondani, hogy soha de soha, még csak eszeágában sem volt, Maris asszonynyal valaha ilyen dolgokról még csak beszélni is. Keríteni kell aztán két tanút valahonnan, kik azt fogják vallani, hogy ők látták, amint Pista gróf, és az a banya, együtt sokáig beszélgettek; épen úgy meg kell mondani az árendásnének is, hogy mit beszéljen? Neki azt kell vallania, hogy Pista gróf csakugyan járt utána, de ő, hogy tőle megszabaduljon, férjével ijesztgette, — stb. Ily módon aztán lehet, hogy még is megyünk valamire.

XXXII.

A statarium.

Néhány nap múlva aztán a vizsgálat befejeztetett, melynek valóban az lett az eredménye, hogy Gábor báró kivágta magát. A bíró is, az esküdtek is az élő mellett fogtak, noha ugyan Samu gazda is élt még, napról napra küzdve a halállal.

Mi azonban a Ferkó ügyét illette, az nagyon sehoggy sem volt elintézve, miután a bizonyítékoknak nagy hiányai voltak. Csikós Andris makacsan megmaradt azon állítása mellett, hogy mire ők a kocsihoz értek már akkor a bogdácsi árendást vérben fagyban találták. Czeki meghalt, már el is temették, Bálint pedig nem volt képes beszélni. A kocsis seblázban feküdt, épen úgy nem volt magánál Samu gazda. Ezek vallo- másától függött még az ítélet.

Mi a Pista gróf halálát illette, a vizsgálatból töké- letesen kitűnt a Boris vallomásának igazsága, mely tör- ténetet nem akarunk ismételni, miután az ismert az olvasó előtt. Ezen büntény, vagy is inkább önvédelem- ből, s a pillanatnyi indulatroham, úgy majdnem a körülmények kényszerítése által történt emberölés ténye alól Ferkó fölmentetett volna, ha ott nem áll háta megett az a másik, a látszat után szántsándékos gyilkosság.

Ferkó már bennt ült a megye börtönében, s most épen nála találjuk feleségét. Bizony szánandó és siralmas helyzete volt e fiatal párnak, kik legnagyobb boldogságuk pillanatában szakasztottak el egymástól, s mintha a sors ellenük esküdött volna, még beljebb és beljebb mentek a szerencsétlenségbe.

És hány nyal történik ez így az életben? Hány ártatlan szenved akkor, midőn a valódi bűnösök könnyű szerrel kibujnak a büntetés alúl. Gábor báró, ki csakugyan megérdemelte volna azt, szépen kihuzta magát, míg ezek itt szenvedtek ártatlanul.

Ott ült a két fiatal, a börtön sötét falai közt, melyeken az alkonyúló téli napnak egypár sugára játszott még, tudatlanul, mint anyja halálos ágya mellett a gyermek, nem is sejdítván, hogy mi történik körülte.

Boris már kisirta rítta magát, s most már ott ült kiszáradt szemekkel, égő fájdalommal. A várnagy megengedte, hogy egy óráig ott lehessen uránál. Ferkó is ott ült lecsüggesztett fejjel, karját felesége vállai körül fonva, és a börtön nedves földjére meredve tekintével.

— Mi lesz ebből, mi lesz ebből! — sohajtá az aszszony reszkető hangon, — mi lesz ebből? Mit akar velünk a mindenható Isten, hogy ártatlanul így büntet, s hogy a miért jutalmat kellene érdemelnie, azért büntetésben részesítik! Én uram, én Istenem!

— Hát bizony az lesz ebből Boris, — szólt Ferkó halkán s elkeresedetten, — az lesz ebből: hogy ha az árendás meghal, és nem világosodik ki ártatlanságom, hát mert ott a színhelyen értek, — amint a komiszárus mondja, — hát elítélnek vagy húsz esztendőre.

— Szerelmes Istenem! — kiáltá az asszony, összekulcsolva kezét, — meghalnék, én tudom hogy meghalnék mindjárt!

— Dehogy halnál Borisom, dehogy halnál. Arra pedig ellehetsz készülve. Hátha statarium volna, akkor meg felakasztanának.

— Jézus Mária! — kiáltá még e gondolattól is elhalványodva az asszony.

Ekkor csörömpölés hallatszott az ajtó zárjában, mire az ajtó meg is nyílt, s kezében valami nyomtatványt tartva, igen-igen bölcs, és fontoskodó arczezal a börtönész lépett a félig már is kétségbeesettek közé.

Ferkó föltekintett, de nem mozdult meg, Boris azonban ijedten kérdé:

— Talán elmúlt már az egy óra, tömlöcztartó uram?

— Mikor jöttél be? — kérdé a tömlöcztartó.

— Négy órakor tömlöcztartó uram, — felelé Boris remegve, hogy férjét már el kell hagynia.

A börtönész, egy nagy bajúszu mogorva ember, kivette zsebéből nagy gömbölyü ezüst óráját, és reávetette hivatalos tekintetét:

— Még csak fél ötre, — mondá ünnepélyes hangon.

Boris fölsohajtott.

— Hála Istennek! Tehát még itt maradhatok egy kissé.

— Mit hála Istennek, — mondá kiméletlenül a börtönész, ki hosszabb szolgálati ideje alatt megtanulta, hogy kell a sziveket összetörni, aztán hogy kell az összetört szivekből hasznót húzni. — Nincs idő a

hálálkodásra. Azt jöttem kérdezni hogy : körülbelől hány nappal ezelőtt történt az a verekedés a Hortobágyon?

Boris elsápadt, valami kinos, ijesztő előérzet szállta meg.

— Hány nappal ezelőtt? tömlöcztartó uram, — mondá reszketve, — talán három nappal ezelőtt.

Ferkó nem szólt semmit, szemei mozdulatlanul meredtek a börtön nedves földjére.

A börtönész most szemei elébe emelve, szétnyitotta a nyomtatványt, és baljóslatú tekintetét végig hordá a sorokon.

— Három nappal ezelőtt? — kérdé.

— Olyan formán, tömlöcztartó uram, — rebegé az asszony, minden izében reszketve.

— Hm, — dörmögé a börtönész. — Akkor nagy baj van.

Boris fokról fokra halványabb lett

— Ez a rendelet már egy héttel hamarabb bocsátatott ki, — mondá, még mindig a nyomtatványt nézve az előbbi.

— Micsoda rendelet? — kérdé férje vállára támaszkodva, s ijedt tekintetét a börtönészre meresztve, az asszony.

— A statarium, — válaszolá a börtönész, és hangja kísérteti zúgással enyészett el a falak közt.

Boris fölsikoltott volna, de nem tudott, megfagyott a szó elkékvült ajka fölött. Szemei folyton ama rémséges nyomtatványra voltak függesztve, sápadtsága kéklő fehérségbe ment át mindinkább erősebben és erősebben támaszkodott férje vállára, végre forogni

kezdettek előtte a falak, szívében egy szúrást érzett, és összeroskadt.

Ferkó odatérdelt mellé, és ajkaira szorítá ajkát.

— Halj meg kedves lelkem, feleségem, — susogá a kínos fájdalomtól elszorúlt hangon. — Halj meg édes egyetlenem, ne ébredj föl többé, rettentő keserves életre. Most megindultak könnyei, s feleségére borúlva, zokogni kezdett mint a gyermek.

— Haljunk hát meg édes Borcsám, haljunk meg!

Ezalatt a börtönész kiment, s néhány percz múlva két hajdúval tért vissza.

— Fogják föl ezt az asszonyt, — mondá, — le kell vinni az ispotályba. Még baj érhetne, ha itt halna meg.

A két hajdú, hogy a parancsot teljesítse, gépiesen ment, egyik az alélt fejéhez, másik a lábához, a börtönész pedig megfogta a zokogó férj karját, és húzni kezdé őt hátra felé.

Ferkó ekkor fölemelé fejét, zavaros szemeivel, melyek tépett lelkének felhőiben usztak, a börtönész szemeibe tekintett, oly valami kétségbeesett határozottsággal, hogy az elbocsátotta őt.

— Mit akarnak velem, — kérdé a fájdalomtól remegő hangon.

— Mit? — hát az asszonyt csak nem hagyhatjuk itt meghalni, — válaszolá némi zavarral a tömlöcztartó.

— Hát mit akarnak? — kiáltá most, mint orosz-lán, félig fölemelkedve a rab, hogy izmai reszkettek, s arcának minden vonásából a végső keseredettség tekintett ki.

— Hát az asszonyt viszzüik el, — válaszolá a kérdett, mi alatt hatalmának tudata fölébredt.

Ferkónak csak lábai voltak megvasalva, de kezei nem. Fölgyürte tehát lobógos inge újját, és fölemelkedett térdeiről.

— Az én feleségemet akarják elvinni? — kérdé alig hallhatóan. — Százan se! — nyögé most kimagyarázhatlan keserőséggel.

A börtönész és a hajdúk mereven álltak. Az ablakon beható világosság épen Ferkóra hullt, s megvilágította daliás alakját.

— Úgy is meghalok, — rebegé fogai közt, — én nem kimélem most már életemet, hanem akinek kedves az, az menjen innen.

Szavai most már oly tompán és rémesen hangzottak, tekintete oly ijesztő, állása oly fenyegető kifejezést nyert, hogy a börtönész, bár hárman voltak, jónak látta a távozást, hogy majd több erővel térjenek vissza.

És amint ezek kivonúltak, amint az ajtó bezáródott, Ferkó még ott állt néhány pillanatig, halvány, eszméletlen felesége fölött, de állva nem bírva többé a fájdalmat, térdre roskadt, s karját mindenségének vállai körül fonva, reá borúlt.

És valóban, az ember kebléből mintegy átok ébred a sors iránt, hogy miért kinozá ezt az egymást oly forrón szerető fiatal párt büntelenül, ártatlanul!

XXXIII.

A végrendelet.

Samu gazda kissé könnyebben érzé magát. A halálnak az a tulajdonsága van, hogy mintegy kecségtetvén a haldoklót a sirontuli jobb dologgal, kéjt éreztet vele akkor, mikor magához öleli.

Samu gazda már napok óta feküdt, és pedig eszméletlenül. Beszért mindenfélét össze vissza, Gábor bárról, feleségéről, Ferkóról, vallatásról, de persze, mindez nem tudatott be, mert hiszen eszméletlenül beszélt. Hanem az mégis valami különös volt, hogy feleségét, még eszméletlenül sem türte meg a szobában, melyben feküdt. Amint meglátta, amint észrevette azt, azonnal ijedten mereszté szét szemeit, gyűlölettel teljes tekinteteket vetett reá, s „gyilkos“ — felkiáltásokat hangoztatott. Ezek azonban, mint amazok, szintén nem vétettek figyelembe, mert hiszen Samu gazda félrebeszért. Hanem az orvos még is azt a tanácsot adta Sári asszonynak: hogy a betegtől távol tartsa magát, mert ha gyakran jár a szobába, annak is, magának is sokat árthat. Az asszony pedig szívesen hallgatott az orvos tanácsára, miután úgy sem szívesen járogatott a beteghez.

Egyszer azonban, egy reggel, az orvos Samu gazdát gyengén, halásápadtan bár, de egészen eszméletlen

találta. A láz majd nem egészen elmúlt, mert az életerő már ki volt fogyva. A láz megszűnván, a vértolulás megszűnt, az agy mentt lett a forró feszültségtől, s a szemek kezdék fölismerni a tárgyakat, melyeket láttak.

Az orvos, mint máskor, lépett a szobába, s a beteg üterét megtapintva, megdöbbenve nézett arra.

— Hiszen a láz végkép elmúlt, de . . . most azonban elfojtá hangját, mert tekintete, a beteg tiszta és értelmes tekintetével találkozott. — Hogy érzi magát? — kérdé önkénytelenül.

— Jól, — válaszolá az eléggé érthetően. — Régen fekszem már?

— Dehogy, válaszolá az orvos némi zavarral, — miután a felelettel nem volt elkészülve.

— Már régen fekhetem, folytatá a beteg, — miután roppant gyenge vagyok. Minden erőm elfogyott. Különben emlékszem mindenre, s érzem, hogy meg fogok halni. Kérem önt orvos úr, hívassa ide az ügyvédet, s még néhány tanút. Végrendeletet akarok csinálni.

Az orvost ismét megdöbbenté e sebes kijózanodás, de aztán csakhamar meggondolta, hogy így szokott az lenni azoknál, kik hosszasabban szenvednek. A kín kifárad, és békében hagyja meghalni a már megkínzottat. Orvosi kötelessége parancsolta tehát, hogy a beteg kívánságának eleget tegyen, bár kötelessége parancsolta azt is, hogy a vigasztalás balzsamát vegye elő.

— Ugyan Samu gazda, mit gondol, — mondá, ismét megtapintva a beteg üterét. Hiszen ön egészséges ember lesz, mint a makk. Nem vagyok ugyan az ellen, hogy végrendeletet irjon, mert hiszen a legegészségebb ember is meghalhat, s az soh sem árt, ha dolgai

rendben vannak, hanem annyit mondhatok önnek, hogy a halál-gondolattal hagyjon föl. Hiszen most már semmi baja.

A beteg lágyan, s a vigasztalásért mint egy köszönetképen, szoritotta meg az orvos kezét, aztán halkan mondá:

— Érzem én orvos úr, hogy meghalok. Semmi erőm, még fejemet is alig birom mozditani. Sebeim pedig nagyok, s ha az életerő kifogyott, mi fogná azt begyógyítani. Aztán innen a szúrástól, föl a sziv felé égést érzek, s nagyon jól tudom, hogy amint az az égés szivemig ér, megszüntem élni.

Az orvos mély megilletődéssel hallgatá a beteg szavait, mert tudta, hogy annak igaza van, s hogy saját ösztöne magyarázza meg, a halál közel létét. A vigasztalással azonban nem volt szabad felhagynia.

— Sokkal többet képzel ön a valónál, Samu gazda, — mondá, viasszaszorítva annak kezét, — de hogy kívánságának eleget tegyek, meg fogja engedni, hogy kissé távozzam, s addig majd nejét

— Nem! — kiáltá a beteg félig majd nem fölemelkedve, s kipirúlva, miután vérének utolsó maradványa is arczába szökött. — Nem. Parancsolja be kérem valamelyik cselédemet, s küldje az ügyvéd és a tanúk után. Az asszony csak maradjon kívül.

Bár mennyire visszatetsző volt is e nyilatkozat, az orvos ennek is engedelmeskedett, s mikor az intézkedéseket megtette, a beteg ágyához tért vissza.

— Orvos úr, — mondá most az halkan, — ne kívánjon engemet vigasztalni, mert én jól tudom, hogy minden késő. Én meghalok, mielőtt azonban meghal-

nék, egy kérdést kell önhöz intéznem. — Mi történt azon emberekkel, kik itt elhallgatott pár pillanatig, hosszú lélekzetet vön, s csak azután folytatta: — a kik halálomnak okozói voltak.

— És tudja ön, hogy kik voltak azok? — kérde az orvos figyelemmel.

A beteg arczvonásai megrándultak, aztán fájdalmasan nyögé:

— Mindent tudok. A nagyürüsi csárdában még magamnál voltam midőn a csendbiztos Csikós Andrist és Veregit, — szegényt, — kérdőre vonta. Csak egy deszkafal volt köztem s azok közt. Mindent hallottam. Hallottam azt is, amit a pandur, mint a vén Maris valloását, a csendbiztosnak elmondott. — A beteg arczvonásai itt ismét nagy lelki fájdalmat árultak el. Szóval mindent tudok. És mindenek előtt mondja el orvos úr, hogy mi történt azzal a szegény Veregivel.

— Az is el van csukva mint a többi, — mondá az orvos.

— És kik azok a többiek?

— Csikós Andris, és valami Bálint nevű, — ki különben szintén halálán van. Egy közülök, bizonyos Czoki Misu nevezetű még a színhelyen halva találtatott, s már el is temettetett.

— Hát kocsisom hogy van?

— Még mindig seblázban.

— Jobban lesz?

— Nekem reményem van hozzá.

— Szegény ember, — sohajtá a beteg, és néhány pillanatig hallgatott. — Aztán halkan mondá: — Veregi pedig ártatlan.

Most megnyílt az ajtó, s azon belépett az ügyvéd és két esküdt ember. Sárinak is nagy érdekében állt volna, a végrendelet készítésénél jelen lennie, be is akart jönni, de a mint a beteg meglátta, kezét visszataszítólag nyujtá ki, s rémesen kiáltá:

— Maradj kívül!

Az asszony visszahuzódott, s a másik szobában hangosan kezdett zokogni.

— Távolítsák el azt az asszonyt, — mondá mintegy esdeklőleg Samu gazda.

Az egyik esküdt ember, ki a dologba bele volt avatva, kissé elhalványodott, s nyugtalanul érzé magát.

— Végrendeletemet akarom megíratni, — kezdé a beteg rövid szünet után, s némileg csillapultabban, — de előbbi izgatottsága, s erőfeszítése annyira kimeríték, hogy hangja néhány pillanatra elállt, s arcza sárgás halványnya lön.

Az orvos ágya mellé lépett, és megtapintá üterét.

— Még élek, — mondá halkán a beteg és magamánál vagyok, de mert érzem, hogy nem sokára végem lesz, röviden mondom el véghatározatomat. — Veregi Ferkó ártatlan. Ő mentett meg, s neki köszönhetem, hogy eddig is éltem. Ő már akkor érkezett a színhelyre, midőn Csikós Andris, lábamon, karomon, s oldalamon, mert több pénzt nem tudtam neki adni, mint amennyi nálam volt, mély szúrást ejtett. — S már kinozni, talán nyúzni akartak, midőn Veregi köztük termett, s Csikós két társát leütötte. Aztán Csikóssal külekedett, de ekkor jött a csendbiztos, és véget vetett mindennek.

A beteg itt kimerülve hallgatott el, s körül hordozá merev, üvegesedő tekintetét.

— Veregi Ferkó ártatlan, — susogá néhány másodpercz mulva alig hallható hangon. — Az egész Veregi család becsületes emberekből áll, én ismerem minden tagját. — Szegény fiú, — folytatá akadozott lélekzettel, — szerencsétlen, nagyon szerencsétlen. Ez a grófi kastély Most hirtelen elhallgatott, s szemei mintegy kidülledtek üregeikből, legyen átkozott!

E szavak után sokáig hallgatott, és behunyta szemeit. Az orvos megfogá kezét, s üterét tapintva, az orvosok azon sajátságos tekintetével nézett a körültre állókra, mely tekintet ennyit szokott mondani: „Mindjárt!” S valóban, mintha e gondolatot viszhangozták volna a Samu szavai is.

— Mindjárt végem lesz, — mondá halkan.

— Eh dehogy lesz Samu gazda. Csak épen gyengeséget érez. Szedje össze magát, hiszen azért hívatta ide e becsületes embereket, hogy végrendeletet csináljon.

— Úgy van, — susogá az rövid szünet mulva. — Úgy van.

— Tehát jelentse ki végakarátát, saztán jó lesz ha kissé aludni fog, mert a sok beszéd kimerítette.

Az ügyvéd leült, és tollat fogott kezébe.

— Nem szükséges, — mondá a haldokló, — végrendeletem igen rövid. — Nőm hozománya tiz ezer forint Házassági szerződésünk folytán ugyanannyit tartozom én adni neki A többit a többit mindegyiket annak hagyom, a ki a végkinzástól megmentett.

Mindnyájan bámulva álltak a haldokló körül, ki már alig lélekzett.

— És ki legyen az? — kérdé az orvos.

— Veregi Ferencz, — mondá a beteg, minden erejét összeszedve.

A tanuk azt hitték nem hallanak jól.

— Kicsoda? — kérdé az orvos másodszor.

— Hadd ülök föl. Kérem segítsenek! — rebegé a beteg.

Ketten az ágyhoz léptek, s ülő helyzetbe segíték őt.

— Kérek tintát, papírost!

A kért tárgyakat egy tálczán elébe tették.

A beteg most reszkető jobbja ba vette a tollat, tintába mártá, s nagy akumbákum betűkkel e szavakat írta le: „Végakaratom, hogy mindenem a Veregi Ferkóé legyen“. Most kiejté kezéből a tollat, feje hátrahanyatlott, és Samu gazda nem volt többé.

A tanúk pillanatig ámul tan álltak, s arczuk visszatükrözé azon kételyt, mintha nem hinnék amit láttak és hallottak, pedig ott feketlettek előttük a nagy ákom bákum betűk, még nedvesen.

Az orvos a kimult üterét tapintá.

— Legkevesebb nyolczvanezer forint! — kiáltá most álmélkodva az ügyvéd.

— Meghalt, — mondá az orvos.

XXXIV.

Az ügyvéd.

Mi pedig visszavezetjük olvasóinkat, az oly kétségbeeső helyzetben hagyott fiatal párhoz.

Ferkó még mindig ott térdelt eszméletet vesztett mindensége mellett, és csókjaival igyekezett azt fölélesztetni. Szive úgy tele volt keserőséggel, hogy majd szétrepesztette azt. Nem tudta, sirjon-e, zokogjon-e, vagy megölje ott magát feleségével együtt, úgy is, mit hozhat ez élet számukra mást, mint boldogtalanságot!

Igy van azzal a gyarló ember, ki a jövő ködébe, még csak egy hülvelyknyire sem képes tekinteni. A jelen után bírálja egész életét. Ha boldog, azt hiszi, hogy mindig így lesz már az, és nem tud a roszra még csak gondolni sem, mi ha aztán bekövetkezett, akkor meg kétségbe van esve, s azt nem hiszi, hogy boldogság is van még ezen a világon. Pedig hát a kerék fordúl, hol le, hol föl.

— Édesem, édes feleségem! — kiáltá Ferkó haját tépve, — mit tevő legyek? Az ur Isten elfordítá arcát tőlünk, és a rosz lélek kezében hagyott. Itt szenvedünk büntetlenül!

Most fölemelte fejét, és széttekintett zavaros szemével. Ha egy kést látott volna azon pillanatban, talán áthasította volna vele fájó szívét.

— Ferkó, — szólalt most meg egy lágyan susogó hang. — Itt vagy-e Ferkó?

A rab összerázkódott és feleségére tekintett, ki reá nézett bágyadt fényű szemeivel, aztán kezét nyujtá felé:

— Ferkóm, lelkem!

— Boriskám! — kiáltá ez elragadtatással, ismét felesége mellé térdelve; s arczára már is visszatért a helyét változtató boldogság kifejezése.

— Ferkóm, lelkem Ne féljünk! — susogá halkan az asszony. — Én a szüz Máriát láttam, ki reám mosolygott, s azt mondá hogy : Ő az, ki az ártatlanok fölött öröklik. — És most felemelé fejét, aztán oda hajtá, mellette térdelő kedvesének keblére.

És oh, mily boldognak érzé az magát már e pillanatban is. Azt hívé, hogy a börtön sötét falai jóbarátok ölelő karjaivá változtak, s azok tartják szíven kedvesét, s hogy a sötétes homály a kegyelet lehelletéből szőtt lepel, mely bevonja őket életet melegítő szálaival.

Tehát van boldogság még a börtönben is. Ember ne essél kétségbe soha!

És míg így ölelte feleségét, míg az nehéz fejét az ő szeretve dobogó szíve fölött pihenteté, a kulcs ismét megzördült a börtön-ajtó nehéz zárjában.

Ferkó, mint édes nyugalmaiban háborgatott orosz-lán, emelte föl fejét, arczizmai egyszerre megdagadtak, s a párját védő vad halálra kész elhatározottságával várta a börtönajtó megnyílását. Borist pedig reszketés fogá el, s karjait görcsösen kulcsolva a Ferkó válla körül, rebegé:

— Én nem válok el tőled többé!

— Én sem! — susogá vissza a férj, s magához ölelé kedvesét.

Az összeforrásnak azon pillanata volt ez, mely után az összeforrt tárgy inkább törik, de nem választ-ható el egymástól.

„Jöjjön tehát a minék jönni kell“ — gondolták mind a ketten, s még szorosabban ölelték egymást.

A börtön kulcsa pedig, háromszor egymásután, tompa csettenéssel fordult meg a zárban.

Az az állás, melyet most Ferkó foglalt, azt jelenté: „örizkedjete az oroszán kalitjába betörni“.

És az ajtó lassan nyilt meg, mintha a kívül állók megérezték volna e jelszót.

Ferkó szemeit az ajtó nyilására szegezve, összeszo-ritott ököllel állt, mig másik karjával feleségét ölelte magához. Mindkettő szíve azt dobogta: „Haljunk meg együtt.“

Az ajtó végre föltárúlt, s a fiatal pár nagy bámu-latára ott állt a megyei főügyész, a tömlöcztartó, és — senki más. Mig a rab, és neje meglepetve állt, és bámult, az alatt az ügyész, ünnepeýyes komoly arczczal lépett a börtönbe.

— Veregi Ferencz, — szólt halk és kimérthangon, — oly esemény történt, mely helyzetedet egészen meg-változtatja.

Boris arcza még halványabb lett, mint talán az-előtt volt, s szemei rémulést jelezve meredtek az állam-ügyész mozdulatlan arczzonásaira. Ferkó azonban meg se moczczant, sem színe, sem tekintete nem vál-tozott.

— Tudom, — szólt bátor és elhatározott hang-

kiejtéssel, s aztán fejét kissé lecsüggesztve, mélyebb hangon ismétlé: — tudom.

A főügyész most magasabbra emelé fejét, s kíváncsian függeszté tekintetét a rab arczára:

— És honnan tudod? — kérdé rövid szünet múlva.

Ferkó, daczára azon bánásmódnak, melyben a börtönész által részesítettett, pór létére bár, de sokkal nemesebb szívvel bírt, mintsem hogy a börtönészt elárulni akarta volna.

— Honnan, honnan nem, főfiskális uram, csakhogy tudom. — Most fölsohajtott, s fájdalmának egész kifejezésével tekintve nejeire, hogy szemsugáraik összecsókolóztak, — mondá: — Jobb is lesz az úgy. Miért kinozának husz esztendeig, — ártatlanul.

— Úgy látszik, — szólt most a főügyész, kissé vidorabban tekintve vádlottjára, miután már egész kedve elmenő félben vala, hogy t. i. más valaki előzte meg a hírrel, — a miért is igen keserűen tekintgetett a börtönészre, — s hogy most már neki e készséges jó akarataért nem lesz annyi haszna, mint a mennyire számolt vala. Észrevevén azonban, hogy Ferkó egészen más úton jár, mint a melyre őt vezetni akarja, ismét vissza nyerte egész kedvét, de nehogy elárulja azt, igyekezett megtartani komoly méltóságát, mely pedig szegény Borisnak annyi rémséges pillanatába került. Az emberiség nagy része azonban úgy van teremtvé, hogy még a más fájdalmából is hasznot szeretne huzni.

— Tehát a halálra gondolsz, — mondá az ügyész rövid szünet múlva.

— Mire gondolnék, válaszolá Ferkó, hiszen ki van hirdetve a statarium.

Az ügyész lesütötte fejét és gondolkozott, gondolkozott pedig a felett: Vajjon kirukkoljon-e egyenesen azzal, ami valósággal történt vala, vagy csak módjával közelítsen a dologhoz. Azt határozta tehát, hogy csak módjával, mert úgy jobban kifejezhetvén részvétét, nagyobb hálára tarthat számot.

— És azt is tudod, hogy Samu gazda meghalt? — kérde tompa hangon.

— Szent Isten! — sikoltá Boris, és minden ízében reszketni kezdett.

Hiszen ha Samu meghalt, ki fogja bebizonyítani a Ferkó ártatlanságát.

— Boriskám, — susogá a férj, neje homlokát megcsókolva. — Hát mitől félsz? A halálnál nagyobb büntetés már úgy sem érhet.

— Samu gazda meghalt, — ismétlé az ügyész még egyszer, — de mielőtt meghalt volna

— Főfiskális uram! — rebegé az asszony magánkivül: — Ugy-e azt mondta, hogy az én Ferkóm ártatlan?

— Majd rájövünk arra is, — válaszolá az ügyész ünnepélyesen. — Tehát mielőtt meghalt volna, magához hivatá ügyvédét, és még két esküdt embert.

Ah, hogy remegett most a szegény asszony, s a nyugtalanság Ferkón is észrevehetővé lön.

— És pedig azért hivatá magához, — mondá az ügyész nyomatékkal, — hogy végrendeletet csináljon.

— És kiáltá Boris, a várakozó kétségbeesés hangján, hanem az ügyvéd intett neki, hogy csak hallgasson. Azt hitte talán, hogy azok is az ő helyzetében vannak, tudván már előre mindent, és viseltetvén épen

oly közönyösséggel saját sorsuk iránt, mint a minővel viseltetett ő, az övék iránt, de nem a magáé iránt, mert bár nem fenyegette semmi veszély, a nagyobb nyereségre számítva, kész volt azokat, a kétségbeesés örvényével minél tovább küzdetni.

— Amint mondám, — folytatá csendesen és hal-
kan, — azért hivatá magához az ügyvédet és az esküd-
teket, hogy végrendeletet csináljon.

— És Ferkóról nem szólt egy szót sem? — kérdé
esedezve, könnyörögve az asszony, míg a férj kínos vára-
kozással tekintett maga elé.

Az ügyvéd ismét gondolkozott, vajjon a legczélsze-
rűbben, hogy folytassa beszédjét? És mily iszonyu
kínzás volt ez!

— Azért jöttem pedig föl, — mondá hosszas gon-
dolkozás után, — azért hogy ezt nektek tudomásul
adjam, azért jöttem föl személyesen. Azért jöttem föl,
— folytatá emeltebb hangon, — hogy részese lehes-
sek a ti boldogságaitoknak, hogy osztozhassam a ti örö-
meitekben

— Samu gazda ártatlannak mondá férjemet? —
sikoltá Boris kérdőleg, majd nem az ügyvéd lábaihoz
omolva.

— Nem, — válaszolá amaz, — nem ugy volt. —
Samu árendás, nem csak hogy ártatlannak mondá Fer-
kót, hanem egyenesen ki is jelentette, hogy Ferkó men-
tette őt meg a további kínzástól, — és Itt ünne-
pélyesen ismét elhallgatott néhány pillanatra . . .

— És? — kérdé reszketve, remegve az asszony.

— És, hála fejében, tanuk előtt, kijelentve, és le-
irva, Ferkónak hagyta mindenét.

Nem csak halál után, mint az irás mondja, de ez életben is vannak purgatoriumok, melyen hogy a valódi boldogság értékét felfoghassa, keresztül kell haladni az embernek.

Ilyen purgatorium volt az, melyen, olvasóink szemeláttára keresztül vezettük vázlataink főbb alakjait.

Mint midőn egy ingovány halálveszes süppedékein, rettentő küzdelmek közt keresztül halad az utas, és aztán virányos szilárd talajra ér; mint midőn óriási tengeri viharok után a tépett vitorlájú hajó, végre eléri az öt mosolyogva magába ölelő kikötőt; vagy mint ki egy átkozott szörnynyel áll rémséges viadalban, s leölve azt, lába elé hull a jutalom és dicsőség, — vajjon, mit érezhet az, azon pillanatban? A kinok tusája után egy szerető angyal gyógyító csókja, s kezében a bőség szaruja, áldással telve.

Lehetetlen hogy kábitó, hogy szédítő ne legyen e pillanat. Az is volt. A fiatal pár egymást ölelve állt, és nem tudta mit tevő legyen. Ugy nézze-e ez embert, mint ki mézet csepegtet sebeikbe, hogy a szenvedés után annál kínosabb legyen, — vagy mint egy valóságba átmenő álmokép alakját, mely azonban, az első hangra az ébredés első lehelletére ismét eloszlik.

Álltak, néztek, és remegtek. Gondolataik menetének elébe egy hegy gördült, melynek csillogó tetejére fölbámultak, de szédültek még azon gondolattól is, hogy milyen lehet ama magasból a lenézés. És ime, a hegy lassan lapulni kezdett, egész lábaik hegyéig, aztán magára vette és szép csendesen emelni kezdte őket.

— Úgy van, — mondá az ügyvéd. — A szeren-

csétlenséget a szerencse váltotta föl. Jertek, apátok és anyátok már lenn várakoznak, s a törvényszék két kezes aláírása után szabad lábra helyez benneteket.

És az ügyvéd most megfogta a Boris kezét, a tömlöcztartó pedig előlépett, és a vasakat levette a Ferkó lábairól.

Ime, kétségbeejtő szenvedések után, megnyilt előttük a mennyország!

U t ó s z ó.

Gábor báró és Samu nejének, úgy a Czoki Misu megnőtt fiának, mind szintén a Salamon és Jónás gazdának sorsa, még messze kihat a jövőbe, s számtalan bonyodalmak hálójának szálát képezi.

Talán meg fogjuk irni azt is.

